

audit FINANCIAR

3/2011

● Impactul crizei economice asupra activității de audit

- Considerații privind utilizarea contabilității creative în denaturarea informațiilor din situațiile financiare și „maximizarea” performanței firmei
- Tratatamentul contabil al achizițiilor de afaceri
- Raportul între auditul intern și auditul extern în contextul costului nevoii de asigurare
- Analiza profilului riscului de fraudă în evaluarea riscului de audit

Din activitatea CAFR

Nivelul mediu al onorariului orar al auditorilor financiari

Potrivit art. 3, pct. 5 din Hotărârea nr. 140 din 14 aprilie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 307 din 11 mai 2009, privind aprobarea cotizațiilor și tarifelor pentru membrii Camerei Auditorilor Financiari din România și pentru stagiarilor în activitatea de audit financiar, „până la data de 15 februarie a fiecărui an, CAFR va publica pe site-ul propriu nivelul mediu al onorariului orar rezultat din inspecțiile de calitate efectuate în exercițiul anterior, care să fie avut în vedere de către auditori la calcularea cotizațiilor variabile datorate CAFR”.

În urma inspecțiilor de calitate efectuate de către Departamentul de Monitorizare și Competență Profesională, în exercițiul 2010, asupra auditurilor efectuate de membrii CAFR pe baza situațiilor financiare de la 31.12.2008 și 31.12.2009, a rezultat un nivel mediu al onorariului orar în valoare de **102 lei/oră**, fiind rezultatul practicării unor tarife cuprinse între 14,51 lei/oră (minim) și 433,36 lei/oră (maxim).

Modul de calcul al cotizațiilor variabile este cel prezentat în art. 3, punctele 3 și 4 din Hotărârea nr. 140/2009.

Examen de acces la profesie

Camera Auditorilor Financiari din România organizează în perioada **aprilie - mai 2011** examenul de competență profesională, pentru atribuirea calității de auditor financiar.

Datele de organizare:

- 30 aprilie – proba scrisă (proba I);
- 7 mai – proba practică (proba III)
- 8 mai – proba grilă (proba II).

La examen se pot înscrie următoarele categorii de persoane:

- stagiar care au finalizat perioada de stagiul și au îndeplinit toate obligațiile față de Cameră;
- stagiar care au fost respinși la alte sesiuni de

examen și se află în termenul legal pentru susținerea examenului;

- stagiarilor din sesiunile 2002 și 2004 care se află la ultima sesiune de examen

Înscrierile se fac numai **personal sau prin delegat** (împuternicire de mână). Dosarele primite prin orice altă modalitate (poștă, curier etc.) nu vor fi luate în considerare.

Program de înscrieri: de luni până vineri, între orele 9:00 - 15:00.

Detalii, pe site-ul CAFR: www.cafr.ro

Relații suplimentare se pot obține la telefoanele 021/410.74.43 sau 021/410.03.96.

Calendar de activități pentru stagiar - semestrul I, 2011

Începând din luna
februarie 2011:

februarie-martie:

aprilie – mai:

Înscriere în anul I

**Finalizare anul I de stagiul
și înscriere în anul II**

**Finalizare anul II sau
anul III de stagiul**

Hotărâri ale Consiliului CAFR publicate în Monitorul Oficial

- Hotărârea Consiliului Camerei Auditorilor Financiari din România nr. 182/22 septembrie 2010 pentru aprobarea procedurilor privind revizuirea calității activității de audit financiar și a altor activități desfășurate de auditorii financiari, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 856
- Hotărârea Consiliului Camerei Auditorilor Financiari din România privind aprobarea Procedurilor de acreditare a formatorilor Camerei Auditorilor Financiari din România, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 864 din 23 decembrie 2010.

Prof. univ. dr. Victor MUNTEANU & conf. univ. dr. Marilena ZUCA

Considerații privind utilizarea contabilității creative în denaturarea informațiilor din situațiile financiare și „maximizarea” performanțelor firmei
Considerations on the Use of Creative Accounting in Distorting the Information in Financial Statements and „Maximization” of Company Performance

3

Drd. Daniela CREȚU (COLOIU)

Raportul între auditul intern și auditul extern în contextul costului nevoii de asigurare
The Report between Internal and External Audit in Context of the Cost of Insurance

11

Prof. univ. dr. Laurențiu DOBROȚEANU, lector universitar drd. Nicoleta COMAN & conf. univ. dr. Camelia Liliana DOBROȚEANU

Auditarii externi și guvernarea corporativă sub impactul crizei financiare
External Auditors and Corporate Governance under the Impact of Financial Crisis

16

Dr. Georgeta PETRE, dr. Alexandra LAZĂR, drd. Monica AVRAM & drd. Elisabeta DUINEA

Considerații privind tratamentul contabil al achizițiilor de afaceri
Considerations Regarding the Accounting Treatment for Business Acquisitions

27

Alexandru CORACIONI

Sondajul statistic al testelor de control - aspecte practice
Statistical Sampling and Tests of Controls - Practical Aspects

33

Conf. univ. dr. Tibor PÁL

Impactul crizei economice asupra activității de audit
The Impact of the Economic Crisis on Auditing

41

Prof. univ. dr. Marilena MIRONIUC, lect. univ. dr. Ionela-Corina CHERSAN & drd. Ioan-Bogdan ROBU

Analiza profilului riscului de fraudă în evaluarea riscului de audit
The Analysis of Fraud Risk Profile in Audit Risk Assessment

48

Revistă editată de
**Camera Auditorilor Financiari
din România**
Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Colegiul editorial științific

- Prof. univ. dr. **Sorin BRICIU**, decan, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
Prof. univ. dr. **Alain BURLAUD**, director, Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris
Academician **Constantin IONETE**, Academia Română
Prof. univ. dr. **Robin JARVIS**, Director pentru IMM-ACCA, profesor de contabilitate Universitatea Brunel, Marea Britanie
Prof. univ. dr. **David HILLIER**, decan, Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr. **Allan HODGSON**, decan, Amsterdam Business School, Olanda
Prof. univ. dr. **Dumitru MATIȘ**, decan, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. **Maria MANOLESCU**, ASE, București
Prof. univ. dr. **Ion MIHĂILESCU**, Universitatea "Constantin Brâncoveanu", Pitești
Prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**, prorector, ASE București, **director științific al colegiului editorial al revistei**
Prof. univ. dr. **Donna STREET**, Universitatea Dayton, SUA
Prof. univ. dr. **Ioan TALPOȘ**, rector, Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. **Alexandru ȚUGUI**, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași
Prof. univ. dr. **Eugeniu ȚURLEA**, șef Catedră contabilitate, audit și control de gestiune, ASE București
Academician **Iulian VĂCĂREL**, Academia Română

Director editorial: *Dr. Corneliu CĂRLAN*

Redactor șef: **Cristiana RUS**

Colectiv redacțional: *Marina ANTOFIE, Adriana COȘA, Alexandra JORA, Alice PETCU, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR*

Secretar de redacție: *Cristina RADU*

Prezentare grafică și tehnoredactare: *Nicolae LOGIN*

Colegiul editorial științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate în revistă.

Publicație recunoscută de CNCSIS, categoria B+

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>; <http://www.proquest.com>; www.ebscohost.com

Revista este inclusă în platforma editorială română SCPIO: www.scpio.ro

Marcă înregistrată la OSIM, sub nr. M2010 07387

Telefon: **(021) 410.74.43 interior 120**; Fax: **(021) 410.03.48**;

E-mail: revista@cafr.ro; <http://revista.cafr.ro>

Tipar: Universal Color S.A., str. Victoriei, bl. A2-A3, Pitești, tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1844 - 8801

Considerații privind utilizarea contabilității creative în denaturarea informațiilor din situațiile financiare și "maximizarea" performanțelor firmei

Victor MUNTEANU & Marilena ZUCA**

Abstract

Considerations on the Use of Creative Accounting in Distorting the Information in Financial Statements and "Maximization" of Company Performance

Economic, legal and social developments, as well as pressure exercised by information users, has triggered accounting innovation, and therefore the development of creative accounting.

Such accounting has developed particularly in Anglo-Saxon economies, due to the accounting profession freedoms. It resides at the boundary between legal form and economic substance of transactions and events. Discussed in terms of accounting practitioners, the emergence of creative accounting was facilitated by the basic and alternative treatments used to solve the same problem. **In most cases, an accounting problem has at least two solutions with different effect on the financial position and business performance.**

The emergence of creative accounting has been influenced by the flexibility of international accounting standards.

Creative accounting is treated, in most cases, negatively (negative creation), aimed at producing financial statements, able to meet the managers' wishes on the financial position and business performance. **In this way, the financial statements are not what they should be (normative discourse), but what is desired (interested speech).**

Key words: *creative accounting, financial statements, business performance, creative accounting practice, result modeling*

JEL Classification: *M41*

Cuvinte cheie: contabilitate creativă, situații financiare, performanța firmei, practici de contabilitate creativă, modelarea rezultatului

* Prof.univ.dr., Universitatea Româno-Americană București, auditor financiar, e-mail: a2c_vm@yahoo.com

** Conf.univ.dr., Universitatea Româno-Americană București, e-mail: marilena.zuca@yahoo.com

Introducere

Globalizarea afacerilor dă naștere permanent unei provocări din partea contabililor, puși în fața unor noi forme de manifestare a identității firmelor aflate în permanentă competiție, pe o piață mult amplificată, unde nevoia de informație este mult diversificată și rapidă, devenind uneori și un instrument de marketing și publicitate. În acest context, contabilul trebuie să găsească soluții rapide de adaptare la noile cerințe informaționale, uneori fără a mai aștepta normalizarea, impunându-se astfel nevoia de **creativitate** în a găsi soluții și tratamente care să favorizeze imaginea companiilor și obținerea unui avantaj, fără a intra în conflict cu legea.

Existența incertitudinilor de tot felul, atât în plan economic, cât și contabil, în care întreprinderea își desfășoară activitatea face ca multe din elementele **situațiilor financiare** să nu poată fi măsurate cu certitudine, ci doar estimate. Opțiunea managementului întreprinderii pentru una din multiplele tratamente și politici contabile creează implicit posibilitatea alegerii intenționate a celei care răspunde intereselor sale, care nu întotdeauna converg spre imaginea fidelă și mai degrabă spre o imagine convenabilă. Apare, astfel, o distorsionare a calității informației financiare, generând incertitudini cu privire la consecvența și comparabilitatea informațiilor destinate utilizatorilor, situație în care avem de a face cu o **contabilitate de intenție**, altfel spus, se intră în sfera contabilității creative.

În ciuda creșterii importanței potențiale a documentelor de sinteză și a complexificării activității dezvoltate de organisme de normalizare, informația contabilă nu reușește să-și îndeplinească decât parțial funcțiile ce îi sunt atribuite.

Proba cea mai peremptorie a acestei constatări o constituie numeroasele scandaluri financiare.

Metodologia cercetării

Abordarea noastră are ca obiectiv aducerea în prim plan a conceptului și, mai ales, a practicilor de contabilitate creativă. Aceasta deoarece existența unei legături directe între practicile de contabilitate creativă, incompetența managerilor și declinul afacerilor a reprezentat și reprezintă un indiciu prevestitor de criză.

Judecând după abundența literaturii care aduce în discuție acest subiect, contabilitatea creativă a intrat în sfera preocupărilor a numeroși cercetători. Cu toate acestea, în mediile profesionale și academice nu există un punct de vedere comun în ceea ce privește definirea conceptului de contabilitate creativă, diverșii autori având în vedere un segment mai mare sau mai mic dintr-o axă care se întinde de la o veritabilă încercare de a prezenta o imagine fidelă până la practicile de „finanțare în afara bilanțului” și de „împodobire” a bilanțului. O trecere în revistă a câtorva dintre cele mai argumentate puncte de vedere asupra dimensiunilor și limitelor contabilității creative se încearcă în acest studiu.

În acest sens, cercetarea a avut în vedere, pe de o parte, o sistematizare și reconsiderare, iar, pe de altă parte, o sinteză și antiteză a ideilor regăsite pe această temă în literatura de specialitate, în reglementările elaborate de diverse organisme profesionale și autorități de reglementare naționale și internaționale.

Pentru atingerea dezideratelor propuse am utilizat o metodologie constructiv-deductivă și inductivă, în vederea identificării oportunităților pentru contabilitatea creativă. Un accent deosebit am pus pe depistarea motivațiilor privind recurgerea la contabilitatea creativă și, în acest context, pe identificarea practicilor de contabilitate creativă și, mai ales, a posibilităților de limitare a acestora.

Controverse privind definirea contabilității creative

Trotman definește contabilitatea creativă ca fiind o tehnică de comunicare ce vizează ameliorarea informațiilor furnizate investitorilor.¹

Pe aceeași linie, Colasse este de părere că expresia **contabilitate creativă** desemnează „practicile de informare contabilă, adesea la limita legalității, practicate de anumite întreprinderi care, profitând de limitele normalizării, caută să își înfrumusețeze imaginea situației financiare și a performanțelor economice și financiare”.²

Stolowy reduce semnificația noțiunii de contabilitate creativă, precizând că: „fraudele nu au nimic creativ, practica opțiunilor contabile există de multă vreme și nu constituie contabilitate creativă, subiectivitatea inerentă evaluării este de neocolit și există dintotdeauna, numai câteva mecanisme financiare generează o veritabilă contabilitate creativă. Caracterul distinctiv al contabilității creative, concluzionează autorul francez, ține de imaginația contabilă pusă în operă pentru a traduce inovațiile juridice, economice și financiare pentru care nu există, la data lansării

1 Trotman M., *Comptabilité britannique, mode d'emploi*, ed. Economica, Paris, 1993.

2 Citat de B.Raybaud-Turrillo și R. Teller în *Comptabilité creative, Encyclopedie de gestion*, ed. Economica, Paris, 1996.

lor, soluții contabile normalizate, precum și de faptul că montajele ce decurg din această inginerie financiară sunt inițiate în funcție de incidența lor asupra bilanțului și rezultatului întreprinderii”.³

Barthes de Ruyter și Gelard plasează contabilitatea creativă în zona imaginației ingineriei financiare moderne, imaginație care generează fără încetare noi produse și montaje, având drept obiectiv, principal sau nu, ocolirea regulilor contabile.⁴

O definiție mai completă îi aparține însă lui Naser.⁵ Conform acestuia, contabilitatea creativă este:

- 1) procesul prin care, dată fiind existența unor breșe în reguli, se manipulează cifrele contabile și, profitând de flexibilitate, se aleg acele practici de măsurare și divulgare ce permit transformarea documentelor de sinteză din ceea ce ele ar trebui să fie în ceea ce managerii doresc;
- 2) procesul prin care tranzacțiile sunt structurate de asemenea manieră încât să permită „producerea” rezultatului contabil dorit.

Elementele prezentate demonstrează că, deși există neînțelegeri în ceea ce privește definirea contabilității creative, majoritatea cercetătorilor acceptă că, în esență, aceasta se distinge prin două aspecte:

- în primul rând, ea presupune utilizarea imaginației profesioniștilor contabili pentru a traduce acele inovații juridice, economice și financiare pentru care nu există, în momentul apariției lor, soluții contabile normalizate;

- în al doilea rând, montajele care decurg din această inginerie financiară sunt inițiate în funcție de incidența lor asupra bilanțului și rezultatelor întreprinderii.

Majoritatea lucrărilor de specialitate prezintă semnificația negativă a contabilității creative și utilizarea ei cu scopul de a induce în eroare utilizatorii externi ai documentelor de sinteză. Astfel, Griffiths afirmă că „orice firmă își trunchiază beneficiile. Documentele de sinteză publicate se întocmesc pe baza unor registre care au fost „aranjate” de o manieră delicată, uneori chiar ciopârțite. Cifrele prezentate investitorilor au fost în întregime manipulate cu scopul de a-i proteja pe cei vinovați (gestionarii).”⁶ Și totuși, autori precum Malb și Giot atrag atenția asupra faptului că nu trebuie să asimilăm, în mod automat, contabilitatea creativă cu ceva negativ sau pervers. Inovația contabilă este necesară pentru a ține pasul cu evoluțiile economice, juridice și sociale. „*La originea sa, contabilitatea creativă este virtuoaasă: ea oferă contabilității mijloace care să-i permită să țină pasul cu dezvoltarea crescândă a piețelor și proliferarea produselor financiare. Problema derivă din faptul că începe să se manifeste rapid perversitatea instinctivă a oamenilor de afaceri.*”⁷

Un alt reputat autor dă mai multe exemple de manipulare contabilă a adevărului contabil⁸:

- a) aplicarea opțiunilor legate de politicile contabile permise, tratamente de bază și alternative;
- b) aplicarea preferențială a evaluărilor în contabilitate:
  - testul de depreciere a activelor;

- reevaluarea imobilizărilor;
- schimbarea metodelor de evaluare a stocurilor;
- evaluarea subiectivă a imobilizărilor necorporale și a titlurilor financiare;
- modificarea ritmului de amortizare;
- flexibilitatea politicilor privind provizioanele;
- prețurile interne de cedare a activelor și cele de cedare între filialele aceluiași grup;

- c) manipularea conturilor prin structurarea și amânarea tranzacțiilor reale;
- d) majorarea diferenței dintre valoarea de înregistrare contabilă și prețul de achiziție prin subevaluarea activului cumpărat și imputarea diferenței asupra rezervelor;
- e) realizarea de operațiuni de „lease-back”, prin care se efectuează vânzarea unui activ urmată de închirierea acestuia de la firma cumpărătoare. Efectul unei astfel de tranzacții constă în îmbunătățirea trezoreriei, scăderea ratei îndatorării și creșterea beneficiului;
- f) atenuarea pierderilor de creanțe prin subscrierea unei asigurări, ceea ce are ca efect îmbunătățirea rezultatului cu diferența dintre valoarea deprecierei creanței și prima de asigurare plătită;
- g) emisiunea de titluri hibride prin care firmele pot transforma unele datorii în capitaluri proprii.

Observăm cum arsenalul metodelor folosite de către contabilitatea creativă, implicit de ingineria contabilă este

3 Stolowy H., *Existe-t-il vraiment une comptabilité creative?*, Revue de droit comptable, decembrie 1994.

4 Citați de N. Feleagă.

5 Naser K., *Creative financial accounting: its nature and use*, ed. Prentice Hall, 1993.

6 Griffiths I., *New creative accounting: how to make your profits what you want to be*, Londra, City Editeur, 1995.

7 Malb J.L., Giot H., *L'elasticite du resultat selon les dimensions temps et espace*, Congresul AFC 1995.

8 Ristea, Mihai, *Congresul profesiei contabile din România*, Ed. CECCAR, București, 2004, pag. 702

foarte diferențiat și multiplu din punct de vedere al componenței. În esență, contabilitatea creativă presupune că întreprinderea în cauză profită de breșele existente în norme și de flexibilitatea acestora în vederea distorsionării informațiilor publicate. Deși există o diferență clară între contabilitatea creativă și încălcarea deliberată a legii (fraude), ambele fenomene apar în condiții de dificultate financiară a întreprinderilor și au la bază intenția de a înșela.

Ingenieriile contabile sunt definite de unii autori ca reprezentând: „procesul prin care, dată fiind existența unor breșe în reguli, se manipulează cifrele contabile și, profitând de flexibilitate, se aleg acele practici de măsurare și informare ce permit transformarea documentelor de sinteză din ceea ce ele ar trebui să fie în ceea ce managerii doresc” sau „procesul prin care tranzacțiile sunt structurate de asemenea manieră încât să permită „producerea” rezultatului contabil dorit.”⁹

Analizând cele două sisteme contabile (continental european și anglo-saxon), putem spune că abordarea mai mult prescriptivă și inflexibilă a modelului continental european face mai ușoară reducerea ariei de alegere abuzivă a politicilor contabile și manipulării estimărilor contabile, în timp ce modelul anglo-saxon conduce mai mult la utiliza-

rea reevaluării și la prevalența substanței asupra formei. Așa cum se observă în tabelul 1, ambele modele oferă suport pentru controlul contabilității creative.

Clasificarea practicilor de contabilitate creativă

Utilizând practici de contabilitate creativă, companiile își pot modifica imaginea referitoare la performanța obținută.

Ca urmare a unor cuantificări mai curând aproximative decât exacte, prezentarea în situațiile financiare, spre exemplu, a cazurilor de clienți incerti, a valorii juste a activelor și a datoriilor financiare, a duratei de viață utile a activelor, a uzurii morale a stocurilor etc, se poate face având drept consecință influențarea rezultatului sau a informațiilor oferite de rapoartele financiare.

Informația cu destinația piață este în mod necesar simplificată, prin prezentarea indicatorilor economico-financiar. Cum alegerea unuia sau mai multor indicatori nu este niciodată neutră și informația oferită este subiectivă. Cunoscând indicatorii după care sunt judecate piețele, companiile sunt tentate să acționeze asupra cifrelor, stabilindu-se astfel o cauzalitate directă între com-

plexitatea și manipularea conturilor: complexitatea conturilor cere simplificări, simplificări care operează cu indicatori ce pot fi ușor manipulați.

Modalitățile prin care anumite procedee relevă contabilitatea creativă pot fi grupate în:

- procedee care au ca efect modelarea rezultatului și deciziile de gestiune;
- procedee și tehnici cu efect în ameliorarea informațiilor din bilanț;
- procedee care au impact asupra prezentării contului de rezultat.

Ne propunem să ne referim pe scurt la câteva din aceste atitudini, mecanisme și practici. Dintre procedeele, tehnicile și practicile **cu efect în modelarea rezultatului** menționăm:

1. ACTIVELE IMOBILIZATE

IAS 36 solicită ca, la fiecare dată a bilanțului, să se stabilească dacă există indicii că un activ analizat a suferit deprecieri. Un management subiectiv apreciază că nu există indicii de depreciere a activului, evitându-se astfel diminuarea rezultatului cu o eventuală cheltuială cu deprecierea. Dacă însă se apreciază că valoarea recuperabilă este inferioară valorii nete contabile, activul va fi considerat depreciat pentru diferență, iar rezultatul va fi diminuat de cheltuiala cu deprecierea. La

Tabel 1 - Oportunități pentru contabilitatea creativă

Oportunități pentru contabilitatea creativă	Soluție	Sistem de aplicare
Alegerea metodei contabile	Reducerea posibilităților de alegere	Continental european
Estimările și previziunea	Reducerea scopului estimărilor	Continental european
Încheierea de tranzacții artificiale	Prevalența substanței asupra formei	Anglo-saxon
Momentul pentru tranzacții reale	Impunerea reevaluării	Anglo-saxon

Sursa: Proiecție proprie

⁹ Naser C., *Creative financial accounting: its nature and use*, Pretince Hall, 1993, pag.59, citat de Feleagă N., Malciu L., *Politici și opțiuni contabile, Fair Accounting versus Bad Accounting*, ed. Economică, București, 2002, pg.390

Tabel 2 - Procedee care au impact asupra rezultatelor întreprinderii

Elemente identificate	Mecanism de acțiune	Impactul asupra performanțelor	Limite	Natura procedurii
Cheltuieli de cercetare și dezvoltare	Capitalizarea cheltuielilor de cercetare -dezvoltare	Creșterea rezultatului în anul capitalizării Diminuarea în anul transferului și în anii următori datorită amortizării Impactul alegerii datei începerii amortizării	Îndeplinirea condițiilor prevăzute de normele de raportare Dificultăți de evaluare a costului cercetării	Opțiune Subiectivitate în evaluare
Imobilizări	Contract de lease-back	Apariția unei plus valori din lease-back Înregistrarea chiriilor în timpul perioadei după preluarea activului	Creșterea artificială a rezultatului datorită existenței unui angajament de plată a chiriilor pentru o anumită perioadă Riscul de distribuire de dividende fictive	Mecanism financiar
Amortizări	În momentul stabilirii planului de amortizare, există mai multe opțiuni și posibilități: - durata de utilizare - estimarea valorii reziduale	Modificarea cotei de amortizare înregistrată, deci a cheltuielilor cu amortizarea	Necesitatea unui plan de amortizare Permanența metodelor	Apreciere personală Opțiune
Stocuri	Încorporarea cheltuielilor financiare în costul de producție al stocurilor	Creșterea rezultatului în anul încorporării cheltuielilor Diminuarea în anul diminuării stocului	Dificultate în definirea capitalurilor împrumutate și a finanțării producției În note trebuie prezentate justificarea capitalizării și valoarea cheltuielilor	Opțiune
Ajustările pentru depreciere și titlurile de participare	Subevaluarea sau supraevaluarea pentru deprecierea titlurilor de participare	Creșterea (sau reducerea) rezultatului în anul înregistrării Efect invers în anul reluării	Principiul prudenței	Subiectivitate în evaluare
Ajustările pentru depreciere și activele circulante	Subevaluarea sau supraevaluarea ajustărilor pentru deprecierea creanțelor Subevaluarea sau supraevaluarea ajustărilor pentru deprecierea stocurilor	Creșterea (sau reducerea) rezultatului în anul înregistrării	Principiul prudenței	Subiectivitate în evaluare
Provizioane	Existența mai multor probleme: - data deciziei de restructurare; - gradul de precizie în ceea ce privește evaluarea; - luarea în calcul a plusvalorilor provizionului (deși este interzis)	Impact asupra rezultatului în funcție de nivelul provizionului Efect invers în anul reluării	Principiul prudenței	Opțiune Subiectivitate în evaluare
Contracte pe termen lung	Existența mai multor metode de înregistrare a acestor contracte: metoda procentajului de avansare; metoda terminării lucrărilor.	Impact asupra cifrei de afaceri în funcție de metoda utilizată Recunoașterea diferită a veniturilor aferente contractului	Principiul prudenței	Opțiune Subiectivitate în evaluare

Sursa: Proiecție proprie

polul opus, dacă managementul întreprinderii urmărește o atitudine „optimistă” asupra rezultatului, va aprecia faptul că nu există indicii că activul a suferit deprecieri, evitându-se astfel diminuarea rezultatului.

Operațiile de lease-back¹⁰ au drept impact evidențierea unei plusvalori care va fi constatată în anul vânzării la rezultate. Redevențele vor fi înregistrate pe parcursul contractului de leasing. Prin tratarea acestuia ca leasing operațional se evită constatarea unei datorii și scăderea gradului de îndatorare.

2. AMORTIZAREA

a) Opțiunea pentru una sau alta din metodele de amortizate a unui activ, pe parcursul său de viață utilă, prezintă un impact diferit în timp asupra rezultatului, în funcție de eșalonarea pe perioade a cheltuielilor cu amortizarea. Astfel, metode de amortizare diferite prezintă un impact diferit asupra rezultatului, în funcție de metoda aleasă modificându-se repartizarea în timp a cheltuielilor cu amortizarea:

- **metoda liniară** conduce la cheltuieli cu amortizarea constante pe parcursul duratei de viață utilă;
- **metoda degresivă** se concretizează într-o cheltuială descrescătoare cu amortizarea pe parcursul duratei de viață utilă;
- **metoda accelerată** conduce la cheltuieli mai mari în primul an, cu efect în diminuarea rezultatului, și cheltuieli uniforme pe restul perioadei ramase.

b) Opțiuni diferite asupra duratei de viață utilă conduc la cheltuieli diferite cu amortizarea, respectiv imagini diferite asupra rezultatului. Revizuirea duratei de viață utilă conduce la

ajustarea cheltuielilor cu amortizarea corespunzătoare perioadei curente și perioadelor viitoare. Deducerea valorii reziduale are ca efect diminuarea amortizărilor și, deci, creșterea rezultatului exercițiilor.

3. STOCURILE

Influența stocurilor asupra atitudinii de subiectivism sau obiectivism este destul de mare, dacă avem în vedere **posibilitățile de opțiune ale exercițiului** la care se referă curent și chiar următor în unele cazuri, dacă ne referim la evaluarea sau subevaluarea acestora.

a) Includerea în stocuri a stocurilor moarte sau uzate moral reprezintă o metodă de manipulare. Dacă stocurile moarte sau uzate moral vor fi scoase din gestiune, vor fi afectate cheltuielile, aceasta având consecințe asupra rezultatului, în sensul diminuării acestuia.

La polul opus, managementul întreprinderii poate să manifeste o atitudine optimistă, considerând că aceste stocuri „moarte” vor putea fi valorificate, în special în situația apariției unei recesiuni economice.

Metode diferite de evaluare a stocurilor la ieșire conduc la imagini diferite asupra rezultatului, în perioadele inflaționiste, utilizarea metodelor FIFO și LIFO având următorul impact asupra contului de profit și pierdere:

- **FIFO** - evaluarea ieșirilor se realizează la prețurile cele mai mici, iar cea a stocurilor finale - la prețurile cele mai mari, conducând la o majorare a rezultatului din exploatare și, implicit, a impozitului pe profit;
- **LIFO** - evaluarea ieșirilor se realizează la prețurile cele mai mari, iar a stocurilor finale - la prețurile cele mai mici, conducând la o diminuare

a rezultatului din exploatare și, implicit, a impozitului pe profit.

În perioadele de reducere a prețurilor, situația se inversează. Rezultatul suferă modificări în funcție de schimbarea metodei de evaluare a stocurilor la ieșire.

b) Includerea sau neincluderea unor cheltuieli în costul de achiziție al stocurilor creează oportunități pentru subiectivism și contabilitate creativă. În situația în care managementul întreprinderii manifestă o atitudine optimistă în ceea ce privește rezultatul, va proceda la includerea mai multor cheltuieli în costul de producție, iar în situația în care are interesul de a diminua rezultatul, cu scopul de a plăti un impozit mai redus la bugetul statului, va elimina o serie de cheltuieli din costul de producție.

c) Includerea cheltuielilor financiare în costul de producție al stocurilor are drept efect majorarea rezultatului în exercițiul în care are loc includerea cheltuielilor. La polul opus, dacă managementul întreprinderii are o viziune pesimistă asupra rezultatului, va aplica metoda rezultatului, tratând dobânzile ca element de cheltuială a rezultatului exercițiului.

d) Eroare constatată în mod voluntar în determinarea mărimii stocului existent în patrimoniu la sfârșitul exercițiului poate să conducă la o practică de „netezire” a rezultatului, în sensul că subevaluarea sau supraevaluarea stocului final are un impact nu doar asupra situațiilor financiare ale exercițiului curent, dar și asupra celor aparținând exercițiului următor.

4. CHELTUIELILE DE DEZVOLTARE

O atitudine optimistă în ceea ce privește șansele de succes ale unui proiect de

¹⁰ Operațiile de lease-back constau în vânzarea unui activ și preluarea imediată a acestuia în locație.

dezvoltare va conduce la capitalizarea cheltuielilor de dezvoltare, cu consecințe asupra mărimii rezultatului, în exercițiul aferent capitalizării. În exercițiile viitoare, înregistrarea cheltuielilor cu amortizarea va avea impact asupra rezultatului în sensul diminuării acestuia. Dacă întreprinderea are drept intres virarea cheltuielilor de dezvoltare în contul de profit și pierdere (la cheltuieli), se va invoca faptul că măcar una dintre condițiile stipulate de IAS 38 par. 43 nu este îndeplinită.

5. PROVIZIOANELE

Constituirea, majorarea și reducerea provizioanelor trebuie făcute cu discernământ, prudență și previziune din partea managementului. Altfel, poate constitui uneori un prilej de netezire a rezultatului. Supraestimarea constituirii de provizioane în anii cu profit mare conduce la diminuarea rezultatului, iar reluarea la venituri în anii în care întreprinderea realizează deficit conduce la majorarea rezultatului, ambele cazuri cu influență în determinarea impozitării profitului.

6. CONTRACTELE ÎN CONSTRUCȚII

Alegerea între cele două metode de contabilizare a contractelor de construcții are următorul impact asupra contului de profit și pierdere:

- în baza contractului finalizat, rezultatul va fi recunoscut în momentul finalizării contractului;
- în baza metodei procentajului de definitivare, rezultatul va fi eşalonat în timp pe întreaga durată de derulare a contractului.

Trecerea de la o metodă la alta are, de asemenea, un impact semnificativ asupra contului de profit și pierdere.

7. FONDUL COMERCIAL

Subevaluarea activelor societății achiziționate conduce la majorarea fondului

comercial. Capitalizarea fondului comercial și amortizarea acestuia pe durata sa de viață utilă au influență asupra rezultatului din exercițiile viitoare (cheltuielile cu amortizarea fondului comercial conduc la diminuarea rezultatului, cu consecințe asupra cursului bursier al acțiunilor și competitivității ofertelor publice de cumpărare concurențiale). Imputarea fondului comercial asupra capitalurilor proprii conduce la diminuarea acestora, rezultatul din exercițiile viitoare nefiind influențat de cheltuielile cu amortizarea fondului comercial.

Printre procedeele care au un **impact asupra bilanțului** menționăm următoarele posturi vizate:

1. **Imobilizări și capitaluri proprii.** Alegerea de a recurge la reevaluarea imobilizărilor corporale are impact asupra creșterii valorii activului (creșterea cheltuielilor cu amortizarea) și/sau creșterea capitalurilor proprii în limitele regulilor fiscale.
2. **Împrumuturi.** Procedura la dezințarea în fapt - aranjament prin care societatea transferă active unui trust, care preia în același timp și gestiunea unor datorii, având ca efect diminuarea ratei îndatorării, creșterea ratei autonomiei financiare, creșterea rentabilității financiare.
3. **Creanțe clienți.** Prin mecanismul cesiunii creanțelor la un fond comun de creanțe contra obținerii de lichidități, cu efect asupra scăderii ușoare a fondului de rulment (provenit din diferența dintre valoarea creanței și prețul de cesiune), scăderea nevoii în fond de rulment, creșterea trezoreriei.
4. **Capitaluri proprii.** Prin emisiunea de titluri hibride a căror clasificare între capitaluri proprii și datorii este dificilă se obține o modificare a îndatorării și rentabilitatea capitalurilor proprii.

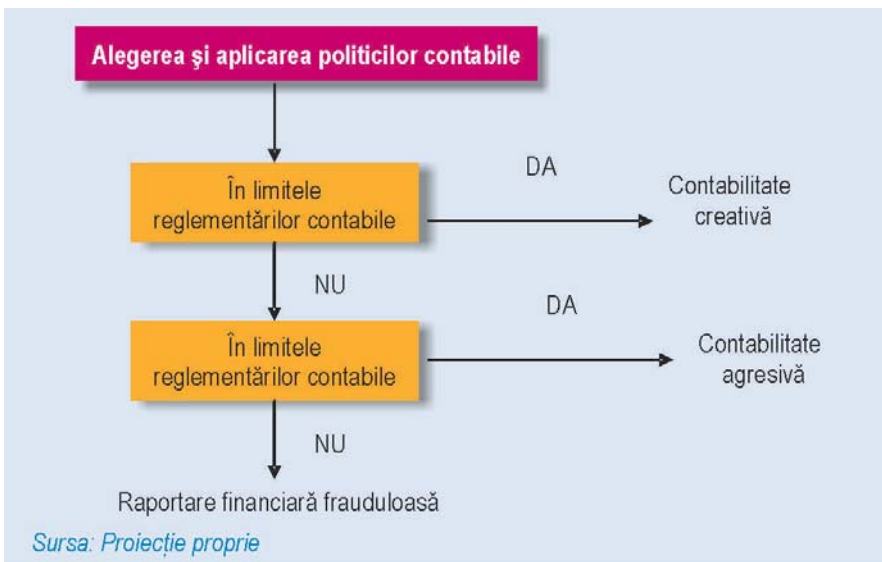
Ce trebuie să reținem este că aceste procedee conțin o anumită „doză” de

creativitate contabilă cu caracter de subiectivism, cu conștientizarea faptului că ele schimbă prezentarea conturilor, dar sunt totuși rezultanta unei opțiuni atunci când sunt alese dintre mai multe metode, ceea ce ne face să afirmăm că se află în perimetrul reglementărilor contabile.

Dacă ne-am întreba de ce se recurge la astfel de mecanisme? Considerăm că, înainte de a răspunde, ar trebui să distingem anumiți factori care generează nevoia de creativitate contabilă, cum ar fi:

- nevoia de finanțare: fonduri proprii insuficiente, necesitatea de a respecta anumiți indicatori impuși în general de instituțiile financiare sau de partenerii contractuali (rata îndatorării, rezultatul pe acțiune);
- intensitatea concurenței într-un context de criză;
- anumiți factori de conjunctură;
- degradarea rezultatelor și a situației financiare;
- presiunea crescută asupra întreprinderilor în vederea comunicării rezultatelor „fardate”, venită mai ales din partea investitorilor și analiștilor;
- dorința de a asigura un curs stabil la lansarea societăților private în dorința de a fi cotate;
- insuficiența normelor contabile, eterogenitatea referențialelor și armonizarea în curs, care se traduce prin spațiu de libertate și de decizii lăsate de către fiecare organism normalizator.

Existența diverselor interese determinate de unii dintre factorii evocați mai sus este legată de piețele financiare, unde investitorii au un rol determinant și sunt deplin conștienți că „opțiunile” contabile au existat dintotdeauna. Aceasta face ca informațiile culese de ei din situațiile financiare să determine o oarecare interpretare care să atenueze pe cât posibil efectele creativității. Dacă

Aplicarea agresivă a politicilor contabile	Aplicarea agresivă a politicilor contabile pe perioade lungi având la bază sume importante
Contabilitate agresivă	Raportare financiară frauduloasă

scopul contabilității creative este acela de a ameliora conturile (sau imaginea pe care o dau întreprinderii), profitând de slăbiciunile și carențele reglementării contabile, apreciem că acest concept nu are nimic nou, întrucât principiul opțiunilor este cunoscut de contabili de foarte mult timp. Fraudele însă nu au nimic creativ: ele sunt ilegale. Procedeele „ilegale” nu ar merita nici măcar să fie amintite, căci, în astfel de mecanisme, nu există, adesea, nimic creativ. În majoritatea cazurilor în care se manifestă contabilitatea creativă, alegerea și aplicarea politicilor contabile se încadrează în sfera flexibilității standardelor și regulilor contabile. Maniera în care politicile contabile sunt aplicate are la bază judecata profesională. În multe cazuri însă, această judecată duce la prejudicierea rezultatelor și a poziției financiare raportate. Este vorba însă de aplicarea agresivă a politicilor contabile și nu de raportare frauduloasă.

La un moment dat, practicile contabile depășesc limitele reglementărilor con-

tabile, astfel încât situațiile financiare nu mai prezintă imaginea fidelă a rezultatelor și a poziției financiare. Pentru a decide dacă este vorba de o raportare financiară frauduloasă trebuie demonstrată intenția. Ceea ce pornește ca o aplicare agresivă a politicilor contabile, poate mai târziu să devină raportare financiară frauduloasă dacă este continuată pe perioade mari și are ca scop sume importante. Cu toate acestea, nu întotdeauna este ușor de a se identifica punctul în care contabilitatea creativă devine frauduloasă. *Determinarea ace-*

lui punct este legată mai mult de artă decât de știință.

Concluzii

Din punctul nostru de vedere, contabilitatea creativă este un instrument în sprijinul managerului, folosit pentru a promova și susține imaginea companiei pe care o conduce și de a selecționa informația de așa natură încât datele oferite să susțină interesul pe care îl urmărește. În consecință, chiar dacă utilizarea contabilității creative nu este ilegală, ea indică faptul că managerii, aflați sub presiune financiară, caută soluții, fără a-și mai pune problema respectării unor standarde etice. Cu alte cuvinte, **adevărul spus pe jumătate și minciuna pot fi considerate ca fiind susceptibile de posibile fraude.**

Prezența opțiunilor în contabilitate pe fondul libertății de alegere și apreciere permite managementului întreprinderii ca, în funcție de interesele urmărite sau de înclinația către optimism sau pesimism, să fie tentat de inversarea raționamentelor sau traducerea în contabilitate a unor inovații juridice, economice și financiare, pentru care normalizarea nu a găsit încă soluții, poate crea oportunități pentru subiectivism și contabilitate creativă, ce poate avea ca efect modelarea rezultatului și a conținutului situațiilor financiare.

Bibliografie

- Bunget O., 2005, *Contabilitatea românească între reformă și convergență*, ed. Economică, București
- Gauthier Bruno, 2007, *Les impôts dans les affaires internationales*, 7-e edition, Edition Francis Lefebvre
- Raimbourg Philippe, Boizard Martine, 2009, *Inginerie financiare, fiscalité et juridique*, ed. Dalloz, Paris
- Răileanu V., Răileanu A.S., 2009, *Abordări contabile și fiscale privind impozitele și taxele*, editura Economică, București
- O.M.F.P nr. 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu Directivele Europene, apărut în M.O. nr. 766/2009 bis

Raportul între auditul intern și auditul extern în contextul costului nevoii de asigurare

Daniela CREȚU (COLOIU)*

Abstract

The Report between Internal and External Audit in Context of the Cost of Insurance

The paper presents a theoretical approach to the correlation between the internal and external audits.

The study is based on agent and games theories. This is appended with results from a practical survey that targets people's perception on the introduction of some additional assurance to this matter in terms of checks and balances. The outcome is a direct correlation between the internal audit, the cost of the audit processes and the external audit. This is all based on a numerical model that factors in the quality level of the assurance brought in through the internal audit process.

The model presented is quantitative by nature. It describes a venue for concrete analysis, potential for unraveling opportunities, and opens potential applications of coherent strategies in the audit process. This study helps in the clarification of the choice of types, procedures and number of auditors employed by various organizations along with correlation to rationales behind the end result.

Key words: control, internal audit, the agent theory, game theory

JEL Classification: M 48, M42, C 68, C 71

Cuvinte cheie: control, audit intern, teoria de agent, teoria jocurilor

* Drd., Academia de Studii Economice București, e-mail: daniela_cretu7@yahoo.com
1 <http://www.theiia.org/>

Introducere

Noțiunea de „asigurare” este cuprinsă în multe definiții specifice auditului.

Conform Institutului Auditorilor Interni „auditul intern este o activitate independentă de **asigurare obiectivă** și de consiliere, destinată să adauge valoare și să antreneze îmbunătățirea activităților organizației.¹

De fapt, orice definiție a auditului relevă nevoia de asigurare a unei părți față de fluxuri de operațiuni asupra cărora se exercită controlul intern.

Vom privi acest cost al asigurării dat de auditul intern din prisma teoriei selecției adverse. Selecția adversă a fost studiată de G. Akerlof în anul 1970, urmat de M. Spence, care a propus semnalizarea, ca metodă de reducere a selecției adverse, dar, mai ales, de J. Stiglitz, care a pus bazele teoriei filtrajului.

În principiu, economia informației studiază comportamentul agenților raționali atunci când obținerea informației presupune un cost. Obținerea informațiilor corecte este foarte dificilă, de aceea obținerea asigurării dată de audit sau de control către persoanele interesate (manageri, acționari) implică costuri.

Costul auditului sau după caz al controlului este dat de costul achiziționării de către acționari a informației ascunse.

Vom dezvolta, în continuare, această teză, prin abordarea auditului intern în cadrul conceptului de asimetrie informațională.

În cadrul teoriei de agent, un contract este o promisiune sigură făcută de două părți, în care sunt precizate obli-

gațiile acestora în fiecare situație ce poate apărea.²

Partea care a propus contractul se numește decident sau principal, iar cea care a acceptat contractul se definește ca agent.

Vom accepta ca, în cadrul proceselor de audit, să definim principalul ca persoana care a angajat (decidentul, acționarii), iar auditul intern – ca partea implicată în oferirea unei asigurări.

Auditorii acceptă să lucreze în cadrul proceselor de asigurare asupra controlului intern atunci când utilitatea obținută (în general salariul) este mai mare decât utilitatea pe care ar obține-o în alt mod sau dacă nu ar lucra. Conform efectului de venit³ și de substituție⁴ fiecare auditor va face, practic, o alegere între numărul de ore de muncă și cele libere, în funcție de utilitatea pe care o aduce salariul.

Teoria agenției aplicată în relația acționariat – audit intern se bazează pe premisa că auditorii au mai multe informații și acest lucru afectează în mod negativ capacitatea acționarilor și managementului de a monitoriza în mod eficient, dacă interesele lor sunt în mod corespunzător deservite.

Când agentul deține mai multe informații decât principalul cu privire la controlul intern, aceste informații vor fi dezvăluite doar dacă agentul (auditorul) este interesat să le dezvăluie.

Akerlof a arătat, plecând de la exemplul autoturismelor de ocazie, în ce punct o piață poate funcționa mai puțin satisfăcător în absența unui mecanism care

să-i permită părții informate să semnaleze calitatea bunurilor pe care le vinde.

Este vorba de un preț al informației imperfecte. Un preț care, în cazul asigurării dată de auditul intern, poate fi dat de auditul extern sau de o funcție suplimentară de control.

O procedură care îi permite principalului să dețină un control suplimentar este, de exemplu, să dezvolte procedura de verificare, care poate consta în auditul extern sau în alt mijloc de control, sau a unor avertizori de integritate. Investiția în control se va putea face doar cu condiția să fie rentabilă.

Costul este suportat de acționar și constă în a recurge fie la serviciile unei structuri externe de audit, care va emite un aviz de calitate asupra auditului intern, fie la mijloace de control suplimentare.

Astfel, pentru a minimiza riscul de eschivare, managerii vor suporta cheltuielile de monitorizare, ca, de exemplu, costurile de examinare a situațiilor financiare și control de audit extern sau costurile unui control suplimentar.

Modelele de risc moral sugerează o idee foarte importantă care precizează că, pentru principal, cheltuielile cu controlul scad în cazul în care în contract sunt stipulate penalități ridicate.⁵

Lipsa unor penalități, în cadrul unor structuri de audit în cazul unor asigurări defectuoase, duce la o percepție care consideră necesară, mai degrabă, creșterea rolului auditului extern.

Voi menționa un caz cunoscut asupra a ceea ce înseamnă penalități față de oferirea unor asigurări incorecte: cazul Enron.

Cu o viteză incredibilă, compania a intrat în faliment în decembrie 2001, atunci când s-a demonstrat că poziția sa financiară a fost generată de o fraudă de contabilitate.

Arthur Andersen & Company, una dintre cele mai respectate firme de audit din lume, a efectuat misiuni de audit, servicii fiscale și consultanță pentru Enron. În 2002, Andersen a fost condamnată pentru obstrucționarea justiției, când au fost alterate documente justificative, aferente auditului de la Enron. Prin urmare, firma a predat licențele sale în 2002 și a încheiat operațiunile. Big Five a devenit Big Four, ca penalizare pentru un eșec de asigurare al auditului.

Metodologia de cercetare și rezultate

Față de această percepție, a fost trimis on line un chestionar de 9 întrebări, adresat unor grupuri constituite în mediul virtual.

Întrebările au solicitat exprimarea unei opinii privind nevoia unui control suplimentar, dat fie în cadrul unei proceduri interne (avertizorii de integritate), fie de auditul extern.

Grila, care a oferit 3 variante de răspuns (da, nu, nu știu), a fost comple-

2 Carillo, Juan D., Palfrey, Thomas, *The Compromise game: Two sided adverse selection in the laboratory*, American economic journal of microeconomics, pag 152 - 181

3 *Efectul de venit* este tendința unei persoane salariate de a înlocui timpul de muncă cu timp liber atunci când salariul atinge un nivel ridicat, care-i permite să aibă un nivel de trai apropiat de aspirațiile lui.

4 *Efectul de substituție* este tendința unei persoane salariate de a înlocui o parte din timpul său liber cu timp de muncă suplimentar pentru a obține un venit mai mare.

5 Stancu, Stelian, *Teoria Contractelor – Negocierea și derularea contractelor economice*, Editura ASE 2002, pag. 117-258

tată de 16 persoane interesate de această funcție, fără a cunoaște semnificația cercetării.

A fost introdusă și o întrebare de control, care nu a fost luată în considerare. Astfel, întrebarea numărul 8 a fost introdusă pentru a nu oferi vreun indiciu cu privire la faptul că se urmărește o relație între dezvoltarea unor procese interne, ca, de exemplu, avertizorii de integritate și dezvoltarea unui audit extern.

Întrebările 1, 2, 3 au reliefat, de fapt, necesitatea introducerii unor pârgii de control suplimentare privind avertizorii de integritate, iar întrebările 4, 5, 6, 7, 9 – necesitatea unui audit extern mai puternic. Rezultatele sunt prezentate în Figura 1.

Concluzia dată de rezultatele studiului relevă, în primul rând, nevoia aceluia control suplimentar față de auditul intern din România, semnalată practic de majoritatea respondenților.

Studiul relevă, însă, că această nevoie suplimentară de asigurare este dată de lipsa unor instrumente interne de a penaliza eroarea.

De asemenea, așa cum rezultă din interpretările statistice din Figura 2, implementarea unor tehnici de control suplimentare este, în medie, mai puțin acceptată decât creșterea rolului auditului extern.

Pentru a obține un model de strategie optimă privind auditul intern vom utiliza teoria jocurilor. Pentru a înțelege un joc oarecare este necesară, mai întâi, cunoașterea regulilor acestuia, deoarece astfel se poate afla care dintre acțiuni sunt permise (posibile) la un anumit moment⁶. Apoi, este necesar a se cunoaște cum aleg jucătorii o acțiune din mulțimea acțiunilor posibile. Această abordare se poate face în ipotezele în care actorii se comportă rațional și toți cunosc regulile jocului.

Vom considera, așa cum am expus mai sus, că principalul este reprezentat de acționari și agentul de personalul implicat în auditul intern.

Prima regulă a modelului constă în faptul că acționarii obțin, din asigurarea dată de auditul intern, o plusvaloare **v**.

Respectarea standardelor de audit costă agentul (auditorii) **c**. Cu alte cuvinte, auditorul intern trebuie să facă eforturi pentru respectarea procedurilor.

Principalul poate sau nu să apeleze la alte măsuri de asigurare, precum un audit extern.

Agentul câștigă din această strategie **w**, mai puțin în cazul în care principalul sesizează, în urma unui audit extern, iregularități. Modelul din Figura 3 va considera că principalul pierde aceeași cantitate (**w**) în cazul în care nu apelează la auditul extern și auditul intern nu respectă procedurile.

Figura 1 - Chestionarul și rezultatele obținute

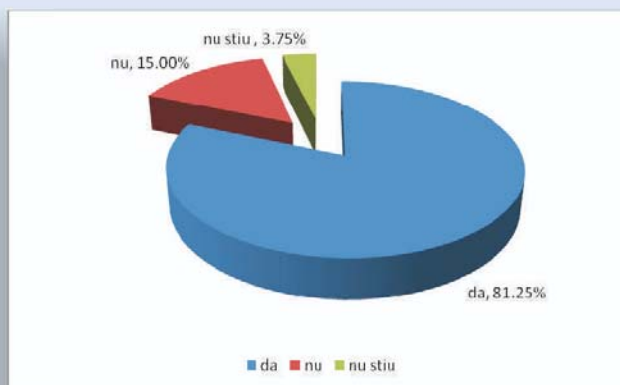
Nr crt	Întrebare	da	nu	nu știu
1	Considerați oportună primirea de către auditorii interni a unor sesizări de la avertizorii de integritate ?	11	4	1
2	Considerați compatibil auditul intern, în cadrul unei organizații cu primirea de către această structură a unor sesizări de la avertizorii de integritate ?	9	6	1
3	Trebuie implicat auditul intern în verificarea de sesizări de la avertizorii de integritate ?	10	4	2
4	Pentru auditul extern, este importantă atingerea obiectivului de verificare a respectării de către auditul intern a standardelor profesionale?	13	1	2
5	Trebuie avută în vedere, de către auditorul extern, calitatea cu care este efectuată revizuirea planului de audit, inclusiv natura, momentul și întinderea misiunilor de audit intern?	15	1	0
6	Auditorul extern trebuie să evalueze calitatea cu care auditorii interni alocă resursele, ca răspuns la procedurile lor de evaluare a riscurilor ?	12	3	1
7	Este oportun ca auditorii externi să recomande tipuri de pregătire profesională pentru personalul de audit intern ?	10	6	0
8	Este oportun să existe seminarii comune între auditorii externi și interni ?	16	0	0
9	Este oportun ca auditul extern să verifice implementarea recomandărilor de către auditul intern ?	15	1	0

Sursa: Proiecție proprie

⁶ Roman, Mihai; Marin, Dumitru; Stancu, Stelian, *Teoria Jocurilor pentru economiști*, Editura ASE, 2003

Figura 2 - Percepția asupra dezvoltării unor instrumente de control intern suplimentare și creșterea rolului auditului intern

	DA	NU	NU ȘTIU
Dezvoltarea unei funcții de control suplimentare	62.50%	29.17%	8.33%
Creșterea rolului auditului extern	81.25%	15.00%	3.75%

Sursa: Proiecție proprie

Figura 3 - Modelul de echilibru⁷ audit intern - audit extern

		x	1-x
		Principalul efectuează alte măsuri de asigurare (audit extern)	Principalul nu efectuează alte măsuri de asigurare (audit extern)
y	Auditul intern nu respectă standardele	0, a - h	w, -w
1-y	Auditul intern respectă standardele	w-c, v-h	w-c, v

Sursa: Proiecție proprie

Această restricție reprezintă, practic, faptul că organizația pierde dintr-o asigurare neadecvată tot atât cât câștigă auditorii prin neefectuarea unor proceduri. O altă simplificare a modelului presupune că auditorii interni înregistrează o pierdere în cazul în care principalul sesizează erori egale cu tot câștigul pe care l-ar obține dacă ar lucra (auditorul pierde funcția).

Aceste simplificări reprezintă un caz particular, care are ca scop înțelegerea

unui model cantitativ și nu pot fi aplicate într-un caz general.

Cazul general ar presupune construcția unor funcții (neliniare) pentru modelarea fluxurilor de mai sus, care fac dificilă înțelegerea modelului în sine.

Se definește costul auditului extern ca fiind egal cu **h**.

Principalul câștigă, în urma auditului extern, valoarea **a**.

Este vorba de capacitatea principalului de a lua decizii care să îi maximizeze funcția de utilitate (schimbare de personal, schimbare de fluxuri, renunțarea la afacere) și care reprezintă, practic, plusvaloarea auditului extern.

Forma normală a jocului este definită schematic în Figura 3.

Dacă principalul nu solicită un audit extern, auditul intern va prefera să aibă o atitudine mai relaxată.

7 Vintilescu Belciug, Adrian; Dumitru, Graziella; Brojba, Laura, *On the Use of some Optimal Strategies of Fiscal Administration During Economic Crisis*, Romanian Journal of Economic Forecasting, Nr 1, 2010, pag 151 - 164

Fie y probabilitatea ca auditul intern să nu respecte standardele și x probabilitatea ca acționarul să solicite un audit extern.

Echilibrul jocului, care constă în strategii mixte, este descris prin relația

$$\left(\frac{h}{a+w}, \frac{a+w-h}{a+w}, \frac{c/w, (w-c)/w} \right).$$

Frecvența auditului extern este dată de raportul dintre costul auditului extern, plusvaloarea adusă de acesta și de ceea ce așteaptă acționarii de la auditul intern.

Auditorii își bazează strategia pe „costurile de a respecta procedurile” și pe ceea ce așteaptă acționarii de la aceștia.

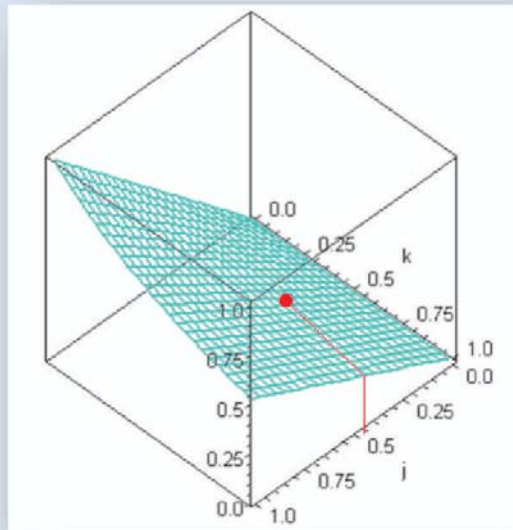
Vom reprezenta grafic funcția $h/(a+w)$ care prezintă strategia acționariatului față de costul auditului extern (h), plusvaloarea adusă de acesta și asigurarea (a) aferentă auditului intern (w).

Notăm $h/a = j$ (raportul dintre costul de audit extern și plusvaloarea adusă de acesta) și $w/a = k$ (raportul dintre plusvaloarea adusă de auditul intern și auditul extern).

Vom considera x între 0 și 1 și y între 0 și 1. Strategia optimă de a contracta auditul extern este în aceste condiții dată de frecvența $x = j / 1 + k$

Graficul din Figura 4 relevă sensibilitatea deciziei de asigurare în funcție de raportul dintre costul auditului extern și plusvaloarea adusă de acesta și raportul dintre plusvaloarea adusă de auditul intern și auditul extern. Dacă într-o entitate, să zicem, cele două rapoarte sunt egale cu 0,5 – cu alte cuvinte, auditul extern aduce o plusvaloare dublă față de costuri, iar auditul intern poate aduce încă o dată plusvaloare prin auditul extern – atunci strategia este de a apela la auditul extern în proporția: $x = 0,5 / 1 + 0,5 = 33 \%$

Figura 4 - Sensitivitatea deciziei optime de alocare audit intern - audit extern

Sursa: Proiecție proprie

Concluzii

Studiul definește relația audit intern – audit extern, privită prin prisma unui model numeric determinat de calitatea asigurării dată de auditul intern.

Costul auditului este privit ca un cost al informației imperfecte, necesară acționarilor, informație care poate fi adusă de audit.

Dezvoltarea unor instrumente proprii de control suplimentar, dar, mai ales, res-

ponsabilizarea auditului pot duce la scăderea unei nevoi suplimentare de asigurare dată de auditul extern ca preț al informației. Strategia optimă a acționarilor este de a proceda la auditul extern într-o anumită pondere, dată de diferența dintre propriul audit intern și auditul extern, precum și de costul auditului intern. Această diferență poate fi, însă, micșorată, conform teoriei selecției adverse, de stabilirea unor mijloace precum stabilirea unor cauze penalizatoare mai mari.

Bibliografie

- Carillo, Juan D.; Palfrey Thomas, *The Compromise game : Two sided adverse selection in the laboratory*, American Economic Journal of Microeconomics, februarie 2009, pag 152 - 181
- Roman, Mihai; Marin, Dumitru; Stancu, Stelian, *Teoria Jocurilor pentru economiști*, Editura ASE, 2003
- Stancu, Stelian, *Teoria Contractelor – Negocierea și derularea contractelor economice*, Editura ASE, 2002, pag 117 - 258
- Vintilescu Belciug, Adrian; Dumitru, Graziella; Brojba, Laura, *On the Use of some Optimal Strategies of Fiscal Administration during Economic Crisis*, Romanian Journal of Economic Forecasting, 2010, volumul 13, Nr. 1, pag. 151-164
<http://www.theiia.org/>

Auditorii externi și guvernanța corporativă sub impactul crizei financiare

Laurențiu DOBROȚEANU*, Nicoleta COMAN**
& Camelia Liliana DOBROȚEANU***

Introducere

Declanșarea crizei financiare, urmată de extinderea ei la nivel global, dar, mai ales, persistența efectelor sale au antrenat dezbateri tot mai ample cu privire la cauzele generatoare și politicile optime necesare pentru depășirea dificultăților. Inevitabil, aceste dezbateri au readus în discuție – fapt devenit deja un fenomen ciclic – rolul auditului extern și al structurilor de guvernanță corporativă în credibilizarea raportărilor financiare ale companiilor. În pofida reglementării tot mai stricte – iar, în unele cazuri, a suprareglementării – în domeniul auditului și al guvernanței, eșecurile companiilor globale proliferază până la crearea riscurilor sistemice globale. *Unde au fost auditorii externi? Ce-au făcut comitetele de audit? De ce nu ne-au avertizat din timp?* se întreabă deopotrivă, acționarii, autoritățile de reglementare³, utilizatorii, publicul⁴. Presa vremii abundă în titluri sarcastice invocând, adesea pe un ton ironic sau acuzator, o vină implicită a auditorilor, punând sub semnul întrebării, tot mai

Abstract

External Auditors and Corporate Governance under the Impact of Financial Crisis

Since the current global financial crisis shuttered, the corporate governance and external audit have been brought again under the public criticisms, resuscitating suspicions and questionings on their ability to actively prevent major shocks. On these grounds, the paper investigates retrospectively the professional behavior of external auditors and corporate governance structures - namely, audit committees - in relation with their responsibilities for providing information transparency within audit and governance reports. The most important finding of our research is that, actually, both auditors and audit committees have complied with relevant transparency requirements imposed by regulations. Moreover, the research results show that auditors have completely met the governance and shareholders expectations, pulling down the allegations on audit expectations gap generated by information presented in the audit report.

Key words: *financial crisis, audit report, audit committee, transparency, expectations, audit, governance*

JEL Classification: *M42, K22, G01, G34*

Cuvinte cheie: *criza financiară, raport de audit, comitet de audit, transparență, așteptări, audit, guvernanță*

* Prof.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: laurdll@yahoo.com

** Lect. univ. dr., ASE București, e-mail: nicoleta.coman@cig.ase.ro

*** Conf.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: camidll@yahoo.com

1 http://www.forbes.com/2006/11/03/accountants-back-dating-options-biz-cx_emd_1106auditors.html

2 <http://www.theiia.org/guidance/global-financial-crisis/your-voice/>

3 <http://www.jamesrpeterson.com/home/2008/10/where-were-the-auditors-in-this-crisis-nobody-asks---because-nobody-cares.html>

4 <http://www.time.com/time/business/article/0,8599,1867092,00.html>

vehement, însăși legitimitatea auditului extern. Adepții teoriei regulilor de piață susțin că utilitatea serviciilor de audit extern poate fi dovedită numai pe o piață liberă, prin jocul cererii și al ofertei (Wallace, 1980). Astfel, numai dacă auditul extern nu ar fi impus prin reglementări companiilor s-ar putea observa cine valorizează și cât de prețuit este acesta de către utilizatori. În replică, reglementatorii globali și organismele profesionale pledează pentru imperiozitatea reglementărilor legale pentru a asigura protecția informațională a utilizatorilor de pe piețele financiare și de capital, care, în lipsa unui audit extern, ar fi privați de asigurările asupra credibilității informațiilor prezentate în situațiile financiare de către companii (Ricol, 2008).

Anticipând pericolul acuzelor, instituțiile globale și-au intensificat eforturile, oferind o imagine despre disponibilitatea lor pentru dezbaterea problemelor și atitudinea proactivă în soluționarea lor (Humphrey *et al.*, 2009; Dobroțeanu L. *et al.*, 2010). Se poate observa, spre exemplu, că pe site-ul Federației Internaționale a Contabililor (IFAC), în plus față de uzualele revizuirii ale standardelor și recomandări de bune practici, au început să-și facă loc rapoarte ale unor cercetări derulate de renumiți cercetători⁵ în plan internațional, co-finanțate de instituție, pentru investigarea unor probleme larg recunoscute ca fiind generatoare de controverse în domeniu. Astfel, se poate rezonabil prezuma că

IFAC încearcă o nouă abordare în ceea ce privește apropierea de utilizatori: cercetarea așteptărilor acestora conduce la o mai bună cunoaștere a nevoilor lor informaționale și a pretențiilor față de auditori.

În plan european, Comisia Europeană, la rândul său, a demarat un amplu proces de consultare⁶ a membrilor UE pe marginea unor probleme sensibile legate de audit și guvernanta, exprimându-și îngrijorarea pentru o serie de pericole pe care criza financiară actuală le-a pus în lumină și care continuă să amenințe economia globală. Printre acestea, cele mai relevante pentru studiul nostru se referă la circumstanțele prezente, caracterizate printr-o concentrare excesivă a pieței de audit (peste 90% din piața UE) în portofoliul unui număr limitat de jucători (Big Four), devenind astfel un factor de risc sistemic: „*O eventuală prăbușire a uneia dintre aceste firme ar putea să perturbe disponibilitatea informațiilor financiare auditate referitoare la companii foarte importante și, totodată, să afecteze încrederea investitorilor, cu repercusiuni asupra întregului sistem financiar.*” (EC, 2010, p. 4). Consultarea demarată vizează identificarea mecanismelor prin care „oligopolul” poate fi readus la dimensiuni controlabile care să nu pericliteze echilibrul economic global și așa fragile din cauza crizei actuale. De altfel, recenta inițiativă vine după ce, în 2009, Comisia Europeană realiza un studiu cu privire la practicile de guver-

nanță corporativă în țările membre⁷. Acest studiu a relevat că, actualmente, la nivelul UE, auditorii statutari nu au obligația de a verifica, cel puțin formal, raportările de guvernanta corporativă ale companiilor. Prin urmare, raportul sugerează că pentru a îmbunătăți acuratețea informațiilor, rolul auditorilor statutari ar putea fi extins pentru a include verificarea unor informații prezentate în aceste rapoarte (EC, 2009, p. 17).

În pofida așteptărilor, în peisajul literaturii internaționale se remarcă mult mai puține preocupări științifice pe această temă, comparativ cu anii 2000. Sikka *et al.* (2009), în stilul său deja proverbial, incită la reflecție asupra practicilor de audit actuale, aducând în prim plan dificultățile legate de auditul noilor forme de investiții și instrumente financiare complexe. Haspeslagh (2010) examinează criza financiară din perspectiva crizei de guvernanta, în baza informațiilor colectate prin interviuri cu directorii ai unor instituții financiare. Rahmat *et al.* (2009) investighează diferențele dintre caracteristicile comitetelor de audit de la companiile afectate de criză, față de cele care nu au fost afectate. În studiul lor, Fraser și Pong (2009) realizează o trecere în revistă a provocărilor și oportunităților deschise de criza financiară auditorilor externi. Plecând de la aceste evoluții în plan internațional, obiectivul urmărit în studiul nostru a vizat testarea măsurii în care acuzele aduse membrilor profesiei de audit și structurilor de guvernanta corporativă

5 Porter, B., O Hogartaigh, C., Baskerville, R.F. (2009), *Report on research conducted in the United Kingdom and New Zealand in 2008 investigating the audit expectation-performance gap and users' understanding of, and desired improvements to, the auditor's report*, http://web.ifac.org/download/Porter_et_al_Final_Report_Combined.pdf

Asare, S.K., Wright, A. (2009), *Investors', auditors', and lenders' understanding of the message conveyed by the standard audit report*, http://web.ifac.org/download/Study_3_AICPA_IAASB_Paper.pdf, consulted on April 2010

Gold, A., Gronewold, U., Pott, C. (2009), *Financial statement users' perceptions of the IASB's ISA 700 unqualified auditor's report in Germany and the Netherlands – Summary report to the Auditing Standards Board*, New York and the International Auditing and Assurance Standards Board, New York, http://web.ifac.org/download/Study_4_ASB_ResearchReport.pdf, consulted on February 2010

6 European Commission, *Green paper- Audit policy: lessons from the crisis*, October 2010, http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/market/consultation2008/summary_report_en.pdf

7 http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/ecgforum/studies/comply-or-explain-090923_en.pdf

sunt justificate, astfel încât să putem înțelege reacțiile reglementatorilor instituționali globali.

Metodologia de cercetare și limitele cercetării

Instrumentarul metodologico-științific utilizat în realizarea studiului aparține atât metodelor cantitative, cât și celor calitative de cercetare: de la construirea bazei de date statistice din informațiile extrase din rapoartele anuale ale companiilor selectate, analiza critică a acestora și inferențe, la raționamente de tip deductiv și inductiv. Împreună cu acestea, documentarea științifică a permis poziționarea rezultatelor cercetării în contextul economic actual. Una dintre limitele actuale ale studiului nostru este dimensiunea relativ restrânsă a eșantionului pentru companiile străine, care nu ne permite o generalizare a concluziilor obținute. Pe de altă parte, rezultatele obținute justifică considerarea acestuia drept un studiu pilot pentru extinderea viitoare a cercetării.

Premisele studiului

Pentru a realiza obiectivul cercetării a fost constituit un eșantion limitat de companii, structurat pe trei categorii:

- (i) companii românești, cotate la Bursa de Valori București (BVB);
- (ii) două companii americane cotate la Bursa din New-York (General Motors și American Insurance Group), respectiv
- (iii) două companii britanice cotate la Bursa din Londra (Royal Bank of Scotland, HSBC-Hongkong and Shanghai Banking Corporation).

Selecția companiilor în cadrul eșantionului a avut în vedere drept prim criteriu cota la bursă. În cazul componentei românești, din cauza dimensiunilor restrânse ale pieței, au fost selectate toate societățile care intră în componența indicelui BET-10 general acceptat ca referință pentru BVB. În cazul componentei străine a eșantionului au fost selectate companii foarte mari – HSBC fusese nu demult cotate drept cea mai mare companie din lume – care au fost afectate de criza financiară. Alegerea pentru comparație a companiilor din triunghiul România – Marea Britanie (UK) – Statele Unite (SUA) este justificată, în opinia noastră, din mai multe considerente. În primul rând, SUA marchează geografic coordonatele izbucnirii crizei, care ulterior s-a propagat la nivel global, afectând și economia României. Deși structura și caracteristicile piețelor financiare din SUA și UK sunt semnificativ diferite de cele autohtone, ambele sunt recunoscute drept actori puternici și influenți în procesul de reglementare în domeniul auditului și guvernării corporative la nivel global. Nu este nevoie decât să amintim că standardele internaționale de audit extern emise de IFAC sunt preluate integral de către organismul profesional românesc pentru a fi considerate reper în practicile de audit autohtone, în timp ce reglementările de guvernare corporativă – Codul de Guvernare al BVB și recentul ghid de implementare al acestuia – își extrag seva din codurile de practici din cele două țări reținute pentru studiu.

Construirea bazei de date necesare pentru derularea studiului s-a realizat prin extragerea unui set de informații din rapoartele anuale disponibile pe site-urile burselor considerate, complete cu informații culese de pe site-urile companiilor selectate în eșantion. Pachetul de date, pentru două exerciții

financiare consecutive (2008 și 2009), supus analizei comparative conține următoarele informații: raportul auditorilor externi, raportul de guvernare și, acolo unde au existat informații disponibile, tarifele plătite auditorilor pentru serviciile de audit prestate. Analiza informațiilor prezentate în raportul de audit ne-a permis să identificăm auditorii externi care au furnizat servicii de asigurare companiilor în cauză, structura și conținutul acestuia în funcție de cerințele standardelor de audit relevante pentru sistemul de raportare analizat, opinia auditorilor, respectiv particularitățile survenite în practicile de raportare ale auditorilor ca urmare a crizei financiare. Raportul de guvernare și-a dovedit utilitatea pentru a determina structurile independente de supraveghere la nivelul companiilor analizate, caracterul informativ al acestora, conformitatea cu cerințele specifice cazurilor analizate, respectiv politicile aplicate de către companii în relație cu auditorii externi. O inferență rezonabilă a ghidat analiza informațiilor colectate: acționarii (utilizatorii preferențiali / destinatarii raportului de audit) desemnează membrii consiliului de administrație/supraveghere care, la rândul lor, decid angajarea și delegarea responsabilităților de conducere executiv-operativă directorilor. La nivelul consiliului de administrație/supraveghere se formează prin alegeri din rândul membrilor acestora, comitete de monitorizare specializată a activităților executivului. Una dintre consecințele acestui proces este aceea că acționarii aleg în structura de guvernare superioară doar persoanele în care au deplină încredere să le încredințeze supravegherea afacerilor lor, păstrând totodată dreptul de a-i elibera din funcție dacă nu sunt satisfăcuți de calitatea serviciilor. Similar, comitetul de audit – ca structură de guvernare aparte – are, dacă nu întotdeauna

autoritatea de a numi și demite pe cei care nu se ridică la înălțimea așteptărilor lor, cel puțin dreptul de a sugera motivat acționarilor adoptarea acestei decizii. Drept urmare, o serie de ipoteze-așteptări logice și rezonabile decurg din inferența prezentată, și anume:

1. Dacă auditorii externi ar fi prestat servicii de audit nesatisfăcătoare clienților lor, ar trebui să se observe o schimbare a auditorilor de la un an la altul.
2. Dacă membrii comitetului de audit ar fi înșelat încrederea acționarilor, ar trebui să se observe o schimbare a acestora de la un exercițiu la altul.

Aceste ipoteze au fost testate pe baza informațiilor colectate pentru eșantionul de companii supus analizei, considerând că rezultatele care ar indica schimbări voluntare la nivelul celor două structuri responsabile de transparentizarea informațiilor ar justifica alegațiile publice legate de profesionalismul sau utilitatea limitată a serviciilor lor.

Rezultatele cercetării

Analiza datelor colectate relevă o serie de aspecte interesante, prezentate mai jos în două secțiuni. (Proiecția figurilor aparține autorilor studiului).

1. AUDIT EXTERN

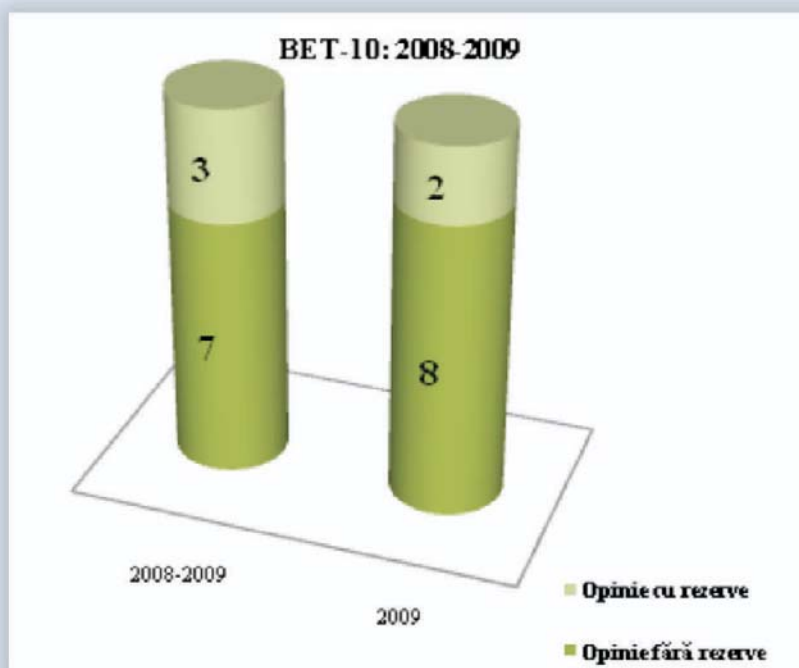
Raportul de audit este principalul mijloc de comunicare pe care auditorii externi îl folosesc pentru a comunica nivelul de asigurare, respectiv opinia lor cu privire la raportările financiare auditate. Din perspectiva raportării, standardele internaționale de audit (utilizate ca reper în practicile de audit în România și în cazul celor două companii americane din eșantion) nu diferă de cele britanice.

În funcție de cadrele de raportare financiară utilizate de către client, auditorii își exprimă **opinia fără rezerve** folosind sintagmele: *situațiile financiare auditate prezintă o imagine fidelă a ...* (în cazul folosirii unui cadru de reprezentare fidelă, cum ar fi, de exemplu, IAS-IFRS), respectiv *situațiile financiare auditate sunt întocmite, în toate aspectele lor semnificative, în conformitate cu ...* (în contextul raportării la un cadru de conformitate, cum ar fi, de exemplu, normele și reglementările naționale). Opinia fără rezerve semnifică un nivel de asigurare foarte ridicat, dar nu absolut, pe care auditorii îl acordă atunci când situațiile financiare auditate sunt rezonabil întocmite, astfel încât să oglindească realitatea evenimentelor și tranzacțiilor desfășurate în decursul perioadei contabile și respectă regulile stabilite de raportare financiară.

Analizând rapoartele de audit ale celor zece companii românești incluse în

indicele BET-10, se remarcă faptul că, deși numărul este diferit, atât în 2008, cât și în anul 2009, două companii (20% din nr. total al companiilor din componența indicelui BET-10) au fost penalizate printr-o opinie cu rezerve (fig. 1). Una dintre companii, deși a schimbat auditorul extern după exercițiul 2008, optând pentru unul dintre cabinetele Big Four, în 2009 a obținut aceeași opinie cu rezerve. Motivele opiniei cu rezerve în ambele situații – existența unor erori/abateri nu foarte grave și semnificative în prezentarea situațiilor financiare – sunt expuse justificat, adecvat și inteligibil în raportul de audit, respectând cerințele standardelor de audit aplicabile. În contextul paragrafului referitor la bazele pentru opinie, ambii auditori semnalează abaterile constatate, lipsa ajustărilor, precum și riscurile neacoperite generate de efectele crizei financiare asupra clientului auditat.

Figura 1 - Tipul de opinie inclusă în raportul de audit (nr. de companii)

Ce-a de-a doua companie care a primit o opinie cu rezerve pentru situațiile financiare aferente exercițiului 2008 a reușit să evite o penalizare identică în exercițiul următor, astfel că în 2009 opinia exprimată de auditorul extern a fost „fără rezerve”. Cu toate acestea, având în vedere obiectivul studiului nostru, se cuvine să menționăm că rapoartele de audit întocmite pentru situațiile financiare ale companiei prezintă abateri grave de la cerințele standardelor profesionale de audit aplicabile la data respectivă în România, abateri care vizează atât forma, cât și conținutul rapoartelor de audit analizate. Astfel de deficiențe sunt probabil cele care alimentează speculațiile și suspensiunile privitoare la profesionalismul auditorilor externi și pot avea repercusiuni grave și nedorite asupra întregii profesii autohtone.

Atât în 2008, cât și în 2009, o altă companie a obținut o opinie cu rezerve la nivelul raportărilor financiare consolidate, deși pentru situațiile financiare individuale opinia a fost fără rezerve în ambele perioade de raportare. Motivele rezervelor exprimate de către auditori la nivelul situațiilor financiare consolidate vizează nerespectarea unor standarde contabile – IAS 29, respectiv IFRS 3 – în elaborarea situațiilor financiare în cauză. Totodată, raportul de audit aferent situațiilor financiare consolidate pentru exercițiul 2008 semnaleză riscurile susceptibile ulterioare datei bilanțului generate de criza financiară. De menționat, totuși, faptul că și în acest caz compania și-a schimbat auditorul extern în 2009, comparativ cu cel din 2008, deși rapoartele de audit respectă normele profesionale de audit aplicabile.

Astfel, pe total BET-10, trei companii (30% din numărul total al acestora), nemulțumite de serviciile auditorilor externi aferente exercițiului financiar

2008, au decis schimbarea auditorilor pentru 2009 (fig. 2), fiecare dintre ele optând de această dată pentru un cabinet Big Four, ceea ce a schimbat raportul de forțe de pe piață de la 50%-50% în 2008, la 80%-20% cabinete Big Four – non-Big Four în 2009 (fig.3). Deși fenomenul de extindere a cotei de piață a cabinetelor Big Four în plan internațional este privit cu îngrijorare (CEE, 2010), analiza rapoartelor de audit realizată în contextul acestui studiu relevă faptul că, doar cu câteva excepții, cabinetele non-Big Four au competențe considerabil limitate în a redacta cu profesionalism un raport de audit. Raportul auditorului este singurul produs al auditului extern care poate avea un traseu public, reprezentând, în percepția multora, oglinda profesională a auditorilor care l-au întocmit.

Or, în aceste circumstanțe, dacă nu este acordată suficientă grijă profesională la elaborarea lui, imaginea auditorilor și, mai grav, a profesiei, are de

suferit. Iar riscul acesta profesia noastră nu și-l poate asuma.

Dincolo de ocean, afectat ireversibil de criza financiară, General Motors (GM), cel mai mare producător auto de pe piața americană, respectiv al doilea în plan global, a falimentat în iulie 2009. Segmentul viabil a fost reorganizat, intrând în proprietatea US Treasury, a guvernului canadian, respectiv a unui fond de investiții - Canada Investment Development Corporation. American Insurance Group (AIG), prezent și pe piața românească, este un grup american clasat între primele cele mai mari 20 de companii publice. În septembrie 2008, compania a fost lovită de criza de lichiditate, fiind salvată, în schimbul unui pachet de acțiuni de cca. 80% în capitalul grupului, de US Federal Reserve, printr-o facilitare de credit pentru a-și putea onora obligațiile scadente. Rămânând dincolo de Ocean, dar în Europa, Royal Bank of Scotland (RBS), unul dintre cele mai mari grupuri

Figura 2 - Schimbarea auditorilor externi

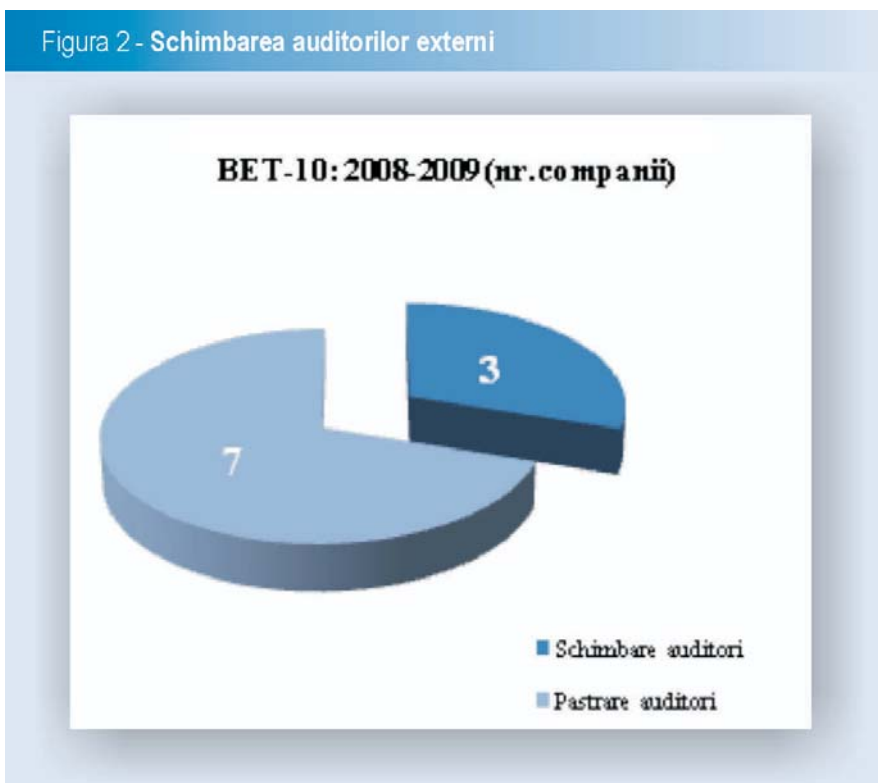
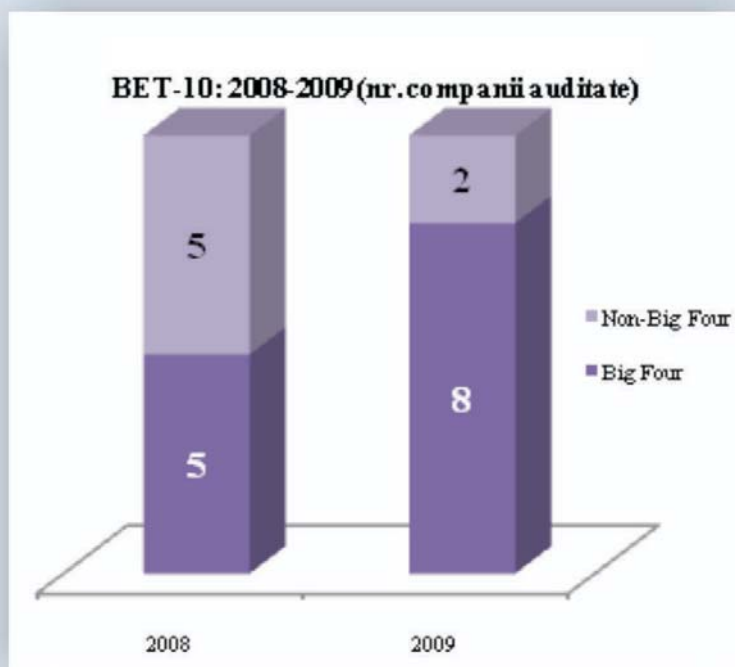

Figura 3 - Evoluția cotei de piață a auditorilor

britanice și europene, a fost afectat de criza financiară, guvernul britanic intervenind de mai multe ori cu finanțarea necesară pentru a preveni riscul prăbușirii sectorului financiar. HBSC, de asemenea un lider mondial, a fost, prin filiala sa din SUA, cel de-al doilea creditor „subprime” de pe piața americană, fiind astfel plasat în miezul crizei. Decizia de a lichida rapid filiala din SUA a prevenit inițial propagarea crizei la nivelul grupului. În pofida șocului suferit pe piața bursieră din Hong Kong în martie 2009, când cotația a scăzut brusc cu 24,14%, peste 12 milioane de acțiuni ale grupului fiind vândute în numai câteva secunde, grupul și-a putut păstra forța pe piață fiind unul dintre cele care

achiziționează băncile care se luptă să supraviețuiască.

În ceea ce privește analiza rapoartelor de audit atașate la situațiile financiare ale companiilor americane și britanice considerate în eșantionul de studiu, încă din start se remarcă faptul că pe ambele categorii, în ambii ani de referință, în pofida dificultăților întâmpinate din cauza crizei financiare, opinia auditorilor externi este fără rezerve. Niciuna dintre aceste companii nu și-a schimbat auditorii externi (în exclusivitate cabinete Big Four). Prin referință la standardele de audit aplicabile raportului de audit, în toate cazurile analizate rapoartele de audit au o structură și un conținut informațional impecabile. O particu-

laritate specifică mediului de raportare anglo-saxon: auditorii externi au obligația în plus de a evalua măsura în care raportul de guvernanță inclus în cadrul raportului anual este în concordanță cu reglementările relevante și cu celelalte informații din situațiile financiare. În SUA, de asemenea, auditorii externi trebuie să evalueze, în baza cerințelor Sarbanes Oxley Act (SOX)⁹, declarațiile conducerii privitoare la controlul intern. Astfel, în raportul de audit auditorii exprimă opinia lor și vizavi de aceste aspecte. În UK, companiilor britanice cotate li se aplică obligativitatea de a prezenta situațiile financiare auditate în conformitate cu Companies Act¹⁰ (CA). Din acest motiv, în cazul companiilor britanice analizate – fiind totodată grupuri multinaționale – raportul de audit conține opinia auditorului prin referință la trei repere considerate de clientul auditat în elaborarea situațiilor financiare: CA, IFRS adoptate de UE și IFRS adoptate de IASB. De asemenea, reglementările CA impun auditorilor statuari să comunice, numai dacă este cazul, în raportul de audit constatări privitoare la inacuratețea evidențelor contabile, lipsa raportului privind remunerarea directorilor, limitarea accesului auditorilor la informații etc. Este remarcabil faptul că, deși în toate rapoartele analizate auditorii nu au semnalat astfel de probleme, rapoartele de audit nu au ignorat această secțiune finală prin excluderea ei. În toate cazurile, auditorii au indicat „*nu avem nimic de semnalat privitor la aspectele ....*”.

Examinarea rapoartelor de audit în contextul rapoartelor anuale evidențiază faptul că auditorii externi prestează

8 Creditele „subprime” reprezintă creditele de consum care au atașată cea mai ridicată rată de risc. Este larg cunoscut faptul că acestea au reprezentat unul dintre factorii decisivi ai declanșării recente crize în SUA.

9 Set de reglementări emise de Congresul SUA în urma scandalurilor financiare din anii 2000, pentru consolidarea auditului, guvernantei și controlului intern, aplicabile companiilor cotate la bursa din New York.

10 Reglementări echivalente cu Legea societăților comerciale din România.

clienților lor și alte servicii, dar în limitele permise de reglementările aplicabile.

Un alt aspect interesant rezultat din analiza rapoartelor anuale ale companiilor străine din eșantion vizează onorariile percepute de auditori pentru serviciile prestate clienților auditați (fig. 4). În pofida confruntării cu dificultățile financiare, companiile americane au acceptat plata unor onorarii considerabil mai mari auditorilor lor externi (cu 31.5% mai mult la GM, respectiv cu 56.5% mai mult la AIG), în timp ce în cazul grupurilor britanice, onorariile auditorilor au înregistrat chiar o scădere (cu -7.7% la HSBC, respectiv cu -26.2% la RBS). Altfel spus, cu cât compania se confruntă cu probleme mai grave cu atât auditorul cere mai mult!

Din păcate, în România, reglementările naționale, deși impun companiilor raportarea onorariilor achitate auditorilor externi, foarte puține companii se conformează cu cerințele respective (fig. 5). Astfel, practic, în cazul eșantionului nostru, dacă în 2008 erau cinci companii din zece care divulgau onorariile plătite auditorilor, în 2009 au mai rămas doar trei din zece. Cert este că, cel puțin la două din cele trei companii, se observă o creștere a onorariilor (cu 11,4% la BRD, respectiv cu 26% la Transelectrica), în timp ce la Petrom onorariul a rămas la același nivel.

Toate cele trei companii și-au păstrat auditorii externi în intervalul analizat, ceea ce indică o satisfacție față de serviciile profesionale prestate de către aceștia.

Discrepanța mare dintre onorariile achitate auditorilor externi de către companiile românești, respectiv cele străine selectate în eșantion reflectă diferențele indiscutabile legate de dimensiunea afacerilor, a complexității, a nivelului de capitalizare ș.a., inclusiv a riscurilor asumate.

Figura 4 - Evoluția onorariilor plătite auditorilor - SUA-UK

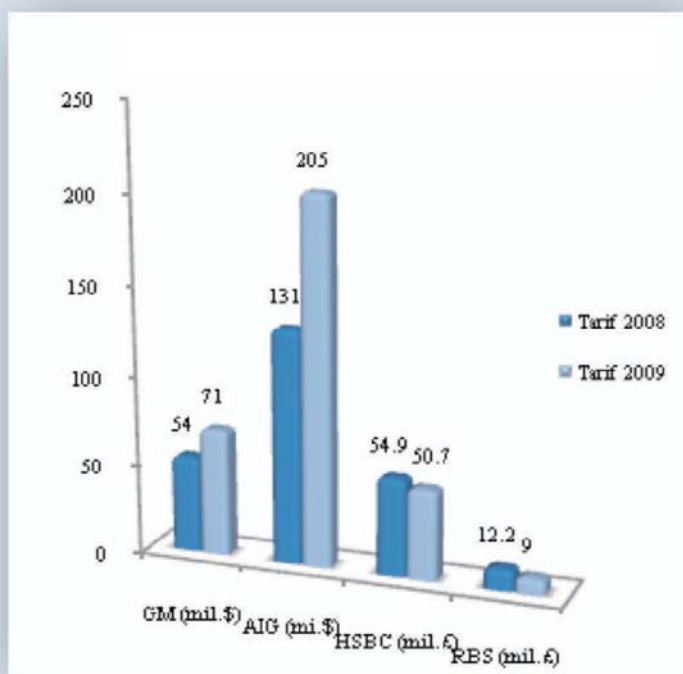
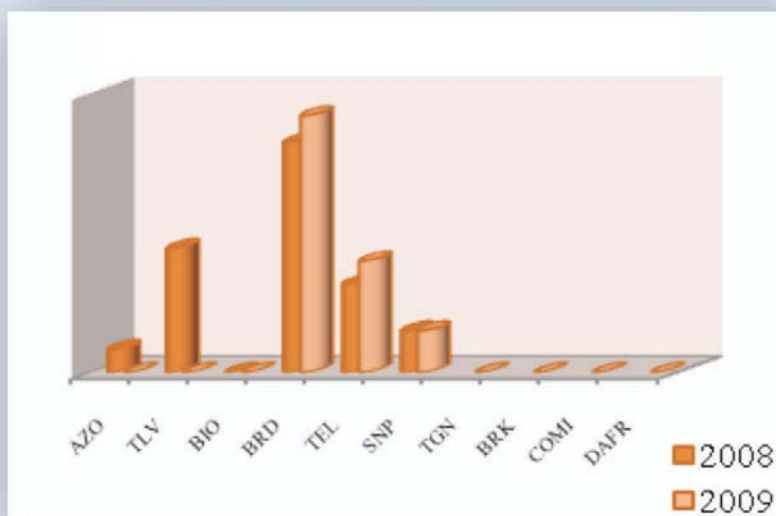

Figura 5 - Raportul anual: informații privind onorariile auditorilor 2008-2009 - BET 10 (Euro)

O observație valabilă la nivelul întregului eșantion constă în prezența numeroaselor paragrafe de evidențiere (observații sau explicații) în care se atrage atenția cititorului fie asupra riscurilor

generate de criza financiară, fie asupra unor aspecte prezentate în notele explicative – de cele mai multe ori legate de continuitatea activității – din cadrul situațiilor financiare.

2. GUVERNANȚĂ CORPORATIVĂ

În majoritatea cazurilor analizate, rapoartele anuale prezintă aspecte legate de guvernanta corporativă. Diferențele substanțiale se constată în ceea ce privește maniera de abordare: mai detaliată sau mai superficială. Având în vedere spectrul larg al problematicii acoperite de guvernanta corporativă, multe dintre acestea situându-se în afara sferei noastre de interes, în studiul realizat ne-am oprit atenția asupra elementelor care fac referire la comitetul de audit, ca structură de guvernanta independentă care are menirea de a juca un rol esențial în relația cu auditorii externi și interni. Reperete reținute pentru examinarea conținutului informațional al rapoartelor anuale vizează reglementările de guvernanta aplicabile în cele trei țări incluse în studiu: cerințele SOX și reglementările bursei din New York (formatul 10K) pentru companiile americane, Codul Combinat de guvernanta corporativă (Declarația „comply or explain”) pentru companiile britanice, respectiv Codul de Guvernanta al BVB (declarația „aplici sau explici”) pentru firmele autohtone.

Deși pot fi enunțate numeroase diferențe între reglementările enunțate – de formă și de fond – în ceea ce privește raportarea există un numitor comun imprimat de următoarele coordonate: toate companiile sunt responsabile (i) să indice în raportul anual conformitatea cu cerințele de guvernanta aplicabile, (ii) să aibă în structura de guvernanta un comitet de audit format în majoritate din directori neexecutivi independenți, informații ce trebuie detaliate în raportul anual. Plecând de la cerințele comune, au fost urmărite patru criterii informaționale în cadrul rapoartelor anuale și anume:

(1) existența raportului de guvernanta corporativă;

(2) furnizarea informațiilor despre existența comitetului de audit, rolul și responsabilitățile sale;

(3) detalierea informațiilor privitoare la componența comitetului de audit;

(4) *prezentarea voluntară* a intențiilor companiei în ceea ce privește selectarea auditorului extern pentru exercițiul financiar următor.

Subliniem faptul că ultimul criteriu nu reprezintă o obligație de divulgare impusă companiilor românești considerate în eșantion.

Examinarea rapoartelor anuale pentru cele două exerciții consecutive – 2008, respectiv 2009 – dezvăluie o serie de neconformități cu reglementările relevante în ceea ce privește segmentul companiilor românești. Astfel, în contextul primului criteriu (fig. 6), rezultatele indică faptul că, în timp ce toate companiile străine se achită onorabil de

această obligație de raportare, o singură companie autohtonă – Transelectrica – prezintă declarația „*aplici sau explici*”, dar numai în cadrul raportului anual aferent exercițiului 2009. Evident, lipsa acesteia din contextul rapoartelor anuale privează utilizatorii de o serie de informații importante, mai ales în contextul crizei actuale (Dobroțeanu C.L. et al., 2010).

Deși informarea realizată de către firmele străine în contextul celui de-al doilea criteriu (fig. 7) – furnizarea informațiilor despre existența, rolul și responsabilitățile comitetului de audit – este calitativ superioară, se cuvine să remarcăm faptul că balanța companii românești-companii străine este mai echilibrată (patru la patru), în ambii ani de raportare. De altfel, este performanța cea mai bună înregistrată de companiile autohtone dintre toate criteriile analizate. Rapoartele firmelor britanice și americane detaliază respon-

Figura 6 - Conținutul raportului anual: raportul de guvernanta corporativă - companii

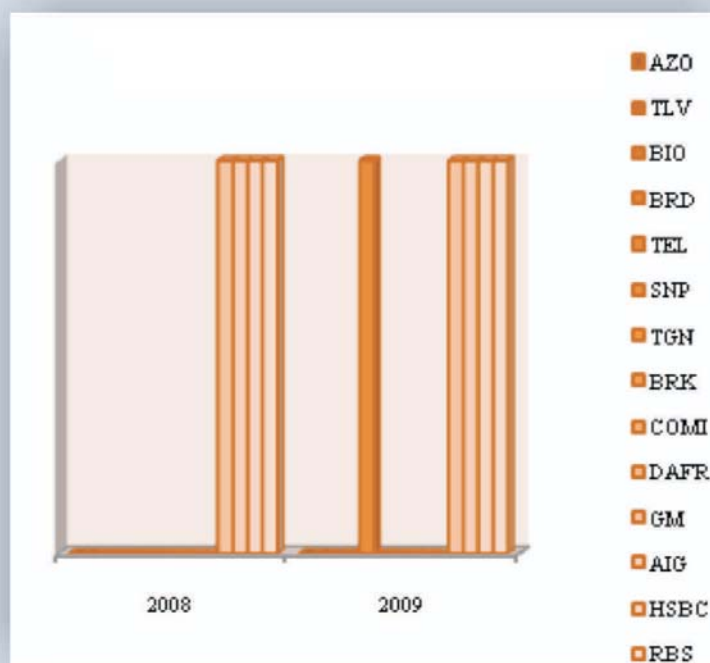

Figura 7 - Detalii prezentate în raportul anual privind comitetul de audit - companii

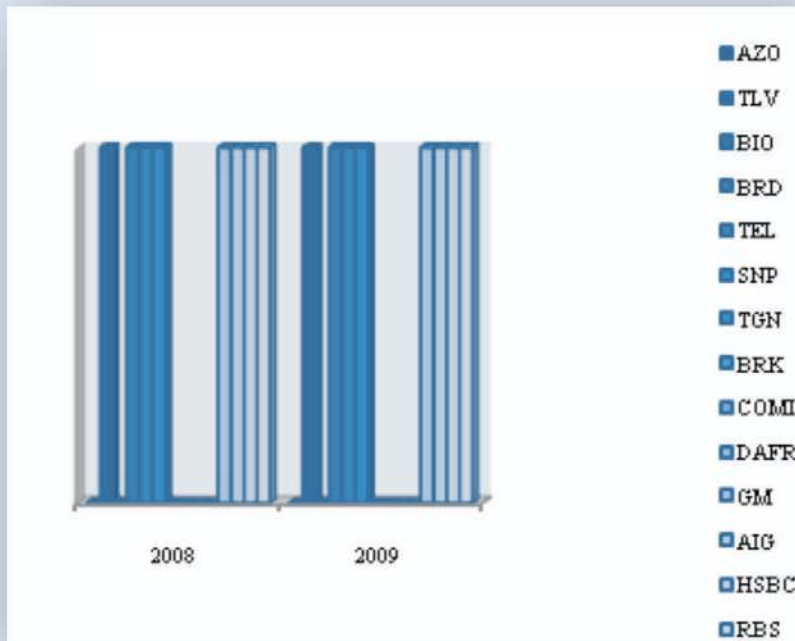
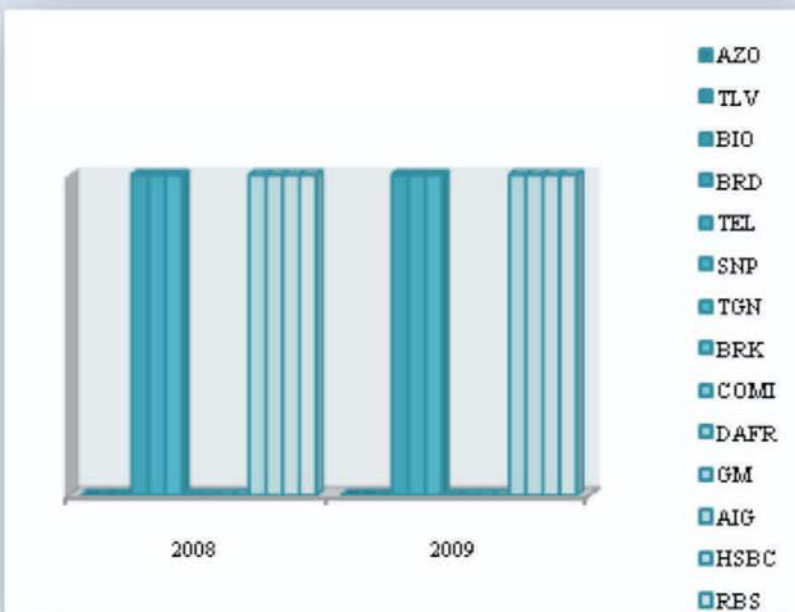

Figura 8 - Informații furnizate în raportul anual privind componența comitetului de audit + companii

sabilitățile comitetului de audit și rolul efectiv jucat de acesta în cursul exercițiului încheiat, cu accent pe activitățile de raportare financiară, audit extern și intern monitorizarea și evaluarea riscurilor. Astfel, deși nu este impus prin reglementări, în trei din patru cazuri raportul anual conține de fapt și un raport de activitate al comitetului de audit de câteva pagini. În cazul companiilor românești, analiza trebuie însă structurată pe două planuri. În primul rând, în cazul companiilor care se conformează cu criteriul analizat – BRD, Petrom, Transelectrica și Banca Transilvania – informațiile oferite sunt complete, dar nu exced cerințele de raportare. De altfel, chiar codul de guvernanță al BVB este superficial la acest capitol, responsabilitățile comitetului de audit fiind extrem de sumar descrise. Deși aceste responsabilități sunt mult mai bine conturate și completate în cadrul recentului ghid de implementare emis de BVB, acesta nu era în vigoare la data publicării rapoartelor anuale, astfel încât nu l-am putut considera drept un reper în studiul realizat. Ceea ce surprinde neplăcut vizează lipsa de performanță a celorlalte șase companii românești din eșantion: în rapoartele lor nu există nici măcar un indiciu despre o posibilă existență a comitetului de audit, pentru nici unul dintre anii de raportare considerați!

În cazul celui de-al treilea criteriu (fig. 8) – detalierea informațiilor privitoare la componența comitetului de audit – doar trei companii autohtone prezintă suficient de detaliat astfel de informații. Nu este greu de dedus că acestea sunt din rândul celor care au performat și în cazul criteriului precedent: BRD, Petrom și Transelectrica. Astfel, putem remarca faptul că, în timp ce la două companii românești nu au survenit modificări în componența comitetului de audit, la Petrom, în 2009 a avut loc o

schimbare integrală a membrilor acestuia, fără a fi prezentate însă și motivele. Cu toate acestea auditorii externi nu au fost schimbați. Să înțelegem că a fost vorba de o insatisfacție a acționarilor față de performanțele comitetului vechi sau de aplicarea procedurii de rotație?! În timp ce remarcăm din nou lipsa de conformitate a 70% din numărul companiilor românești cu cerințele de raportare aplicabile, componenta străină a eșantionului „trece cu brio” și acest test în proporție de 100%. Câteva observații se impun însă și în acest context. Toate cele patru companii au operat schimbări în componența comitetului de audit însă, cu o singură excepție, toate schimbările au survenit fie în baza unei proceduri obligatorii de rotație a membrilor acestuia, fie din cauza retragerii la pensie a unor directori neexecutivi independenți. Doar AIG a operat în 2009 o schimbare a garniturii, păstrând totuși un membru din comitetul de audit precedent, fiind singurul caz pe care-l

putem considera că reflectă insatisfacția față de serviciile profesionale ale membrilor vechiului comitet de audit. Rapoartele anuale ale acestor companii prezintă detaliat motivele schimbărilor operate, ba mai mult, enunță pentru exercițiul următor care sunt membrii cărora le expiră mandatul sau care urmează să se pensioneze. În fine, cel de-al patrulea criteriu (fig. 9) – *prezentarea voluntară* a intențiilor companiei în ceea ce privește selectarea auditorului extern pentru exercițiul financiar următor – oferă indicii despre viziunea de continuitate, autoritatea comitetului de audit, respectiv susținerea de care se bucură acesta și auditorii externi în cadrul companiei raportoare. Asta pentru că propunerea avansată de comitetul de audit pentru un anumit auditor trebuie validată de consiliul de supraveghere/administrație, respectiv de acționari. În ciuda faptului că nu este o informație obligatorie de divulgat în cazul companiilor BET-10, am avut plăcuta

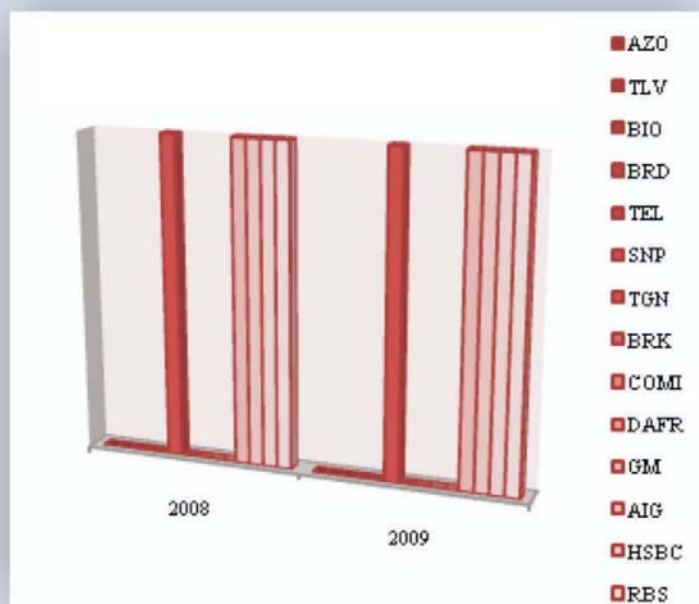
surpriză să constatăm că o companie – Petrom – prezintă astfel de informații în ambele perioade de raportare. Pe segmentul companiilor străine, toate detaliază acest aspect în rapoartele lor anuale.

Concluzii

În pofida limitelor informaționale și a celor impuse de dimensiunea eșantionului, rezultatele obținute în baza studiului nostru ne permit să formulăm o serie de concluzii pertinente. Așa cum am arătat, în ceea ce privește informația transmisă de către auditorii externi în raportul de audit este, în general, adecvată cadrului de raportare reținut drept reper pentru practicile de audit. Utilizarea limbajului profesional în cadrul rapoartelor de audit este firească, după cum este firesc ca el să nu fie inteligibil oricui – este limbajul unei profesii, construit, asimilat și rafinat prin studiu și experiență. Prin urmare, considerăm că insinuările utilizatorilor privind discrepanțele de percepție și așteptări determinate de limbaj sunt nedrepte. Dacă există o discrepanță reală, atunci, în opinia noastră, este mai curând datoria celor ce acuză să evolueze să-și extindă orizontul de cunoaștere și să se ridice la înălțimea așteptărilor auditorilor.

Deși, în marea lor majoritate, rapoartele de audit analizate prezintă opinii fără rezerve în contextul crizei financiare în plină desfășurare, nu trebuie pierdut din vedere că auditorii externi nu au misiunea de a elibera un „certificat de sănătate despre starea pacienților lor” sau de a „prescrie medicamentele curative”! Ar fi chiar lipsit de etică față de alte profesii care au acest rol. Auditorii externi evaluează calitativ și cantitativ informațiile ce trebuiau divulgate în conformitate cu cadrul de raportare reținut drept reper de către clienții lor. Atâta vreme cât raportările financiare examinate co-

Figura 9 - Informații furnizate în raportul anual privind selecția auditorului extern viitor - companii

respund criteriilor de evaluare – și cei ce au răbdare se pot convinge ei înșiși că informațiile legate de riscurile asociate crizei financiare sunt extensiv abordate în majoritatea rapoartelor anuale ale companiilor – opinia auditorilor este în mod firesc una fără rezerve.

În fine, dacă serviciile de audit prestate de auditorii externi nu ar fi fost valorizate în primul rând de către cei cărora li se adresează, primii care ar fi plătit pentru asta ar fi fost înșiși auditorii. Rezultatele studiului nostru indică însă faptul că tocmai acolo unde criza a lovit din plin, auditorii externi nu numai că au fost păstrați, dar au obținut și onorarii mult mai mari. Oare asta să însemne că auditul extern nu este util?! Ar fi cineva dispus să plătească mai mult pentru ceva inutil?!

Analiza informațiilor divulgate de către companii privitoare la guvernanta corporativă în cadrul studiului nostru pare să contrazică proverbialul argument invocat de mult prea multe ori în literatura de specialitate și în discursurile oficialilor: „practicile solide de guvernanta corporativă protejează companiile de șocurile externe”. Iată că, de această dată, nu a fost chiar așa! Firmele străine selectate în eșantion erau lideri pe piețele internaționale care se conformau reglementărilor de guvernanta impuse, oricât de costisitoare au fost. Ce argument mai bun ar putea fi adus decât faptul că, și după „naționalizarea” GM, comitetul de audit al companiei și auditorii externi au fost păstrați?! Cu toate acestea, șocul le-a lovit mai rău decât pe cele care nici măcar nu s-au preocupat să raporteze dacă și-au constituit un comitet de audit! Ar trebui reflectat mai mult asupra argumentelor teoretice lansate doar pentru a justifica existența sau înființarea unei alte comisii globale care, eventual, va produce un alt raport, ale cărui recomandări vor fi din nou experimentate pe pielea și pe chelțul firmelor!

Acknowledgement: Studiul reflectă rezultatele parțiale ale cercetării realizate în contextul proiectelor **CNCSIS ID-1798/2008-2011** – „Studiu bipolar privind controversile de percepție asupra auditului (audit expectation gap): profesie versus utilizatori”, director de proiect prof. univ. dr. Laurențiu Dobroțeanu, respectiv **CNCSIS ID-1785/2008-2011** – „Rolul guvernantei corporative în securizarea încrederii investitorilor: performanța autohtonă versus performanțele europene și internaționale”, director de proiect, conf. univ. dr. Camelia Liliana Dobroțeanu.

This study comprise the partial results of a wider research conducted under the projects **CNCSIS ID-1798/2008-2011** – „Bipolar study of audit expectations gap: profession versus financial information users”, project manager univ. prof. Laurențiu Dobroțeanu, Ph. D., and **CNCSIS ID-1785/2008-2011** – „The role of corporate governance in securing the investor confidence: the national versus European and international performances”, project manager, associate prof. Camelia Liliana Dobroțeanu, Ph. D.

Bibliografie

- Asare, S.K., Wright, A. (2009), *Investors', auditors', and lenders' understanding of the message conveyed by the standard audit report*, http://web.ifac.org/download/Study_3_AICPA_IAASB_Paper.pdf,
- Dobroțeanu, C.L., Dobroțeanu, L., Răileanu, A.S. (2010), *Reporting on corporate governance – a case study on Romanian listed companies*, Transformations in Business & Economics, vol. 9, no. 1(19), supplement a, 2010, pp. 273-288
- Dobroțeanu, L., Dobroțeanu, C.L., Ciolpan, D., Manea, D. (2010), *Crizele economice generează modificarea percepțiilor privind rolul auditului?*, Revista „Audit Financiar” nr. 1/2010, CAFR
- European Commission, *Green paper- Audit policy: lessons from the crisis*, October, 2010, http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/market/consultation2008/summary_report_en.pdf
- Fraser, I., Pong, C. (2009), *The future of the external audit function*, Managerial Auditing Journal, Volume 24, Issue 2, 2009, http://www.forbes.com/2006/11/03/accountants-back-dating-options-biz-cx_emd_1106auditors.html
- Gold, A., Gronewold, U., Pott, C. (2009), *Financial statement users' perceptions of the IASB's ISA 700 unqualified auditor's report in Germany and the Netherlands* – Summary report to the Auditing Standards Board, New York and the International Auditing and Assurance Standards Board, New York, http://web.ifac.org/download/Study_4_ASB_ResearchReport.pdf,
- Haspeslagh, P. (2010), *Corporate governance and the current crisis*, Corporate Governance, Volume 10, Issue 4, 2010
- Humphrey, C., Loft, A., Woods, M (2009), *The global audit profession and the international financial architecture: understanding regulatory relationships at a time of financial crisis*, Accounting, Organizations and Society, nr. 34, 810-825
- Porter, B., O Hogartaigh, C., Baskerville, R. (2009), *Report on research conducted in the United Kingdom and New Zealand in 2008 investigating the audit expectation-performance gap and users' understanding of, and desired improvements to, the auditor's report*, http://web.ifac.org/download/Porter_et_al_Final_Report_Combined.pdf,
- Rahmat, M.M, Iskandar, T.M., Saleh, N.M. (2009), *Audit committee characteristics in financially distressed and non-distressed companies*, Managerial Auditing Journal, Volume 24, Issue 7, 2009
- Ricol, R (2008), *Report on the financial crisis*, octombrie 2008, <http://www.ifac.org/financial-crisis/>
- Sikka, P., Filling, S., Liew, P. (2009), *The audit crunch: reforming auditing*, Managerial Auditing Journal, Volume 24, Issue 2, 2009
- Wallace, W.A. (1980), *The economic role of the audit in free and regulated markets*, University of Rochester, New York
- http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/ecgforum/studies/comply-or-explain-090923_en.pdf
- <http://www.jamesrpeterson.com/home/2008/10/where-were-the-auditors-in-this-crisis-nobody-asks—because-nobody-cares.html>
- <http://www.theiia.org/guidance/global-financial-crisis/your-voice/>
- <http://www.time.com/time/business/article/0,8599,1867092,00.html>

Considerații privind tratamentul contabil al achizițiilor de afaceri

Georgeta PETRE*, Alexandra LAZĂR**, Monica AVRAM*** & Elisabeta DUINEA****

Abstract

Considerations Regarding the Accounting Treatment for Business Acquisitions

The business acquisitions may generate sometimes the payment of a difference in regard to the business' fair value. Alternatively, there are situations where the purchase price is lower than the fair value of the acquired business. Both cases appear in the individual annual financial statements. This article regards these financial statements, not those consolidated. The entities must establish the appropriate accounting treatment on the base of the nature of difference, respectively positive or negative.

The accounting regulations applicable to the economic entities request an accounting treatment for goodwill similar to other intangible assets. The same regulations contain an accounting treatment for negative goodwill, similar to the deferred income. Taking into account both differences, their effect appears therefore in profit or loss account.

Key words: *annual financial statements, business acquisition, fair value, goodwill, negative goodwill*

JEL Classification: M410

Cuvinte cheie: situații financiare anuale, achiziție de afaceri, valoare justă, fond comercial pozitiv, fond comercial negativ

Introducere

Una din trăsăturile mediului de afaceri o constituie dinamica acestuia, proces care implică restructurări și reorganizări ale afacerilor, în scopul reducerii costurilor sau al maximizării

profitului. Pentru a dezvolta afacerile existente sau pentru diversificarea activităților, entitățile se orientează în unele cazuri spre achiziția unor noi afaceri. În funcție de condițiile pieței și factori conjuncturali, dar și de valoarea activelor nete aferente afacerii dobândite, prețul plătit pentru afacere poate

* Dr., director, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: geta.petre@mfinante.gov.ro

** Dr., director adjunct, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: alexandra.lazar@mfinante.gov.ro

*** Drd., consilier superior, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: monica.avram@mfinante.gov.ro

**** Drd., expert asistent, Direcția de Legislație și Reglementări Contabile, Ministerul Finanțelor Publice, e-mail: eli.duinea@mfinante.gov.ro

să fie peste valoarea justă a afacerii dobândite sau sub nivelul acesteia.

Entitatea stabilește tratamentul contabil al diferenței rezultate ca urmare a achiziției și procedează la efectuarea înregistrărilor corespunzătoare în contabilitate, plecând de la raportul între prețul plătit pentru afacere și valoarea justă a activelor nete, stabilită pentru aceasta.

Metodologia de cercetare

Autorii prezentului articol au analizat prevederile referitoare la fondul comercial, cuprinse în Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS), dar și în reglementările contabile naționale. Având în vedere importanța fondului comercial prezentat în situațiile financiare anuale individuale ale operatorilor economici, autorii au plecat de la prevederile contabile aplicabile operatorilor economici și s-au oprit la cele două categorii de situații care pot genera diferențe aferente fondului comercial, corespunzător afacerilor achiziționate.

Deși uneori referința la „fond comercial” are semnificația fondului comercial pozitiv, pentru a nu crea confuzii și păstrând, totodată, terminologia contabilă, natura fondului comercial este prezentată explicit în continuare, respectiv *fond comercial pozitiv* sau *fond comercial negativ*.

Operatorii economici aplică la întocmirea situațiilor financiare anuale *Reglementările contabile conforme cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene*, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009. Recent, au fost aduse unele modificări și completări acestor reglementări, prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 2.869/2010.

Există și operatori economici care întocmesc situații financiare anuale consolidate în baza IFRS, dar acest aspect nu constituie obiectul prezentului articol.

Fondul comercial pozitiv

În forma inițială, *Reglementările contabile conforme cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene* au prevăzut un tratament contabil explicit doar pentru fondul comercial pozitiv care apare în situațiile financiare anuale (individuale).

Astfel, potrivit reglementărilor contabile menționate (pct. 83), fondul comercial reprezintă diferența dintre costul de achiziție

și valoarea justă la data tranzacției a părții din activele nete achiziționate de către o entitate. Ca urmare, fondul comercial pozitiv corespunde situației în care costul de achiziție este mai mare decât valoarea justă, la data tranzacției, a afacerii achiziționate de către o entitate.

Reglementările contabile aplicabile operatorilor economici prevăd condițiile în care fondul comercial se poate recunoaște în situațiile financiare anuale individuale, respectiv **numai în cazul transferului tuturor activelor sau al unei părți a acestora și, după caz, și de datorii și capitaluri proprii, indiferent dacă este realizat ca urmare a cumpărării sau ca urmare a unor operațiuni de fuziune.**

O condiție esențială pentru a recunoaște fondul comercial este aceea ca transferul să fie în legătură cu o afacere, reprezentată de un ansamblu integrat de activități și active organizate și administrate în scopul obținerii de profituri, înregistrării de costuri mai mici sau alte beneficii.

Pentru recunoașterea în contabilitate a activelor și datoriilor primite cu ocazia achiziției unei afaceri, entitățile trebuie să procedeze la evaluarea la valoare justă a elementelor primite, în scopul determinării valorii individuale a acestora. Reglementările contabile prevăd că evaluarea în vederea determinării valorii juste se efectuează, de regulă, de către profesioniști calificați în evaluare, membri ai unui organism profesional în domeniu, recunoscut național și internațional.

Față de reglementările anterioare aplicabile operatorilor economici (*Reglementările contabile conforme cu directivele europene*, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1.752/2005, cu modificările și completările ulterioare), reglementările contabile aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3.055/2009, cu modificările și completările ulterioare, cuprind prevederea expresă referitoare la dobândirea unei afaceri, pentru a se evita recunoașterea unui eventual fond comercial în legătură cu active individuale achiziționate.

În cazul acestor din urmă cumpărări, în costul de achiziție al activului trebuie cuprinse toate elementele care sunt atribuibile direct bunului respectiv. Dacă în valoarea activului au fost incluse elemente care majorează artificial valoarea acestuia, cu ocazia inventarierii, în scopul prezentării în bilanț a activelor la o valoare reală, normele privind efectuarea inventarierii impun aplicarea principiului prudenței, cu implicațiile care decurg de aici (înregistrarea unor ajustări pentru depreciere).

Cuprinderea unor prevederi mai stricte pentru fondul comercial pozitiv a fost determinată și de faptul că s-au constatat

cazuri în care entitățile au recunoscut fond comercial pozitiv în situațiile financiare anuale individuale, ca urmare a unor operațiuni de achiziții individuale, cu efect asupra valorii activelor prezentate în situațiile financiare anuale.

TRATAMENTUL CONTABIL AL FONDULUI COMERCIAL POZITIV

Recunoașterea în contabilitate a fondului comercial pozitiv se face cu îndeplinirea criteriilor de recunoaștere, prevăzute de reglementările contabile aplicabile.

În procesul de dezvoltare a unei afaceri se întâmplă frecvent ca valoarea la care poate fi vândută o afacere să fie mai mare decât valoarea justă a activelor nete corespunzătoare. În astfel de situații se poate vorbi de existența unui fond comercial generat intern, pentru care reglementările contabile naționale (pct. 83 alin. (3)) au prevederi explicite.

Astfel, **fondul comercial generat intern nu se recunoaște ca activ** deoarece nu este o resursă identificabilă (adică nu este separabil și nici nu decurge din drepturi legale, contractuale sau de altă natură), controlată de entitate, care să poată fi evaluată credibil la cost. Motivația nerecunoașterii fondului comercial intern este aceea că, pe de o parte, nu sunt îndeplinite criteriile de recunoaștere a imobilizărilor necorporale, prezentate mai sus, iar, pe de altă parte, acest fond comercial nu poate fi evaluat și nici nu poate fi determinat costul acestuia deoarece nu se poate proceda la separarea cheltuielilor efectuate cu funcționarea entității, de cele legate de fondul comercial.

Interdicția de a recunoaște fondul comercial generat intern este cuprinsă și în IAS 38 „Imobilizări necorporale”, nefiind îndeplinite condițiile de recunoaștere pentru active.

În cazul în care sunt îndeplinite criteriile de recunoaștere și fondul comercial este tratat ca un activ, se au în vedere prevederile referitoare la tratamentul aplicabil imobilizărilor necorporale, respectiv cerința de amortizare a acestuia, articol contabil 6811 „Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor” = 2807 „Amortizarea fondului comercial”.

În ceea ce privește durata de amortizare, reglementările contabile prevăd că fondul comercial se amortizează, de regulă, în cadrul unei perioade de maximum cinci ani. Totuși, entitățile pot să amortizeze fondul comercial în mod sistematic într-o perioadă de peste cinci ani, cu condiția ca această perioadă să nu depășească durata de utilizare economică a activului și să fie prezentată și justificată în notele explicative la situațiile financiare anuale.

Ca urmare, fondul comercial pozitiv se prezintă în situațiile financiare anuale la cost minus ajustările de valoare.

Spre deosebire de reglementările contabile naționale, care prevăd amortizarea fondului comercial, cu posibilitatea înregistrării, cu ocazia inventarierii, și a unor ajustări provizorii pentru deprecierea acestuia, Standardele Internaționale de Raportare Financiară nu permit amortizarea fondului comercial. Astfel, potrivit IFRIC 10 „Raportarea financiară interimară și deprecierea”, entitățile evaluează fondul comercial, la finele fiecărei perioade de raportare, și recunosc deprecierea aferentă în conformitate cu IAS 36 „Deprecierea activelor”. Totuși, entitatea nu poate relua o pierdere din deprecierea fondului comercial, recunoscută într-o perioadă interimară anterioară.

Ca urmare, fără a fi identice, unele dintre prevederile referitoare la recunoașterea fondului comercial pozitiv în situațiile financiare anuale individuale, potrivit reglementărilor contabile naționale, sunt în concordanță cu IFRS, de exemplu, punerea acestuia în relație cu afacerea achiziționată sau testarea sa pentru depreciere.

Fondul comercial negativ

Fondul comercial negativ corespunde situației în care costul de achiziție al afacerii achiziționate de către o entitate este mai mic decât valoarea justă a activelor nete achiziționate, la data tranzacției.

Referințe la fondul comercial negativ care poate fi evidențiat în situațiile financiare anuale individuale au fost aduse prin [Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 2869/2010 pentru modificarea și completarea unor reglementări contabile](#). Potrivit acestuia, tratamentul fondului comercial negativ, înregistrat în situațiile financiare anuale individuale, este același cu cel aplicabil fondului comercial negativ constatată cu ocazia întocmirii situațiilor financiare anuale consolidate.

Având în vedere actualul context economico-financiar, sunt tot mai frecvente situațiile în care o entitate achiziționează o afacere pentru care costul de achiziție este sub valoarea justă a acesteia. În aceste condiții, se pune problema tratamentului contabil aplicabil elementelor achiziționate, luând în considerare faptul că uneori astfel de achiziții avantajoase sunt condiționate de anumite acțiuni ulterioare.

Totodată, tratamentul contabil al fondului comercial negativ, respectiv transferul acestuia la venituri, este determinat de

elementele bilanțiere cărora le poate fi asociat plusul de valoare înregistrat, respectiv elemente de natura imobilizărilor sau a activelor circulante.

Astfel, dacă plusul de valoare determinat în urma evaluării efectuate cu ocazia preluării afacerii este asociat unor imobilizări amortizabile, acest plus de valoare va genera cheltuieli în perioada următoare fie cu deprecierea imobilizărilor, fie la scoaterea din evidență a acestora. În aceste condiții, pentru plusul de valoare se aplică un tratament contabil similar subvențiilor pentru investiții.

Ca urmare, transferul la venituri al sumelor înregistrate la fondul comercial negativ se efectuează pe măsura recunoașterii în contabilitate a cheltuielilor corespunzătoare cu amortizarea sau la scoaterea din evidență a imobilizărilor amortizabile.

Potrivit reglementărilor contabile aplicabile (pct. 83 alin. (5) din *Reglementările contabile conforme cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene* și pct. 52 din *Reglementările contabile conforme cu Directiva a VII-a a Comunităților Economice Europene*, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3.055/2009, cu modificările și completările ulterioare), la întocmirea situațiilor financiare anuale individuale, o valoare care corespunde unui fond comercial negativ poate fi transferată în contul de profit și pierdere numai:

- a) dacă această diferență corespunde previziunii, la data achiziției, a unor rezultate viitoare nefavorabile ale entității în cauză sau previziunii unor costuri pe care entitatea respectivă urmează să le efectueze, în măsura în care o asemenea previziune se materializează; sau
- b) în măsura în care diferența corespunde unui câștig realizat.

De subliniat că prevederile de mai sus, referitoare la condițiile de transfer în rezultatul perioadei, al fondului comercial negativ, constituie singurele precizări din *Directiva a VII-a a Comunităților Economice Europene privind conturile consolidate*, privind acest element.

Reglementările contabile naționale aduc unele explicații în acest sens. Astfel, în vederea recunoașterii fondului comercial negativ, **o entitate trebuie să se asigure că nu au fost supraevaluate activele identificabile achiziționate și nu au fost omise sau subevaluate datoriile**. Acesta este, poate, elementul cel mai important care obligă entitatea nu numai să se asigure, dar să și demonstreze că afacerea a fost achiziționată în condiții favorabile.

În măsura în care fondul comercial negativ se raportează la pierderi și cheltuieli viitoare așteptate, ce sunt identificate în planul pentru achiziție al achizitorului și pot fi măsurate credibil, dar care nu reprezintă datorii identificabile la data achiziției, acea parte a fondului comercial negativ trebuie recunoscută ca venit în contul de profit și pierdere, atunci când sunt recunoscute aceste pierderi și cheltuieli viitoare.

Ca urmare, prevederile de mai sus subliniază principiul corelării veniturilor cu cheltuielile.

TRATAMENTUL CONTABIL AL FONDULUI COMERCIAL NEGATIV

Ținând cont de prevederile de mai sus, tratamentul contabil al fondului comercial negativ, prevăzut de *Reglementările contabile conforme cu directivele europene*, este cel corespunzător veniturilor în avans, categorie din care mai fac parte conturile 472 „Venituri înregistrate în avans” și 475 „Subvenții pentru investiții”. Ca și în cazul veniturilor aferente subvențiilor, este importantă identificarea elementelor cărora le corespunde fondul comercial negativ, pentru a se cunoaște momentul transferării acestuia în veniturile perioadei, articol contabil 2075 „Fond comercial negativ” = 7815 „Venituri din fondul comercial negativ”.

În măsura în care fondul comercial negativ nu se raportează la pierderi și cheltuieli viitoare așteptate, care pot fi măsurate în mod credibil la data achiziției, acest fond comercial negativ trebuie recunoscut ca venit în contul de profit și pierdere, după cum urmează:

- a) valoarea fondului comercial negativ ce nu depășește valorile juste ale activelor nemonetare identificabile achiziționate trebuie recunoscută ca venit atunci când beneficiile economice viitoare cuprinse în activele identificabile amortizabile achiziționate sunt consumate, deci, de-a lungul perioadei de viață utilă rămasă a acelor active. În acest caz, recunoașterea în contul de profit și pierdere a fondului comercial negativ se efectuează concomitent cu evidențierea cheltuielilor cu amortizarea imobilizărilor corporale dobândite, respectiv a cheltuielilor cu valoarea neamortizată a acestora, înregistrată pe seama cheltuielilor (ct. 6583 „Cheltuieli privind activele cedate și alte operații de capital”) la cedarea sau vânzarea acelor imobilizări; și
- b) valoarea fondului comercial negativ în exces față de valorile juste ale activelor nemonetare identificabile achiziționate trebuie recunoscută ca venit în mod imediat.

Ca urmare, achiziția în condiții avantajoase a unei afaceri generează venituri imediate doar dacă aceasta presupune inexistența unor active amortizabile sau existența lor în sumă foarte mică, comparativ cu diferența rezultată, lucru puțin probabil să existe în practică.

Concluzia este, așadar, că în baza reglementărilor contabile aplicabile operatorilor economici o eventuală achiziție a unei afaceri, pentru care prețul plătit este sub valoarea justă a activelor nete corespunzătoare, nu conduce automat la recunoașterea diferenței în contul de profit și pierdere.

Exemplificăm, în continuare, achiziția de către o societate comercială a unei afaceri căreia îi corespund următoarele elemente:

- imobilizări corporale în sumă (netă) de 150.000 lei, amortizabile pe o durată rămasă de 5 ani;
- stocuri materiale, în sumă de 2.500 lei;
- disponibilități în conturi la bănci, în sumă de 2.500 lei;
- datorii față de furnizori, în sumă de 80.000 lei;
- datorii față de creditori, în sumă de 35.000 lei.

Se consideră că valorile elementelor menționate sunt cele juste, fiind stabilite cu ocazia achiziției afacerii, și nu există cheltuieli viitoare identificate cu ocazia achiziției. Ca urmare, afacerea dobândită valorează $(150.000 + 2.500 + 2.500) - (80.000 + 35.000) = 155.000 - 115.000 = 40.000$ lei.

Variantele analizate pleacă de la următoarele valori ale costului de achiziție:

- a) cost de achiziție de 55.000 lei, deci există o diferență plătită peste valoarea justă a afacerii (40.000 lei), situație în care evidențierea în contabilitate a elementelor preluate se efectuează prin articolul contabil:

<u>170.000</u>	%	=	%	<u>170.000</u>
	21x		401	
150.000	Imobilizări corporale		Furnizori/ datorii preluate	80.000
	30x		462	
2.500	Stocuri de materii prime și materiale		Creditori diverși	35.000
	512		401	
2.500	Conturi curente la bănci		Furnizori/ cost de achiziție	55.000
	2071			
15.000	Fond comercial pozitiv			

Fondul comercial pozitiv urmează a se amortiza pe perioada de maxim 5 ani ($15.000 \text{ lei}/5 \text{ ani} = 3.000 \text{ lei}/\text{an}$), articol contabil 6811 „Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor” = 2807 „Amortizarea fondului comercial”. Se presupune că pentru fondul comercial constituit nu sunt necesare nici evidențierea unor pierderi suplimentare cu deprecierea, nici stabilirea unei durate mai mari de amortizare.

- b) cost de achiziție de 20.000 lei, deci există o diferență negativă față de valoarea justă a afacerii (40.000 lei). În acest caz, diferența de 20.000 lei ($40.000 - 20.000$ lei) se analizează mai întâi prin corelare cu valoarea activelor nemonetare identificabile dobândite, stabilindu-se că aceasta corespunde imobilizărilor amortizabile. Întrucât din analiza efectuată a rezultat că societatea comercială va obține în viitor beneficii suplimentare din utilizarea imobilizărilor amortizabile, se consideră că întreaga sumă de 20.000 lei este asociată acestora.

În acest caz, evidențierea în contabilitate a operațiunii de preluare a elementelor de active și datorii se efectuează prin articolul contabil:

<u>155.000</u>	%	=	%	<u>155.000</u>
	21x		401	
150.000	Imobilizări corporale		Furnizori/ datorii preluate	80.000
	30x		462	
2.500	Stocuri de materii prime și materiale		Creditori diverși	35.000
	512		401	
2.500	Conturi curente la bănci		Furnizori/ cost de achiziție	20.000
			2075	
			Fond comercial negativ	20.000

Fondul comercial negativ urmează a fi reluat la venituri pe durata rămasă de amortizare a imobilizărilor corporale. Deci, pentru fiecare din cei 5 ani rămași de amortizare, concomitent cu înregistrarea cheltuielilor cu amortizarea ($150.000/5 \text{ ani} = 30.000 \text{ lei}/\text{an}$), se va proceda la diminuarea veniturilor amânate ($20.000/5 \text{ ani} = 4.000 \text{ lei}/\text{an}$), articol contabil 2075 „Fond comercial negativ” = 7815 „Venituri din fondul comercial negativ”.

- c) Reluăm parțial *exemplul* de la lit. b) de mai sus, când costul de achiziție al afacerii este de 20.000 lei, dar clauza principală din contractul de achiziție o reprezintă suportarea de

către cumpărător a unor cheltuieli ulterioare achiziției afacerii. Aceste cheltuieli sunt determinate de efectuarea unor plăți compensatorii, în două tranșe egale de 10.000 lei, către persoanele care vor fi disponibilizate ulterior achiziției, ca urmare a unui proces accelerat de restructurare.

În acest caz, transferul în rezultatul perioadei, al fondului comercial negativ (20.000 lei/2 = 10.000 lei) se efectuează concomitent cu recunoașterea cheltuielilor care au generat acest fond comercial, articol contabil 641 „Cheltuieli cu salariile personalului” = 4281 „Alte datorii în legătură cu personalul”.

Pentru simplificare, se consideră că operațiunea de restructurare a fost rapidă și anterioară sfârșitului de exercițiu, astfel că nu a mai fost necesară constituirea unui provizion pentru restructurare.

În cazul în care ar fi intervenit etapa de constituire a provizionului, reluarea la venituri a fondului comercial negativ s-ar fi efectuat cu ocazia constituirii provizionului, articol contabil 6812 „Cheltuieli de exploatare privind provizioanele” = 1514 „Provizioane pentru restructurare”.

O precizare explicită referitoare la provizioanele pentru restructurare este cuprinsă în Reglementările contabile conforme cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009, cu modificările și completările ulterioare.

Astfel, un asemenea provizion se recunoaște nu numai în situațiile financiare anuale consolidate, dar și în cele individuale.

De subliniat că tratamentul fondului comercial negativ, prevăzut mai sus, se bazează pe Reglementările contabile conforme cu directivele europene și nu pe Standardele Internaționale de Raportare Financiară.

În ceea ce privește evidențierea în contabilitate (înregistrările contabile efectuate), menționăm că aceasta a fost prezentată simplificat, în condițiile în care nu se poate efectua asocierea directă între un singur element de natura activelor și un singur element de natura datoriilor. **În cazul entităților ale căror programe informatice nu permit asemenea înregistrări contabile, acestea pot utiliza ca element de legătură contul 891 „Bilanț de deschidere”.**

Având în vedere că achizițiile de afaceri se realizează, de obicei, în contextul reorganizării societăților, la contabilizarea operațiunilor se vor avea în vedere și prevederile legislației care reglementează astfel de operațiuni.

Concluzii

Definiția fondului comercial pleacă de la aceleași elemente, respectiv costul de achiziție și valoarea justă a afacerii dobândite, indiferent că este vorba de fond comercial pozitiv sau fond comercial negativ.

Aceasta pentru că scopul reorganizării unei afaceri este același, fie că ne referim la o entitate luată individual, fie că avem în vedere reorganizări în cadrul grupului.

Prin ideile cuprinse în prezentul articol, autorii și-au propus să se concentreze pe exemplificarea unor cazuri în care, ca urmare a condițiilor de negociere pentru achiziția unei afaceri, cumpărătorul plătește la data achiziției un preț mai mic decât valoarea justă a afacerii dobândite, deși o asemenea situație poate avea atașate, în cele mai multe cazuri, obligații adiționale în sarcina acestuia.

Referitor la diferențele negative rezultate din achiziții, tratamentul acestora în baza IFRS urmează a fi prezentat într-un articol viitor.

Bibliografie

Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3.055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 766 și 766 bis/10.11.2009;

Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 2.869/2010 pentru modificarea și completarea unor reglementări contabile, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 882/29.12.2010;

Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1.752/2005 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu direc-

tivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.080 și 1.080 bis/30.11.2005, cu modificările și completările ulterioare;

Directiva a VII-a a Comunităților Economice Europene 83/349/CEE din data de 13 iunie 1983 privind conturile consolidate, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 193 din data de 18 iulie 1983, cu modificările și completările ulterioare;

IASB, Standardele Internaționale de Raportare Financiară, ediția 2010, ISBN 978-1-907026-61-4.

Sondajul statistic al testelor de control - aspecte practice

Alexandru CORACIONI*

Abstract

Statistical Sampling and Tests of Controls - Practical Aspects

The article presents the test of control concept within the framework of the relevant international audit standards. It is described the methodology for the application of the test of control with practical examples from taken the revenues cycle. Also, it is proposed as practical application a statistical sampling method based on the representativity limit-error formula. As a conclusion, it is pointed out the importance of the tests of control in order to determine the scope of the audit strategy, but also for the improvement of the control processes.

Key words: *tests of control, revenues cycle, attribute sampling, representativity limit-error*

JEL Classification: *M40, M42, C40*

Cuvinte cheie: teste de control, ciclul vânzărilor, eșantionare prin atribute, eroare-limită de reprezentativitate

Introducere

Entitățile ale căror situații financiare sunt auditate ar trebui să implementeze mecanisme de control intern pe care auditorul financiar poate să le utilizeze

în activitatea sa, în procesul de evaluare a riscului de control. Controalele implementate se cuvin a fi verificate și testate de către auditor¹ pentru a determina gradul lor de siguranță, materializat în rata de eroare estimată ca

urmare a acestor teste. Relația dintre rata de eroare și mărimea riscului de control este cuantificabilă dacă plecăm de la premiza că între cele două mărimi există o relație de directă proporționalitate și că valorii maxime a riscului de control îi corespunde un maxim al erorii tolerabile în funcționalitatea controalelor. O asemenea prezentare a acestei corelații este descrisă în Tabelul nr. 1:

În cadrul metodei de eșantionare bazată pe risc, ca urmare a evaluării elementelor riscului de audit (riscul de control, riscul inerent și de nedetectare), auditorul financiar poate estima dimensiunea eșantionului în corelație cu mărimea populației.

Metodologia de audit din „Ghidul privind Auditul Calității”² ne recomandă un procedeu de determinare a volumului minim al eșantionului, pentru diferite conturi sau clase de conturi, într-o prezentare tehnică diferită. În acest caz, volumul minim pornește de la o dimensiune considerată de bază (populație/prag de semnificație) care este ajustată în funcție de factorul de risc inerent/specific, factorul de risc de control și factorul de relevanță acordat revizuirii analitice. Factorul de risc de control este evaluat ca urmare a activității de documentare și testare a sistemelor de contabilitate și de control din cadrul secțiunii C – „Sisteme contabile și controale interne”. Acest factor poate prezenta un risc ridicat (valoare 1) sau un nivel scăzut (valoare 5). Modalitatea de ajustare a volumului minim al eșantionului se referă la împărțirea acestei valori la nivelul factorului de risc. Observăm că modalitatea de calcul este mai simplă în acest caz, în comparație cu metoda recomandată de către „Normele minimale”, dar nu se funda-

* ACCA, Auditor financiar, Altrix Consulting SRL, Sibiu, e-mail: coracioni@accamail.com

1 CAFR, *Norme minimale de audit*, Ed. Economică, București, 2001, pag. 64

2 CAFR, *Ghid privind auditul calității*, Ed. Irecson, București, 2010, pag. 60

Tabel 1 - Factorii de risc de control

Grad de siguranță	Criteriul	Riscul de control
Semnificativ	Până în 2% rata de eroare	13,5%
Moderat	Până în 5% rata de eroare	23%
Limitat	Până în 10% rata de eroare	56%
Zero	Mai mult de 10% rata de eroare	100%

Sursa: CAFR, Norme minimale de audit, ed. Economică, România, 2001, pag. 64

mentează pe calculul direct al unei rate de eroare a testelor de control. În opinia noastră este necesar ca evaluarea factorului de risc de control să fie fundamentată pe determinarea ratei de eroare / deviație a controalelor implementate de către conducerea entității pe baza testelor de control efectuate în mod sistematic.

Problematika pe care dorim să o prezentăm în cadrul articolului este o modalitate practică de determinare a eșantionului alcătuit din teste de control. Determinarea volumului eșantionului testelor de control este prezentată teoretic în cadrul ISA 530 – „Eșantionarea în audit”, dar nu face obiectul unei abordări în cadrul „Normelor minimale”, precum și al „Ghidului privind Auditul Calității”.

Metodologia și obiectivele cercetării

Scopul acestui articol îl constituie în principal îmbogățirea informației de specialitate referitoare la tipologia testelor de control, dar și necesitatea diversificării abordării practice a metodelor de eșantionare pentru practicienii

auditori financiari din România. Obiectivul articolului este prezentarea unei metode practice de eșantionare statistică în abordarea testelor de control, împreună cu cadrul general al acestui concept. Lucrarea se înscrie în categoria cercetării empirice aplicate, destinată consolidării cunoștințelor practice din domeniul metodelor de eșantionare cu aplicabilitate în auditul financiar, în scopul perfecționării instrumentarului specific profesiei. Sursele de informare documentară prezentate în bibliografie fac parte din domeniul aplicat al teoriei statistice, dar și al literaturii de specialitate din domeniul auditului financiar.

Conceptul de test de control

Sintagma „test de control” este definită în cadrul Glosarului de Termeni³ aferent Standardelor Internaționale de Audit ca fiind o procedură de audit proiectată în scopul evaluării controalelor implementate în cadrul entităților, din punct de vedere al **eficacității** operaționale de a **preveni**, **detecta** și **corecta** denaturările semnificative la nivelul afirmațiilor. Detalii referitoare la afirmațiile conducerii, referitor la faptul că situațiile finan-

ciare sunt conforme cu cadrul general de raportare financiară aplicabil, sunt prezentate în cadrul ISA 315 – „Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă prin înțelegerea entității și a mediului său”. Controalele implementate de către conducere, management sau alte persoane se materializează în activități specifice referitoare la autorizare, revizuirea performanței, procesarea informației, controale fizice, precum și la aplicarea principiului segregării sarcinilor. Aceste activități de control constituie o componentă a controlului intern⁴, alături de mediul de control, evaluarea riscurilor, informarea și comunicarea, dar și supervizarea. În principiu, explicațiile referitoare la tipologia afirmațiilor se referă la afirmațiile cu privire la clase de tranzacții și evenimente, soldurile conturilor la sfârșitul perioadei, precum și la cele referitoare la descriere și prezentare (Tabel nr. 2).

Activitatea de testare a procedurilor de control poate fi aplicată la nivel de element sau asupra tuturor elementelor unei populații. Problematika deficiențelor controlului intern care pot genera denaturări semnificative este exemplificată în cadrul ISA 265 – „Comunicarea deficiențelor în controlul intern către

³ IFAC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate - Audit financiar 2009*, coeditare CAFR-Ed. Irecson, București, 2009, pag. 34

⁴ Arens, Alvin A.; Loebecke, James K., *Audit. O abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2003, pag. 337

Tabel 2 - Tipologia afirmațiilor conducerii

	Clase de tranzacții și evenimente	Soldurile conturilor la sfârșitul perioadei	Descriere și prezentare
Apariție	√		√
Exhaustivitate	√	√	√
Exactitate	√		√
Data de închidere	√		
Clasificare	√		√
Existență		√	
Drepturi și obligații		√	√
Evaluare și alocare		√	√
Grad de înțelegere			√

Sursa: abordare proprie

persoanele însărcinate cu governanța și către conducere”, cuprinzând aspecte diverse, de la detectarea fraudei, aplicarea unor politici contabile semnificative, evaluarea tranzacțiilor cu părțile afiliate, până la controlul tranzacțiilor deosebite sau nerecurente. Proce-sul de implementare a controalelor în cadrul entității este corelat cu evaluarea riscurilor și trebuie să ofere cu eficiență un răspuns la riscul evaluat.

Spre exemplu, ISA 550 – „Părți afiliate” pune în evidență faptul că părțile afiliate pot genera un risc ridicat de eroare semnificativă din cauza complexității structurilor și tranzacțiilor implicate, precum și a faptului că aceste tipuri de tranzacții pot fi efectuate în afara cursului normal al afacerilor. În conformitate cu ISA 550, auditorul trebuie să înțeleagă controalele implementate de către management pentru:

- Identificarea și divulgarea relațiilor și tranzacțiilor cu părți afiliate;
- Autorizarea și aprobarea tranzacțiilor semnificative cu părți afiliate;
- Autorizarea și aprobarea tranzacțiilor semnificative în afara cursului normal al afacerii.

Standardul evidențiază faptul că riscul inerent este foarte ridicat deoarece însuși managementul poate să încalce aceste controale (dacă acestea există) în cazul în care există oportunitatea unor fraude, cum ar fi transferul activelor la prețuri inferioare valorii de piață sau prezentarea unei poziții sau performanțe financiare nereale prin derularea unor operațiuni prin intermediul unei entități cu scop special. În acest context, auditorul financiar trebuie să aplice proceduri specifice de audit pentru a testa aceste controale implementate de către management.

Mecanismul aplicării testelor de control este descris în cadrul cerințelor standardului ISA 330 – „Răspunsul auditorului la riscurile evaluate”. Cerința acestui standard este că auditorul va proiecta și efectua teste ale controalelor dacă:

- evaluarea sa cu privire la riscurile unor denaturări semnificative la nivelul afirmațiilor se fundamentează pe faptul că aceste controale sunt eficiente;
- doar procedurile de fond (teste de detaliu și proceduri analitice) nu pot

asigura probe adecvate de audit la nivelul afirmațiilor.

În mod paradoxal, auditorul trebuie să proiecteze și să efectueze teste de control în situația în care se bazează mai mult pe eficiența acestor controale, iar probele obținute nu fac decât să îi confirme această încredere. Impactul acestei cerințe este evident asupra reducerii volumului procedurilor de audit, în sensul diminuării aplicării procedurilor de detaliu în cazul unei abordări raționale a testării controalelor. Momentul aplicării testelor de control este, în conformitate cu ISA 330, foarte important în faza inițială și interimară deoarece îi va influența planificarea efectuării auditului; în mod logic, testele de control preced efectuarea procedurilor analitice, precum și a testelor de detaliu. Ca modalități practice de efectuare a testelor de control, standardul recomandă combinarea **intervievării** cu **observarea**, **inspecția fizică** sau **reefectuarea** anumitor controale. De asemenea, standardul recomandă o ciclicitate de 3 ani în efectuarea testelor de control, în situația în care mediul de control are un caracter de stabilitate, în cadrul unei strategii de audit de rotație a realizării testelor de control.

Problematica testelor de control și ISA 530 – „Eșantionarea în audit”

Domeniul de aplicare a ISA 530 include, printre altele, utilizarea de către auditor a instrumentului eșantionării statistice sau nestatistice în efectuarea testelor de control. Spre exemplu, în definirea riscului de eșantionare, standardul prezintă faptul că acest risc poate duce la concluzii eronate în cazul aplicării unor teste ale controalelor în ceea ce privește eficiența acestora, și anume la concluzia că aceste controale sunt mai eficiente (încredere exagerată) sau mai puțin eficiente (lipsă de încredere) decât sunt în realitate. Cerințele acestui standard impun ca în **faza de proiectare** a eșantionului, auditorul să considere scopul procedurii de audit, precum și caracteristicile populației care va fi eșantionată. Obiectivul principal al testelor de control este urmărirea faptului dacă o verificare de control *a avut loc* pentru o anumită zonă aferentă situațiilor financiare. În mod particular, la aplicarea unui test de control trebuie realizată o evaluare inițială a **ratei de deviație** preconizate, pe baza înțelegerii controalelor sau pe baza examinării unui număr redus de elemente din cadrul populației. Practic, standardul recomandă o activitate de pre-testare în această fază de determinare a dimensiunii eșantionului, în scopul verificării modului de funcționare a controlului verificat.

Dacă această rată de deviație estimată este foarte ridicată, auditorul trebuie să decidă neefectuarea testelor de control și, în consecință, să treacă la o abordare focalizată pe teste de detaliu și proceduri analitice. Standardul ISA 530

ne prezintă în mod exemplificativ factorii care pot influența dimensiunea eșantionului și care pot fi luați în considerare în determinarea volumului:

- gradul în care evaluarea riscului de către auditor se bazează pe controalele relevante;
- rata tolerabilă a deviației;
- rata deviației estimate a populației de testat;
- nivelul de asigurare dorit de auditor că rata tolerabilă a deviației nu este depășită de rata reală a deviației din cadrul populației;
- numărul de unități de eșantionare din cadrul populației.

Cu excepția efectului ratei tolerabile a deviației, care este în relație de inversă proporționalitate cu dimensiunea eșantionului, precum și cu mărirea populației, care are efect neglijabil, ceilalți factori influențează în mod direct proporțional determinarea volumului eșantionului.

După aplicarea procedurilor de audit, auditorul trebuie să **extrapoleze** rezultatele testelor efectuate la nivelul întregii populații. În mod particular, pentru testele de control, standardul pune în evidență faptul că în acest caz nu este necesară o proiectare explicită a deviațiilor, deoarece însăși rata de deviație (de eroare) a eșantionului reprezintă o proiecție a deviației pentru populație ca întreg. Dacă sunt detectate deviații, atunci auditorul trebuie să urmeze recomandările prezentate în cadrul ISA 330 „Răspunsul auditorului la riscurile evaluate” (punctul 17) de a efectua interviuri specifice pentru a înțelege consecințele potențiale. În etapa finală a **evaluării** rezultatelor eșantionării, în cazul testelor de control, dacă rata devi-

ției obținută pe eșantionul analizat este ridicată, atunci riscul de denaturare semnificativă va crește în mod corespunzător.

Teste de control - exemple practice

În mod obișnuit activitatea economică a unei entități poate fi structurată în cadrul unor cicluri (proces/aplicații majore), în funcție de specificul industriei, cum ar fi, spre exemplu:

- Vânzări – încasări (V);
- Cumpărări - plăți (C);
- Stocuri - depozitare (St);
- Salarii - personal (Sal);
- Încasări/plăți în numerar (În/Pn);
- Imobilizări corporale sau necorporale (Im) etc.

Abordarea unui audit prin clasificarea diferitelor tipuri de operațiuni și solduri este cunoscută sub numele de **metoda ciclurilor**⁵. Aceste cicluri financiar-contabile prelucrează rulajele și soldurile de bilanț sau ale contului de venituri și cheltuieli (Tabel nr. 3):

- Într-o primă etapă de aplicare a testelor de control este necesară pregătirea unei matrice similare cu Tabelul nr. 3, prin care să „vizualizăm” conturile influențate de către ciclurile economice. De asemenea, se dovedește necesar să obținem o înțelegere de detaliu asupra înregistrărilor contabile de **rutină** derulate în cadrul acestor cicluri contabile.
- În faza următoare este recomandabil să reprezentăm grafic fluxul logic al tranzacțiilor economice derulate prin intermediul aplicațiilor majore.

⁵ Arens, Alvin A.; Loebecke, James K., *Audit. O abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2003, pag. 179

Tabel 3 - Influența proceselor majore asupra conturilor

	V	C	St	Sal	În/Pn	Im
Bilanț contabil						
Trezorerie					√	
Creanțe comerciale	√				√	
Stocuri		√	√			
Active corporale		√				√
Amortizare						√
Datorii comerciale		√			√	
Cont de rezultat						
Vânzări	√					
Costul materialelor			√			
Costul serviciilor		√				
Amortizare						√

Sursa: abordare proprie

Spre exemplu, un modul semnificativ este cel al vânzărilor, al cărui flux logic cuprinde generic următorii pași: primirea comenzilor de vânzare, aprobarea limitei de vânzare pe credit, pregătirea avizelor de expediție, transportul bunurilor vândute, facturarea clienților, iar, în final, înregistrarea contabilă în conturile de vânzări și creanțe comerciale. Prin reprezentarea **grafică** (flow-chart) sau **narativă** a acestor fluxuri logice putem să efectuăm „teste de parcurgere” (walk-through) a acestor sisteme relevante, așa cum ne recomandă ISA 315 – „Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă prin înțelegerea entității și a mediului său” (pct. A13.). „Testele de parcurgere” reprezintă proceduri de audit prin care auditorul selectează anumite fluxuri de tranzacționare și testează modul în care funcționează mecanismele de control, **manuale** sau **programate (IT)**, implementate în cadrul entității pe parcursul logic al efectuării operațiunilor în cadrul fluxului. Necesitatea efectuării „testelor de parcurgere” este considerată a fi o procedură de audit importantă pentru atin-

gerea primului obiectiv al secțiunii C – „Sisteme contabile și controale interne” din cadrul „Ghidului privind Auditul Calității”, recent implementat în cadrul activității auditorilor din România. Procedurile de control trebuie analizate din punct de vedere al inițierii tranzacțiilor, înregistrării, procesării, corectării în funcție de situație, transpunerii în jurnalele contabile, precum și al raportării în situațiile financiare. În acest context, observăm că înregistrările contabile pot fi manuale sau în format electronic. Aceste mecanisme de control trebuie să aibă ca obiectiv **protejarea** activelor, **autorizarea** operațiunilor economice, **verificarea** înregistrărilor contabile sau modul de aplicare a principiului segregării funcțiilor. Aplicarea principiului segregării funcțiilor poate fi evidențiată în analiza fluxului sistemului relevant, prin notarea persoanelor responsabile care realizează operațiunile de autorizare sau aprobare, gestiune a activelor, înregistrare contabilă, precum și verificare finală.

Modul de funcționare a controalelor va avea un efect direct asupra aserțiunilor

afereente situațiilor financiare, cum ar fi **existența** sau **apariția**, **evaluarea**, **exhaustivitatea**, **drepturile și obligațiile** (vezi Tabelul nr. 2). Spre exemplu, entitatea ar trebui să implementeze diferite mecanisme de control care să prevină erorile sau manipularea frauduloasă a acestor aserțiuni legate de situațiile financiare:

- a. Pentru a verifica **existența** reală a vânzărilor sau creanțelor comerciale (vezi Tabel nr. 2) prin eliminarea riscului unor vânzări fictive, putem testa mecanismul de control manual sau programat (IT), care asigură imposibilitatea emiterii unei facturi duplicat care se referă la aceeași vânzare de bunuri sau servicii. În mod practic, putem verifica în cadrul sistemului informatic, pentru o tranzacție ipotetică, posibilitatea emiterii a două facturi care se referă la aceeași bunuri sau servicii. De asemenea, trebuie să analizăm care sunt mecanismele de control ale entității care elimină posibilitatea acestor facturi duplicat;

Auditorul trebuie să proiecteze și să efectueze teste de control în situația în care se bazează mai mult pe eficiența acestor controale, iar probele obținute nu fac decât să îi confirme această încredere

- b. Dacă dorim să testăm corectitudinea modului de **evaluare** a vânzărilor sau a soldului creanțelor comerciale putem testa modul de procesare a discounturilor comerciale oferite clienților;
- c. **Exhaustivitatea / completitudinea** vânzărilor ar putea fi testată prin testarea posibilității apariției unor erori din punct de vedere numeric în cadrul facturilor emise sau prin verificarea faptului că entitatea emite întotdeauna facturi atunci când bunurile sunt livrate; în același scop este obligatorie verificarea serialității facturilor, împreună cu investigarea secvențelor lipsă. De asemenea, putem verifica în acest scop că toate ieșirile de mărfuri sau produse finite au asociate facturi corespunzătoare de venituri și că nu există ieșiri din stocul respectiv care să nu se fi concretizat într-o vânzare;
- d. **Drepturile și obligațiile** legate de operațiunea de vânzare pot fi testate prin verificarea documentației specifice, cum ar fi existența unor contracte de vânzare valide. Spre exemplu, putem verifica pe un eșantion de facturi de vânzare că sunt respectate condițiile contractuale referitoare la prețul de vânzare sau la condițiile de livrare;
- e. În testarea aplicării principiului **segregării funcțiilor** putem verifica dacă personalul departamentului informatic sau cu responsabilități similare are acces pentru a putea efectua înregistrări contabile aferente modulului de vânzări. În mod particular, putem să verificăm drepturile de administrare a sistemului informatic referitoare la inițierea sau editarea tranzacțiilor specifice. În același scop, putem revizui jurnalul informatic al tranzacțiilor efectuate de către diferiți utilizatori, în corelație cu drepturile specifice de acces, inițiere sau finalizare ale tranzacțiilor contabile;
- f. Controalele implementate de către entitate în scopul eliminării riscului reprezentat de către o **autorizare** frauduloasă sau absența autorizării tranzacțiilor de vânzare vizează faptul ca numai persoanele responsabile să poată negocia cu clienții pentru determinarea aspectelor contractuale ale stabilirii prețurilor de vânzare, precum și ale limitelor de vânzare pe credit. În acest scop, putem selecta din cadrul vânzărilor perioadei analizate facturile cu valori mari sau cu termene de plată avantajoase sau neobișnuite. Acest eșantion poate fi verificat, în corelație cu persoanele care au inițiat tranzacția și limitele de autorizare
- aferente. În cazul constatării unor deviații trebuie investigat controlul care nu a funcționat și care a permis apariția neconformității respective;
- g. **Protejarea** activelor entității poate fi întărită prin protejarea accesului neautorizat la bazele de date referitoare la procesarea și înregistrarea tranzacțiilor de vânzare. Spre exemplu, putem verifica posibilitatea ca, în cadrul altor compartimente care au acces în sistemul informatic, să fie procesată o operațiune de vânzare fictivă;
- h. Modul de **înregistrare** contabilă a tranzacțiilor referitoare la vânzări poate fi controlat într-o manieră efectivă prin reconcilierea lunară a soldurilor analitice ale clienților cu soldul sintetic, prin obținerea de confirmări și extrase de cont din partea clienților sau prin analiza soldurilor clienților în funcție de vechimea acestora.

Aplicație statistică

Rezultatele testării unei proceduri de control au caracteristicile unei variabile alternative⁶ deoarece se materializează într-o variantă de răspuns „DA” sau „NU” referitor la aspectul funcționării efective a procedurii respective. Variabila alternativă este un caz particular al unei caracteristici atributive care înregistrează doar două stări, care se exclud reciproc. Cele două variante pot fi exprimate cantitativ prin înlocuirea variantei DA cu valoarea 1 și a variantei NU cu valoarea 0. Pentru cazul în care populația totală are N elemente, iar cazurile afirmative DA includ M elemente, cele negative vor prezenta (N-M) elemente.

6 Anghelache, C.; Badea, S. G.; Capanu, I.; Wagner, P., *Bazele statisticii teoretice și economice*, Ed. Economică, București, 2005, pag. 97

Frecvența relativă de apariție a răspunșurilor de DA este $p = M/N$, iar pentru alternativa NU este $q = 1-p = (N-M)/N$. Se poate demonstra că **media** unei caracteristici alternative este egală cu ponderea unităților care posedă varianta care ne interesează (DA) în totalul unităților, deci este frecvența relativă **p**, iar **dispersia** este egală cu:

$$\sigma = \sqrt{p * q}$$

(prin ridicare la pătrat avem $\sigma^2 = p * q$).

În vederea selectării eșantionului putem aplica mai multe procedee, dar recomandabil este procedeul selecției nerepetate, care presupune ca o unitate extrasă să nu mai fie restituită populației care este testată.

Deoarece, în acest caz, o unitate nu poate intra de mai multe ori în eșantionul studiat, erorile vor fi mai mici decât în cazul selecției repetate.

Specific pentru eșantionarea statistică este **eroarea de reprezentativitate**, care reprezintă diferența ce apare între media eșantionului (M_e) și media populației care este testată (M_p). Se acceptă că un eșantion este reprezentativ dacă această eroare este mai mică de 5%:

$$|(M_e - M_p) / M_p * 100| \leq 5\% \quad (1)$$

Pentru a putea analiza eroarea de reprezentativitate conform relației (1) ar trebui să cunoaștem media populației, ceea ce ar presupune efectuarea unei observații totale. Din acest motiv, este necesară efectuarea unei pre-testări anterioare (vezi pct. 4 al articolului), prin extragerea unor eșantioane de volum diferit și care să ne ajute la determinarea unei medii reprezentative.

Pentru selecția simplă nerepetată, se demonstrează că **eroarea medie de**

reprezentativitate în cazul unei variabile alternative poate fi calculată pe baza relațiilor următoare⁷:

$$\sigma_p = \sqrt{p(1-p)/n * (1-1/N)} \quad (2)$$

$$\sigma_w = \sqrt{w(1-w)/(n-1) * (1-1/N)} \quad (3)$$

unde: N - volumul populației
p - media populației (M/N)
n - volumul eșantionului
w - media eșantionului (m/n, iar m este frecvența absolută de apariție în cadrul eșantionului a caracteristicii DA)

În practică ne interesează mai puțin eroarea medie de reprezentativitate, ci abaterea cea mai mare (eroarea-limită) care poate să apară între media eșantionului și media populației. Această eroare-limită de reprezentativitate (δ_w) se determină ca o abatere a mediei de selecție a eșantionului de la media populației, **garantată** cu suma probabilităților corespunzătoare limitelor intervalului de variație. Se calculează ca produsul dintre eroarea-medie de reprezentativitate (σ_w) și argumentul z corespunzător funcției de probabilitate Gauss-Laplace $\phi(z)$.

$$d_w = z * \sigma_w \quad (4)$$

Din formula (4) se observă că eroarea-limită este o mărime variabilă, direct proporțională cu probabilitatea cu care se garantează rezultatele și invers proporțională cu precizia rezultatelor⁸. Argumentul z al funcției Gauss-Laplace se obține din tabelul întocmit pentru această funcție. Acest argument depinde de probabilitatea cu care se garantează rezultatele sondajului (spre exemplu, dacă probabilitatea este de 95% atunci $z = 1,96$ iar pentru o probabilitate de 99,99% avem $z = 4$).

Mecanismele de control trebuie să aibă ca obiectiv protejarea activelor, autorizarea operațiunilor economice, verificarea înregistrărilor contabile sau modul de aplicare a principiului segregării funcțiilor

Avem posibilitatea determinării volumului eșantionului, plecând de la formula erorii-limită (4), prin ridicare la pătrat și, dacă renunțăm la corecția cu 1 din numitorul membrului drept, obținem:

$$n = z^2 * w(1-w) / [\delta_w^2 + z^2 * w(1-w)/N] \quad (5)$$

Spre exemplu, să presupunem că dorim să verificăm aplicarea unui test de control, cum ar fi existența autorizării tranzacției de vânzare în cadrul unei populații, reprezentate de către facturile emise într-un trimestru de activitate, având un volum de 2500 de unități. În urma pre-testării unor eșantioane am evaluat că **rata de deviație estimată** este de aproximativ 2%. Plecăm de la obiectivul garantării rezultatelor sondajului cu o probabilitate de 95% (deci $z = 1,96$) și de la ipoteza unei erori-limită de reprezentativitate de aproximativ 5%; în acest caz estimarea volumului eșantionului este aproximativ:

⁷ Idem, pag. 110

⁸ Biji, Elena M.; Roșca, E.; Lilea, E.; Vătui, M., *Statistică pentru economiști*, Ed. Economică, București, 2010, pag. 259

$$n = 1,96^2 * 0,02 * (1-0,02) / [0,05^2 + 1,96^2 * 0,02 * (1-0,02)/2500] \approx 30 \text{ unități} \quad (6)$$

Pasul de numărare va fi raportul dintre volumul populației și cel al eșantionului (2500 / 30 ≈ 33 unități). Eșantionul de 30 de unități va fi format dintr-o primă unitate extrasă aleatoriu și din celelalte 29 de unități determinate prin adăugarea succesivă a pasului de numărare la numărul de ordine al primei unități selectate.

În urma efectuării testelor de control există posibilitatea confirmării ratei de deviație estimată sau a corectării acesteia estimări. Putem compara rata de deviație obținută cu rata tolerabilă (spre exemplu, 10%) care ne atestă existența unui risc de control semnificativ (mai mare de 100%) și implicit al unui grad de siguranță redus la nivelul acestei afirmații.

Observăm, din formula (5), că influența volumului populației (N) asupra determinării volumului eșantionului este cu atât mai redus cu cât populația este mai mare.

Într-un alt exemplu numeric, să presupunem că dorim să verificăm aplicarea unui test de control, cum ar fi existența autorizării comenzii de achiziție în cadrul unei populații reprezentate de către facturile de cumpărare, într-un semestru de activitate, având un volum de 1000 de unități.

În urma pre-testării unor eșantioane am evaluat că **rata de deviație estimată** este de aproximativ 3%. Plecăm de la același obiectiv al garantării rezultatelor sondajului cu o probabilitate de 95% (deci în mod similar, $z = 1,96$) și de la ipoteza unei erori-limită de reprezentativitate de aproximativ 5%. În acest caz, estimarea volumului eșantionului este aproximativ:

$$n = 1,96^2 * 0,03 * (1-0,03) / [0,05^2 + 1,96^2 * 0,03 * (1-0,03)/1000] \approx 42 \text{ unități} \quad (7)$$

Metoda de calcul poate fi aplicată relativ cu ușurință, cu condiția să dispunem de tabele cu valorile funcției Gauss-Laplace.

Concluzii

Activitatea de evaluare și testare a controalelor implementate de către conducerea entității necesită o cunoaștere detaliată a sistemului contabil, precum și a modelului afacerii entității auditate. Abordarea riguroasă a testelor de control trebuie construită pe baza unei selecții statistice care să permită o determinare corectă a riscului de control și implicit o reducere sau extindere a testelor de detaliu, cu efect direct asupra optimizării costurilor de auditare. Metoda de eșantionare prezentată în cadrul articolului constituie un instrument de lucru util, cu aplicabilitate imediată în faza interimară a unui audit financiar.

Modalitatea propusă în scopul determinării volumului eșantionului pentru efectuarea testelor de control are un caracter de noutate din punct de vedere al aplicației practice. Metodele de eșantionare recomandate în cadrul „Ghidului privind Auditul Calității” sau al „Normelor minimale” sunt proiectate, în principal, pentru efectuarea testelor de detaliu. În mod explicit, nu sunt prezentate în cadrul acestor materiale informative metode practice, care să le permită auditorilor financiari dimensionarea statistică a eșantionului alcătuit din teste de control.

Articolul completează baza de informație aflată la dispoziția auditorului financiar din România cu o metodă practică accesibilă, în scopul dimensionării volumului eșantionului alcătuit din teste de control.

Efectuarea testelor de control prezintă o valoare implicită nu numai pentru faptul că influențează volumul testelor de detaliu, dar și deoarece acestea pot reprezenta o sursă de idei valoroase pentru îmbunătățirea proceselor de control în cadrul entităților auditate.

Bibliografie

- Anghelache, Constantin; Badea, Sorin Gabriel; Capanu, Ion; Wagner, Pavel, *Bazele statisticii teoretice și economice*, Ed. Economică, București, 2005.
- Arens, Alvin A.; Loebecke, James K., *Audit. O abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2003.
- Biji, Elena M.; Roșca, E.; Lilea, E.; Vătui, M., *Statistică pentru economiști*, Ed. Economică, București, 2010.
- Ghiță, Marcel, *Auditul intern*, Ed. Economică, București, 2009.
- Johnson, Norman L.; Kemp, Adrienne W. and Kotz, Samuel, *Univariate Discrete Distributions*, 3rd ed., Ed. John Wiley & Sons, New York, 2005.
- Rotariu, Traian (coordonator); Bădescu, Gabriel; Culic, Irina; Mezei, Elemer; Mureșan, Cornelia, *Metode statistice aplicate în științele sociale*, Ed. Polirom, București, 2006.
- CAFR, *Ghid privind auditul calității*, Ed. Irecson, București, 2010
- CAFR, *Norme minimale de audit*, Ed. Economică, București, 2001
- IFAC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate - Audit financiar 2009*, coeditare CAFR-Ed. Irecson, București, 2009.

Impactul crizei economice asupra activității de audit

Tibor PÁL*

Abstract

The Impact of the Economic Crisis on Auditing

The global economic crisis - due to its unusual nature - has meant that auditors have to be very aware of the prime importance of judging different risks when assessing companies. This is especially true with regards to the 'going concern concept'. The judgement of these risks is a more complicated problem - and a serious challenge for the auditor - during a period of crisis. However, professional terms such as audit standards, the principles of quality assurance, and methodological recommendations are available. Therefore, any problems can be solved though not easily.

Key words: *economic crisis, financial audit, financial report, accounting procedures*

JEL Classification: *G 01, M 42, M 41*

Cuvinte cheie: criza economică, audit financiar, raportări financiare, proceduri contabile

1. Introducere

Criza economică a început în toamna anului 2008 în Statele Unite și s-a extins în toată lumea. Analizii și cercetătorii științifici nu se pot pune de acord

când e vorba să răspundă la întrebarea până unde și până când vom putea și vom fi nevoiți să ne confruntăm cu manifestările și originea comună a crizei economice. Actuala criză economică mondială a fost considerată cea mai importantă de la marea criză economi-

că mondială din anii 1929-33 (Marea Criză Economică). Marea Criză Economică a evoluat din criza financiară mondială care a precedat-o. Există mai multe abordări ale crizei, cum ar fi configurațiile de tip V, W, L și altele, precum și argumente pro și contra. Diferite păreri au fost exprimate - și publicate - în literatura de specialitate. Astfel de opinii includ afirmații precum „Treptat, vom depăși această etapă”, „Ar putea să mai dureze câțiva ani” și „Dacă nu te ucide, te face mai puternic”. Această ultimă frază ar putea fi ușor adaptată la situația jucătorilor de pe piață. Toate știrile au ca subiect restrângerea piețelor, scăderea cererii și societăți care intră în faliment. Cu toate acestea, chiar dacă nu sunt numeroase, există totuși societăți capabile de creștere ca răspuns la impactul crizei. De aici se ridică mai multe întrebări care nu au primit încă un răspuns. Ce fel de strategie a fost aplicată de companiile care au supraviețuit crizei, la nivel mondial, regional și național? Care sunt cele mai frecvente probleme cu care se confruntă companiile și cum pot fi acestea evitate pe viitor? Care ar fi mediul economic ideal pentru societăți și care este realitatea? Care ar fi structura unui sistem fiscal adecvat? Care sunt erorile clasice care au fost și continuă să fie comise de către companii? Ce fel de concluzie putem trage din criză? Ernst & Young, companie multinațională de audit, a realizat un studiu internațional în 2009. Acesta avea la bază 45 de mii de interviuri directe și cuprindea întrebările: „Ce fel de impact a avut criza asupra companiilor?” și „Ce tehnici de supraviețuire sunt folosite de companii?” Studiul se concentrează pe acele oportunități și soluții de afaceri care sunt adecvate pentru ieșirea din criză și care au fost aplicate de companiile care au reușit.

* Dr., Conferențiar, Universitatea Miskolc, Ungaria, Facultatea de Economie, Institutul de Informare și Metode pentru Afaceri, e-mail: stpal@uni-miskolc.hu

Una dintre principalele caracteristici ale crizei este aceea că insolvența cunoaște o tendință ascendentă. Studiul de față nu își propune să epuizeze noțiunea de faliment. Cu toate acestea, analizând evoluția falimentului, precum și a procedurilor de insolvență și lichidare, se poate afirma că în primele nouă luni ale anului 2009 – vom considera acest an ca primul an de criză –, comparativ cu aceeași perioadă din 2008, indicele de insolvență corespunzător a crescut cu 36 de procente. Potrivit celei mai recente analize efectuate de Coface Ungaria, în primele nouă luni din 2010, numărul de proceduri de insolvență intentate companiilor a crescut în Ungaria cu 18 procente (Tabelul 1).

Numărul procedurilor de insolvență (lichidare) a crescut cu 22%, în timp ce

numărul procedurilor de lichidare totală a crescut cu 11%. În primele nouă luni din 2010, numărul de proceduri a crescut substanțial față de anii precedenți. Vorbim, totuși, de un procentaj scăzut comparativ cu cel al altor țări. În plus, numărul procedurilor de faliment reușite este în continuare devansat de cel al procedurilor de insolvență și lichidare. Dacă facem o analiză pe sectoare economice, domeniile cele mai afectate sunt industria de construcții, comerțul angro și en detail și societățile de turism și imobiliare (Tabelul 2).

Dacă facem o comparație între numărul de societăți care activează în anumite sectoare industriale și numărul de proceduri, vom ajunge la concluzia că industria de construcții (19,00% din proceduri, 13,54% din totalul societăților înregistrate) și industria textilă (1,11%

din proceduri, 0,75% din totalul societăților înregistrate) au performanța cea mai slabă. Coface a înregistrat diferențe specifice pentru industria oțelului și sectorul metalurgic, pentru întreprinderile de transport și comerț. La polul opus, sectorul imobiliar (7,18% din proceduri, 13,92% din totalul societăților înregistrate) a performat cel mai bine. Analiza evaluează și alte date, referitoare la rata insolvenței, și demonstrează că de ani buni nu s-au înregistrat schimbări spectaculoase în ierarhia riscurilor.

Societățile furnizoare de servicii ocupă prima poziție, urmate de industria de construcții și de societățile care își desfășoară activitatea în industria textilă. Cu toate acestea, sunt mai multe sectoare care se situează deasupra mediei naționale. Acestea includ transportul, comerțul en detail, industria lemnului și mobilei, industria hârtiei și de ambalaje, societățile angajate în activități de tipărire și publicare, industria de construcții, industria alimentară și comerțul angro. În plus, și industria de mașini a depășit media la nivel național. Merită să reflectăm la faptul că (și acesta se aplică crizei, în general), din toate sectoarele examinate, nu există nici măcar unul care ar fi putut să-și reducă rata insolvenței.

Criza, în mod evident, nu ocolește niciun sector al economiei, la nivel național și internațional. Auditul este o instituție care înglobează economia în ansamblul ei și contribuie în mod esențial la aspectul regulator al funcționării sale. Și auditul a fost afectat de criză: efectele, directe și indirecte, și-au făcut simțită prezența din mai multe puncte de vedere. În primul rând, unul din domeniile importante ale muncii auditorilor s-a confruntat cu multe încercări pe parcursul crizei. În al doilea rând, pentru munca prestată în vremuri de criză și metodologia aplicată, este nevoie de soluții profesionale noi sau reformate, precum

Tabel 1 - Evoluția insolvenței în primele nouă luni din anii 2006-2010

	Faliment	Lichidare	Lichidare totală	Total
2010. (ian. – sept.)	270	13258	10848	24376
2009. (ian. – sept.)	58	10826	9735	20619
2008. (ian. – sept.)	12	8096	7090	15198
2007. (ian. – sept.)	17	7250	6473	13740
2006. (ian. – sept.)	14	6996	4024	11034

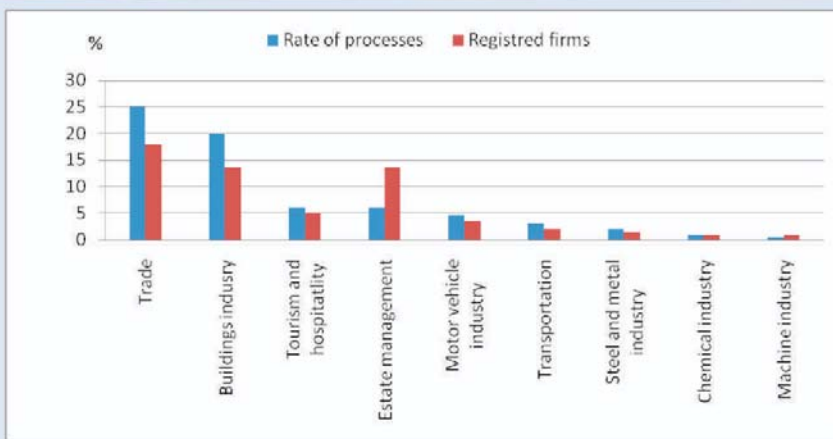
Sursa: Analiza Coface Ungaria

Tabel 2 - Industriile afectate de procedurile de insolvență în primele 9 luni din 2010

Sector industrial	Număr de procese	Rata insolvenței (%)
Industria de construcții	4 631	19.00
Comerț en detail	3 054	12.53
Comerț angro	2 953	12.12
Turism	1 511	6.20
Imobiliar	1 749	7.18
Industria auto	1 219	5.00
Electronice și tehnologie informatică	843	3.46
Transport	723	2.96
Total	24 376	100.00

Sursa: Analiza Coface Ungaria

Grafic 1 - Indicatorul proceselor și indicatorul firmelor înregistrate în primele 9 luni din 2010

Sursa: Analiza Coface Ungaria

și de o atitudine diferită din partea auditorilor. În final, din punctul de vedere al auditorilor, condițiile pieței s-au schimbat într-un mod care nu îi favorizează. Aceasta, pentru că sectoarele de servicii – la care am făcut referire mai sus – suferă din cauza crizei din motive lesne de înțeles. Vom examina aceste întrebări din perspectiva sistemului țintă al activității de audit.

2. Aspecte contabile care au intrat în atenție pe perioada crizei

Globalizarea și necesitatea găririi unui limbaj contabil comun au devenit obiective ale profesiei contabile. S-au făcut pași importanți în direcția atingerii acestei ținte. În prezent, rapoartele consolidate, care sunt conforme cu standardele internaționale de contabilitate, sunt adoptate de bursele din toată lumea. Numărul țărilor care aplică și respectă sistemul IFRS este în continuă creștere. În plus, legat de aceasta, sunt țări care își aliniază standardele naționale

la cele internaționale într-un ritm accelerat. Pe lângă progresele majore, au apărut și dificultăți. În multe cazuri există reglementări diferite în ceea ce privește obligația de a întocmi rapoarte financiare consolidate și individuale pentru companiile naționale listate, companiile străine listate și companiile nelistate. Cerința dublei raportări este în continuare reprezentativă. Autorizarea aplicării standardelor IFRS pentru rapoartele financiare individuale ale filialelor diferă de la o țară la alta, la fel ca și cerința întocmirii de rapoarte financiare individuale pe baza principiilor contabile naționale. Din punctul de vedere al investitorilor, chiar dacă există tendința unei mai bune armonizări a sistemelor contabile, confruntarea cu diferite probleme legate de evaluare, rezultate din compararea unor rapoarte întocmite în baza unor principii diferite, va rămâne o constantă.

În această perioadă de criză, aceleași probleme apar și la compilarea de rapoarte realizate din perspective diferite. Pentru ca aceste rapoarte să poată fi utilizate, în ciuda diferenței de trăsături la reglementarea la nivel micro și macro, este nevoie de instrumente și metode similare. În continuare, vom

examina noile fenomene care au apărut ca efect al crizei și măsurile specifice care s-au luat în chip de răspuns.

2.1. ASPECTE LEGATE DE FIABILITATEA INFORMAȚIILOR CONTABILE

2.1.1. Reinterpretarea problemelor reglementate de politicile contabile

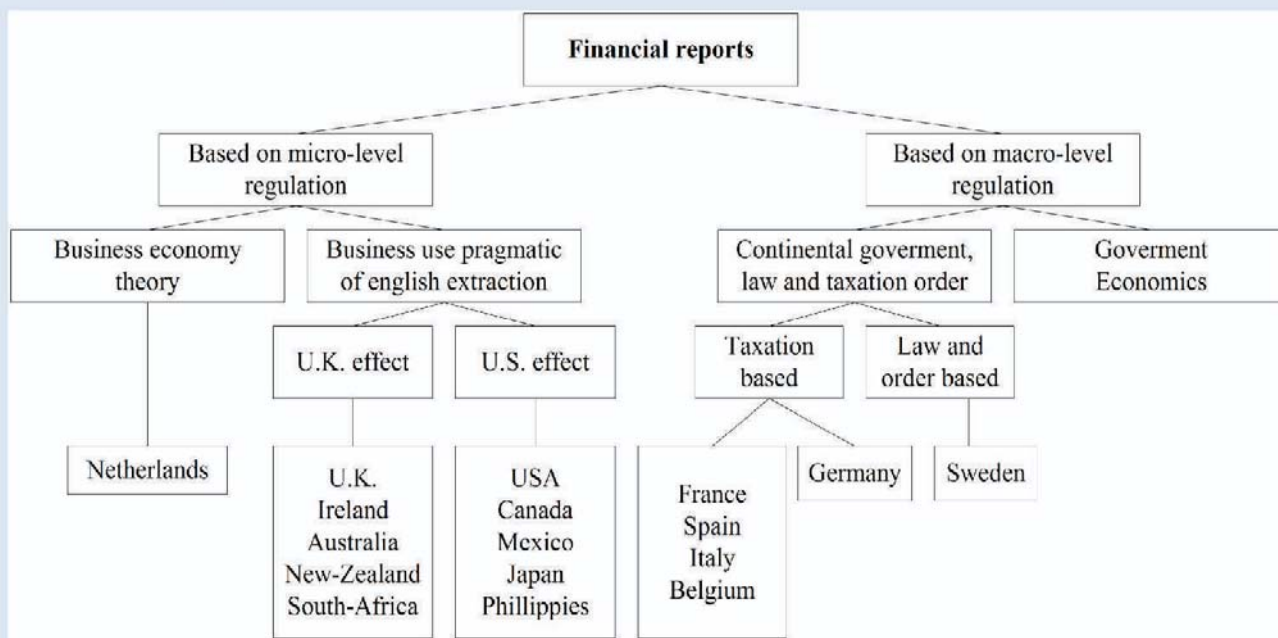
□ Evaluarea pragului de semnificație

În politicile contabile, societățile trebuie să determine care sunt datele contabile considerate semnificative pe parcursul activităților zilnice. Această regulă se aplică și în cazul compilării raportului financiar. Aceste informații ar trebui înregistrate separat de activele societății. Ele pot fi declarate fie ca o sumă absolută, fie ca un indicator raportat la costul istoric, la valoarea totală a bilanțului contabil, sau la capitalurile proprii. Trebuie examinat fiecare caz în parte, nu pot fi folosite aceleași calificări în cazuri diferite. Societăților li se permite, însă, să determine în politicile contabile un indicator de eroare semnificativă mai mic decât cel prevăzut de lege. Dar aceste praguri nu pot fi considerate valori de referință adecvate. Pe perioada crizei ar trebui căutată o definiție mai realistă a limitei. Limita internă – sau coeficientul acesteia – poate fi majorată până la o valoare mai mare, la care să nu mai fie necesară nicio măsură, chiar dacă o astfel de măsură ar fi justificată în vederea obținerii de informații.

- Adjudecarea nivelului de durabilitate

În general, durata abordării se referă la acele efecte care pot fi identificate ca având o durată mai mare de un an. Cu toate acestea, de la începutul crizei (septembrie-octombrie 2009), durabilitatea nu a putut fi estimată pentru

Grafic 2 - Clasificarea sistemelor contabile internaționale cf. Nobles

Sursa: C.W. Nobles, „Clasificarea Internațională a Sistemelor Contabile”

rapoartele financiare de la sfârșitul anului 2009. Aceasta s-a datorat anumitor factori, cum ar fi, de pildă, faptul că valoarea unor active a scăzut mult sub valoarea lor contabilă. Cu toate acestea, nu au existat condiții legale obligatorii pentru înregistrarea amortizării neplanificate sau a pierderii din deprecieri. La adjudecarea durabilității prețurilor stocurilor, nu se va ține cont numai de prețurile aplicabile pentru anul curent și anii anteriori, ci și de prețurile stabilite prin contracte, care vor sta, probabil, la baza bilanțului contabil al exercițiului financiar următor.

Pentru evaluarea investițiilor în alte societăți ale companiei (înregistrate la poziția active financiare sau active curente) trebuie avute în vedere: percepția pe termen lung (și așteptările cu privire la evoluția acestei percepții) a pieței asupra companiei, tendințele pieței pe termen lung, dar și sumele acumulate prin distribuirea de dividende care reduc in-

vestiția efectuată de companie. Acesta a devenit un aspect important datorită crizei. Deciziile legate de durabilitate reprezintă o problemă pe termen lung, atunci când tendința nu a fost înregistrată timp de un an din cauza modificării datei bilanțului contabil.

În cazul creanțelor care sunt restante la sfârșitul exercițiului financiar și nu au fost decontate înainte de data bilanțului contabil, durabilitatea trebuie evaluată pe baza poziției clientului.

Pe baza informațiilor colectate până la data bilanțului contabil, ar trebui să putem decide dacă partenerul de afaceri are doar o problemă temporară legată de lichidități, dacă e amenințat de faliment sau de procedura de lichidare, ori dacă aceste procese au fost deja demarate. Întrucât trebuie înregistrată o pierdere de valoare, diferența dintre valoarea contabilă a creanțelor și valoarea recuperabilă a acestora ar trebui să fie evidentă, indiferent dacă

creanțele sunt mai vechi de un an sau nu.

2.1.2. Înregistrarea de proceduri contabile neadecvate

□ **Producție proprie capitalizată**

Pentru a obține rezultatul dorit în perioada actuală, companiile care se confruntă cu criza pot încerca să reducă costurile ulterioare. Aceasta ar putea avea ca rezultat capitalizarea activelor la o valoare care nu reflectă valoarea reală sau nu este rezonabilă. Deja a devenit foarte clar – în cazul Enron, de pildă – ce consecințe pot avea astfel de practici contabile.

□ **Valoarea justă**

Dacă, în ultimii ani, o societate a urmat politica contabilă de evaluare a mijloacelor fixe la valoarea lor de piață și a prezentat această valoare corectată și rezerva din evaluare în evidențele sale contabile, atunci a continuat să urmeze această procedură pe perioada crizei.

□ **Cumularea pierderii din curs valutar**

Criza a avut drept rezultat o pierdere nerealizată din obligații din curs valutar aferente investițiilor și imobilizărilor necorporale. Pe parcursul evaluării, când astfel de fenomene devin vizibile, ele ar trebui evidențiate.

Conform reglementărilor, regulile se aplică numai în cazul pierderilor neacoperite din fondurile prezentate în contul valutar. Ca atare, se poate stabili pe parcursul investigației dacă datoria – în monedă străină – este acoperită sau nu din fonduri.

Alte proceduri contabile posibile – și neadecvate – ar putea include următoarele (acestea sunt doar exemple și nu constituie o listă completă): activarea costurilor de restructurare, cercetare și dezvoltare, sau de întreținere, care au apărut pe parcursul exercițiului financiar; modificările ratelor amortizării; suspendarea provizioanelor prevăzute pentru amortizare; omiterea înregistrării de compensări sau pierderi de valoare extraordinare justificate; caracterizarea producției în curs ca fiind mai aproape de finalizare decât este în realitate; separarea informațiilor de rezultatele reale în cazul activității normale a asocierilor în participație; omiterea înregistrării creanțelor nerecuperabile; crearea, în mod incorect, de provizioane de clienți sau pentru garanții neacordate

2.2. SOLUȚII CONTABILE LA PROBLEMELE CAUZATE DE CRIZĂ

Ca răspuns la propunerile G20, Consiliul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate (IASB), în urma cooperării cu Consiliul American pentru Standarde, a reușit deja să ia unele măsuri – în mai multe domenii – în vederea unei gestionări reale a efectelor crizei. Potrivit propunerii Forumului de Stabilitate Financiară, domeniile care trebuie

avute în vedere din perspectiva crizei financiare, așa cum au fost stabilite de IASB, sunt următoarele:

- Reprezentarea elementelor extrabilanțiere și a informațiilor de furnizat aferente din rapoartele financiare. IASB recomandă introducerea unei definiții unitare a „controlului” și propune introducerea de reguli mai stricte în ce privește prezentarea în rapoartele consolidate și neconsolidate.
- Evaluarea instrumentelor financiare complexe și nelichide, mai ales într-o perioadă de criză financiară: obiectivul IASB este să asigure consecvența între explicațiile din interpretările rapid publicate la IAS 39 (care modifică clasificarea instrumentelor financiare) și IFRIC 9 (care tratează reevaluarea instrumentelor derivate încorporate). În plus, acest organism dorește să consolideze obligația de prezentare a detaliilor referitoare la instrumentele de datorii și să dezvolte comparabilitatea acestor instrumente, indiferent de clasificarea lor.
- IASB lucrează la elaborarea de standarde referitoare la pierderea din deprecierea activelor investite. Obiectivul său este consolidarea convergenței cu US-GAAP în ce privește introducerea și compensarea stomării pierderii din depreciere. În acest context, legat de credite se conturează trei modele de pierdere din depreciere:
  - Pierdere din depreciere generată de un deficit de creștere, înregistrată doar în raport cu pierderile realizate.
  - Pierdere din depreciere generată de o pierdere previzibilă, care, spre deosebire de modelul anterior, include calcule care se bazează și pe elemente contingente.

- Pierdere din depreciere ciclică, previzibilă, care include și o rezervă suplimentară și este de clasificată pe perioada crizei.

- Modificarea IAS 39 „Instrumente financiare: recunoaștere și evaluare” și a IFRS 7 „Instrumente financiare: informații de furnizat”, având drept obiectiv să asigure „șanse egale” cu US-GAAP în ce privește ușurința clasificării instrumentelor financiare.
- IFRS 7 a fost modificat pentru conformitate cu schimbarea cerințelor. În consecință, trebuie prezentate mai multe informații complementare, cum ar fi sumele transferate între categorii și înregistrarea și valoarea reală a activelor financiare, care au fost transferate între categorii în anul curent sau în perioadele anterioare.
- Societățile cu răspundere limitată ar trebui să apeleze la o definiție unitară a „controlului”, care să poată fi utilizată în cazul filialelor „generale” și al unităților ad-hoc. Potrivit noii definiții, o organizație care întocmește un raport controlează o altă unitate dacă are capacitatea de a coordona acea unitate, astfel încât să obțină profit. Acest profit poate fi ulterior prezentat în raport. Pe de altă parte, acțiunea de control demonstrează capacitatea entităților care ia decizii strategice și financiare legate de activitatea sa.

Următoarele elemente sunt necesare pentru a obține controlul:

- Capacitatea de a controla activitatea celeilalte unități

Activitatea societăților cu răspundere limitată demonstrează, adesea, că deținerea voturilor majoritare nu este întotdeauna echivalentă cu coordonarea efectivă a organizației respective. Pe de altă parte, este posibil ca o organizație să controleze activitatea altor organizații fără a deține voturile majorității.

Controlul nu trebuie să fie absolut și pot exista acționari minoritari care să aibă drepturi, fără a influența negativ drepturile de control ale acționarilor majoritari. În pofida prevederilor actualelor standarde, opțiunile de achiziție și alte condiții care par să aibă efect imediat asupra voturilor nu influențează stabilirea limitelor controlului.

- Înregistrarea de profit în favoarea grupului și modul în care poate fi afectat profitul.

Profitul realizat de unitatea controlată se poate reflecta sub diferite forme în unitatea consolidată. În plus, unitatea trebuie să aibă capacitatea de a influența acest proces. Printre rezultatele posibile pot fi menționate următoarele: dividende sau alte moduri de distribuire a veniturilor între acționari, care cuprind modificarea părții filialei din unitatea consolidată, profitul derivat din servicii, profitul și expunerea la risc aferentă creditului care revin filialei sau posibilitățile de finanțare care revin altor părți.

3. Criza și auditul

3.1. SCHIMBĂRI ÎN CADRUL PROFESIEI DE AUDITOR

În prezent, în Ungaria – chiar dacă nu s-a realizat un studiu specific pe această temă, probabil că se va face unul în viitor – acționarii companiilor apelează rareori la serviciile unui auditor, excepție fiind cazurile în care sunt obligați de lege. Activitatea auditorilor este afectată de reglementarea care obligă societățile să apeleze la auditori, în funcție de mărimea și de tipul societății.

Această reglementare, care influențează direct activitatea majorității auditorilor și restricționează piața, derivă din

recomandările introduse de Legea Contabilității.

Reglementarea prevede că auditul este obligatoriu pentru societățile cu un venit net de minim 100 milioane forinți maghiari („HUF”)*. Există și o limită referitoare la numărul de angajați: societatea trebuie să aibă un număr mediu de 50 de angajați, calculat la interval de doi ani; și este important și tipul societății. Dar factorul cel mai important pentru stabilirea necesității unui audit este venitul net. Până în 2008, limita inferioară era de 50 milioane HUF. Mărirea plafonului a însemnat înregistrarea de pierderi de clienți pentru auditori. Plafonul este prevăzut sub forma unei sume absolute. Pentru că actuala criză a însemnat diminuarea veniturilor pentru multe companii, multe instituții obligate anterior să-și auditeze rapoartele financiare nu mai au acum această obligație.

3.2. METODOLOGIA DE AUDIT ÎN RAPORT CU CRIZA

Dacă, în această perioadă de criză, analizăm auditul din punct de vedere metodologic, trebuie să ținem cont de faptul că identificarea introducerii noțiunii de „continuitate a activității” de către societatea auditată înseamnă un factor de risc suplimentar.

Contingențele înregistrate și riscurile specifice trebuie evidențiate, în funcție de relevanța lor, în raportul auditorului: fie printr-un enunț cu rol de avertisment, fie printr-o clasificare adecvată. Într-o astfel de situație, sunt necesare analiza situației financiare și clasificarea riscului asociat poziției clientului și partenerilor săi de afaceri. Care sunt problemele ridicate de criză? Mulți autori, printre care Gion și Lukács, au optat pentru abordarea pragmatică. Pe baza acestei abordări, ei intenționează să demon-

streze care sunt riscurile – și practicile care pot determina acele riscuri – care pot fi evidențiate pe parcursul auditării unei societăți care funcționează într-o situație de criză. Potrivit lui Gion, este necesară utilizarea Sistemului - Aspect (care este prezentat în continuare):

1. A aplicat conducerea societății procedurile necesare de estimare a riscului? Astfel de proceduri pot contribui la evaluarea efectelor schimbării situației pieței asupra operațiunilor societății.
2. Siguranța finanțării: ne putem asigura că sursele necesare pentru operațiunile și dezvoltarea societății – este vorba, în special, de credite financiare – vor fi disponibile în continuare? Trebuie să știm din timp dacă societatea va putea să își îndeplinească obligațiile, cum ar fi respectarea termenelor creditelor. De asemenea, trebuie să avem în vedere relația dintre termenele creditelor și alți factori importanți, mai ales veniturile societății și planul său de recuperare în caz de dezastru.
3. În ce privește titlurile de valoare ale societății, misiunea cea mai urgentă și mai importantă este aceea de estimare a valorii actuale a instrumentelor sale. Dacă valoarea de piață a societății se situează permanent și semnificativ sub valoarea sa contabilă, trebuie avută în vedere înregistrarea unei pierderi de valoare în contabilitate.
4. Când se evaluează succesul fuziunilor, este important să se țină cont de măsura în care organizația achiziționată deține fondul comercial. Noțiunea de „fond comercial” include poziția de piață a societății,

* 1 forint = 0,3686 euro

reputația sa și sistemul său de relații de afaceri. Aceste calități trebuie să fie demonstrate nu numai de rezultatele din anii financiari anteriori, ci și de poziția actuală a entității.

5. Companiile trebuie să își revizuiască gradul de independență față de furnizori. Acestea trebuie să estimeze modul în care transformarea mediului economic influențează solvabilitatea furnizorilor. Nu este suficient ca entitatea să considere că are o poziție stabilă. Dacă partenerii săi de afaceri nu au un grad similar de stabilitate, societatea ar trebui să aibă în vedere riscurile care ar putea rezulta de aici.
6. De asemenea, entitatea trebuie să examineze și pozițiile clienților săi. La o analiză mai atentă a clienților săi, problemele rezultate din factori ca dificultățile de plată și riscul obligațiilor conexe pot fi recunoscute în timp.
7. În cazul întreprinderilor de producție, examinarea vandabilității produselor și a viitorului stocurilor (produse la comandă) sunt demersuri importante. Un factor semnificativ este acela dacă materiile prime utilizate în producție pot fi folosite la fabricarea unui nou produs. În acest caz, riscul poate fi susținut la un nivel redus. În caz contrar, este necesară înregistrarea unei pierderi de valoare în contabilitate.
8. Implementarea de politici contabile este permisă numai în cazuri în care există o justificare. Un astfel de exemplu ar fi cazul în care se înregistrează o schimbare drastică în productivitatea companiei.
9. Trebuie să reținem că, dacă o întreprindere achiziționează active de la o filială a sa, pot exista anumite

condiții în contract: de exemplu, o creștere garantată a venitului net sau stipularea numărului de angajați. În plus, astfel de condiții sunt, de regulă, monitorizate cu strictețe. Acest fapt poate limita capacitatea entității de a lua decizii.

10. Orice entitate trebuie să țină cont de faptul că, dacă se află în situația de a disponibiliza angajați, plățile compensatorii aferente vor determina cheltuieli suplimentare. În consecință, entitatea trebuie să constituie provizioane în acest scop.

Potrivit lui Lukács, trebuie să acordăm o atenție specială următoarelor aspecte:

- Riscul obținerii de informații false, care poate determina prelungirea perioadei de criză. Aceasta, deoarece – într-un astfel de caz – conducerea poate influența procesul contabil prin măsuri, cum ar fi: înregistrarea de facturi pro-forma, aplicarea de prețuri de transfer favorabile, înregistrarea de pierderi de valoare etc.

- Analizarea noțiunii de „continuitate a activității”. Lukács recomandă o analiză care să cuprindă trei etape: prima, de identificare a riscurilor care pun în pericol continuitatea activității; a doua, de colectare de probe care să susțină concluziile primei etape a procesului; și a treia, de efectuare a unei noi cercetări, dacă e necesar, pentru a putea respecta obligația de întocmire a unui raport.
- Examinarea aspectelor suplimentare și a rapoartelor. Aceste documente trebuie coroborate, incluzând datele adecvate, și trebuie să fie suficient de detaliate. Ele trebuie să cuprindă o analiză referitoare la trecut și viitor.

În opinia mea, aceste ipoteze metodologice fundamentale reprezintă tot atâtea abordări adecvate ale problemelor generate de criză. Fiecare auditor are șansa de a decide, pe baza opiniei sale profesionale, ce soluții să aleagă dintre metodele profesionale disponibile în acest moment.

Bibliografie

- C.W. Nobles. "International Classification of Accounting Systems". In: Czinkota, M R., Ronkainen, I, A. and Moffett, M. H. (2005) International Business. Thomson. (2003) 455 o.
- Gion Gábor: Védekezés a válság hatásai ellen (Guarding against impacts of the crisis) www.vallalkozoinegyed.hu/20081216/
- Lukács János: A recesszió és a könyvvizsgálat Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat (Depression and auditing) 2009/9 (367-371o.)
- Tardos Ágnes: Pénzügyi válság, valós értékelés, hitelek értékvesztése (Financial crisis, fair valuation, loss in value of credits) Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat 2009/6 (262-264 o.)
- Zboray Ilona: Az IASB válasza a globális pénzügyi válságra Számvitel-Adó-Könyvvizsgálat 2009/7-8 (Answer of the IASB to the global financial crisis) (329-331 o.)
- Csödhullám Magyarországon: vihar előtti orkán Coface Hungary elemzése (Bankruptcies in Hungary: hurricane before a storm), www.privatbankar.hu 2009 10. 22.
- IFRS Hírlevél: [http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/hu\(hu\)_audit_IFRSspecialition30102008\(1\).pdf](http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/hu(hu)_audit_IFRSspecialition30102008(1).pdf)
- Krízis és túlélés: Beszámoló és képgaléria: (Crisis and survival: report and snapshots) <http://www.piacprofit.hu/?r=22299>
- Tovább nőtt a fizetésképtelenségi eljárások száma, www.privatbankar.hu 2011 01. 19. http://www.mazars.hu/newsroom/pdf/mazars_ifrs_2008_12_hu.pdf
- www.fn.hu/konferenciak/2010.06.01 Havas István Ernst & Young

Analiza profilului riscului de fraudă în evaluarea riscului de audit

Marilena MIRONIUC*, Ionela-Corina CHERSAN** & Ioan-Bogdan ROBU***

Abstract

The Analysis of Fraud Risk Profile in Audit Risk Assessment

The study allowed outlining a profile of the fraud risk, according to a number of qualitative factors, based on the factor analysis and multiple regressions with Dummy variables. Starting from the areas of activity of firms rigged, the period of the fraud conducting and identification (before or after the adoption and implementation of Sarbanes-Oxley Act), and from the auditor has issued the opinion in the report (during the fraud took place), it was demonstrated that it could be obtain a fraud profile risk (fraud on the assets or fraud on the reporting). The analysis was conducted on a sample of 30 companies that were rigged (internationally famous cases). Data processing was performed with SPSS 15.0 computer tool.

Key words: *audit risk, fraud risk, factor analysis, risk profile, Dummy variables*

JEL Classification: *C12, C35, C38, M41, M42*

Cuvinte cheie: *risc de audit, risc de fraudă, analiză factorială, profil de risc, variabile Dummy*

Introducere

Emiterea unei opinii independente, obiective și profesionale presupune obținerea de elemente probante pe baza cărora aceasta să se fundamenteze și să fie susținută. În cadrul colectării probelor de audit, evaluarea riscului de audit constituie etapa fundamentală pentru stabilirea metodelor, tehnicilor și procedurilor de lucru. În contextul economic actual, marcat de o puternică criză economico-financiară, dar și de mari scandaluri financiare, un element deosebit de important, cu impact direct asupra evaluării riscului de audit, îl reprezintă fraudă financiară. Identificarea și creionarea unui profil al riscului de fraudă poate conduce auditorul financiar la luarea

celor mai bune decizii și la obținerea unor probe de audit suficiente și adecvate, necesare formulării opiniei de audit din cadrul raportului final. Riscul de fraudă poate fi considerat ca fiind unul inerent, pe care îl poate prezenta orice firmă, din orice domeniu de activitate, sau unul care ține de performanța sistemului de control intern și chiar de capacitatea auditorului de a-l identifica.

Aspecte teoretice privind riscul de audit și riscul de fraudă

Formula care stă la baza modelului de audit bazat pe risc este următoarea:

* Prof. univ. dr., Univ. "Al. I. CUZA" Iași, e-mail: marilena@uaic.ro

** Lect. univ. dr., Univ. "Al. I. CUZA" Iași, e-mail: macov@uaic.ro

*** Drd., Univ. "Al. I. CUZA" Iași, e-mail: bogdan.rob@feaa.uaic.ro

$$RAA = RI \times RC \times RND$$

în care: *RAA* = riscul de audit acceptabil, *RI* = riscul inerent, *RC* = riscul de control, *RND* = riscul de nedetectare.

Acest model este utilizat pentru luarea deciziei privind cantitatea de probe necesară pentru fiecare clasă de tranzacții. Este și motivul pentru care auditorii trebuie să determine nivelul riscului de audit acceptabil pentru fiecare misiune de audit, preferabil în cursul fazei de planificare a acesteia.

Din modelul de audit bazat pe risc rezultă că există o legătură directă între riscul de audit acceptabil și riscul de nedetectare și, în consecință, o legătură indirectă între riscul de audit acceptabil și cantitatea planificată de probe. Altfel spus, dacă auditorul decide să reducă riscul de audit acceptabil, atunci va trebui redus și riscul de nedetectare, ceea ce va conduce la mărirea cantității de probe necesare.

Riscul inerent reprezintă o apreciere făcută de auditor privind probabilitatea existenței unor denaturări semnificative într-un segment supus auditului, înainte de a fi fost făcută o estimare a eficacității sistemului de control intern al entității. Altfel spus, riscul inerent exprimă gradul de vulnerabilitate al situațiilor financiare în fața erorilor, dacă nu există un sistem de control intern. Așadar, când evaluează riscul inerent auditorul ignoră controlul intern, analizând doar probabilitatea de apariție a unor erori, fără grija pentru existența unor mecanisme de prevenire sau de înlăturare a lor.

Rolul auditorului în ceea ce privește riscul inerent este acela de a încerca să prevadă în care dintre segmentele situațiilor financiare există cea mai mică probabilitate de apariție a erorilor și în care dintre segmente această probabilitate este cea mai mare. În baza acestei evaluări se va determina cantitatea totală de probe pe care trebuie să o acumuleze auditorul și se va stabili pe ce segmente ale auditului se vor concentra eforturile de colectare a probelor.

Pentru corecta identificare a riscurilor de prezentare eronată semnificativă este esențială înțelegerea, printre altele, a două mari categorii de factori de risc: cei care țin de riscul afacerii și cei care țin de riscul de fraudă. Din perspectiva studiului efectuat, ne interesează riscul de fraudă.

Literatura de specialitate prezintă factorii determinanți ai fraudelor financiare (stimuli/presiuni, oportunități, raționament/atitudine), sub forma unui *triunghi al fraudei*, denumire atri-

buită într-un studiu al anilor 1950 de către Donald Cressey, membru ACFE (*Association of Certified Fraud Examiner*)¹.

Figura 1 - Triunghiul fraudei, după Donald Cressey

După ce a identificat factorii de risc, auditorul trebuie să decidă care dintre riscurile de afacerie și riscurile de fraudă identificate sunt semnificative deoarece acestea vor apărea în toate misiunile de audit. Semnificația unui astfel de risc va fi apreciată pe baza următoarelor elemente: natura riscului, efectele controlului intern asupra riscului, dimensiunea prezentărilor eronate semnificative, probabilitatea de apariție a riscului.

Probabilitatea diferită de apariție a unor riscuri în unele sectoare ale economiei a determinat ca în Statele Unite ale Americii, de exemplu, să fie publicate de către Institutul American al Contabililor Publici Autorizați (AICPA – *American Institute of Certified Public Accountants*) așa-numitele *alerte privind riscurile de audit*².

Ele oferă auditorilor o privire de ansamblu asupra celor mai recente modificări ale legislației din domeniul economic în general, din diferite sectoare specifice (bănci, construcții, mediu, sănătate etc.), din domeniul profesiei contabile, care pot afecta modalitatea de realizare a misiunilor de audit. Fiind actualizate anual, aceste documente îi sprijină pe auditori în procesul de identificare a riscurilor de afacerii care pot conduce la denaturări semnificative în situațiile financiare.

Metodologia cercetării

Privită de opinia publică ca principalul responsabil al marilor crize financiare și dezechilibre economico-financiare³ (South

1 Singleton, T., Singleton, A., Bologna, J., Lindquist, R., *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, ediția a 3-a, John Wiley & Sons, New Jersey, 2006, p. 8.

2 ***, *Audit Risk Alerts*, disponibilă la <http://www.aicpa.org/PUBLICATIONS/ACCOUNTINGAUDITING/AUDITRISK/Pages/AuditRiskAlerts.aspx>, accesată în noiembrie 2010

3 Singleton, T., Singleton, A., *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, John Wiley & Sons, Inc, New Jersey, 2010, pp. 3-7.

Sea Bubble 1717-1720, Charles Ponzi și U.S. Postal Service 1920, Samuell Insull – Kreuger&Toll 1920-1929, Watergate 1970, Enron -WorldCom - Arthur Andersen 2002 și Bernard Madoff - Lehman Brothers 2008) fraudă financiară a suscitat și continuă să suscite interesul teoreticienilor și practicienilor pentru identificarea principalilor factori care pot conduce la prevenirea și depistarea acesteia.

a) Stadiul actual al cunoașterii

Principalele direcții de cercetare din domeniul fraudei au vizat istoria fraudei⁴, rolul profesiei contabile în combaterea acestor acte criminale de natură economică⁵, precum și promovarea unei noi profesii (*fraud auditing* – într-o adaptare românească traducându-se *auditul de fraudă*), dedicate exclusiv luptei anti-fraudă și privită de unii ca un nou panaceu⁶. Un aspect deosebit de important care a făcut obiectul numeroaselor studii de specialitate a fost reprezentat de metodele de prevenire și detectare, prin lucrări de referință ale lui Guttentag *et al.* (2008)⁷ și Wang *et al.* (2009)⁸. În ceea ce privește identificarea fraudelor asupra situațiilor financiare prin utilizarea procedurilor analitice, Liou (2008)⁹ propune o serie de modele matematice cu aplicabilitate în cadrul misiunilor de audit (financiar sau de fraudă). Un alt element deosebit de important în cadrul literaturii de specialitate îl reprezintă legislația din domeniu, de la apariția *Securities Exchange Act* (1934), emiterea SOX (Sarbanes-Oxley Act 2002) și până la articolele

științifice care analizează oportunitatea, eficiența și eficacitatea unor astfel de legi¹⁰. Literatura științifică prezintă influența și efectele fraudei în domeniul IT¹¹, rolul unui sistem de control intern performant în prevenirea și detectarea fraudelor¹², precum și o serie de comentarii și analize asupra marilor scandaluri financiare, prin lucrările lui Barlaup *et al.* (2009)¹³, Hassink *et al.* (2009)¹⁴ și Doost (2003)¹⁵.

Având în vedere nivelul actual al cercetării în domeniu, în prezentul articol ne propunem să identificăm un profil al riscului de fraudă prin testarea influenței unor factori (domeniu de activitate, legislație anti-fraudă și auditor) asupra tipului de fraudă săvârșit în cadrul firmelor analizate (asupra activelor sau asupra raportării financiare).

b) Principalele ipoteze de lucru

Pornind de la problematica existenței fraudelor financiare la nivelul marilor corporații (în ciuda adoptării unor acte legislative menite să sprijine lupta anti-fraudă) și continuând cu implementarea unor mecanisme de prevenire și de detectare a acestor acte de criminalitate economică, ne propunem să testăm, în prezentul articol, următoarele ipoteze de lucru:

1. Domeniul de activitate, absența unei legislații anti-fraudă, precum și apartenența auditorului la **Big 4/5**¹⁶ sunt factori care pot indica prezența fraudelor asupra activelor sau asupra raportării.

4 Lenard, M.J., Alam, P., *An Historical Perspective on Fraud Detection: From Bankruptcy Models to Most Effective Indicators of Fraud in Recent Incidents*, Journal of Forensing & Investigative Accounting, Vol. 1, Issue 1, 2010, pp. 1-27.

5 Bernardi, R., *Establishing a baseline for assessing the frequency of auditor's comments concerning perceived client integrity*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24, No. 1, 2009, pp. 4-21.

6 McKee, T.E., *Increase your fraud auditing effectiveness by being unpredictable!*, Managerial Auditing Journal, vol. 21, nr. 2, 2006, pp.224-231.

7 Guttentag, M., Porath, C., Fraidin, S., *Brandeis' policeman: results from a laboratory experiment on how to prevent corporate fraud*, Journal of Empirical Legal Studies, Vol. 5, Issue 2, 2008, pp. 239-273.

8 Wang, J., Zhou, J., Peng, B., *Weak signal detection method based on Duffing oscillator*, Kybernetes, Vol. 38, No. 10, 2009, pp. 1662-1668.

9 Liou, F-M., *Fraudulent financial reporting detection and business failure prediction models: comparison*, Managerial Auditing Journal, Vol. 23, No. 7, 2008, pp. 650-662.

10 Huang, H-W., *Sarbanes-Oxley section 404 compliance. Recent changes in US-traded foreign firms' internal control reporting*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24, No. 6, 2009, pp. 584-598.

11 Pathak, J., Vidyarthi, N., Summers, S., *A fuzzy-based algorithm for auditors to detect elements of fraud in settled insurance claims*, Managerial Auditing Journal, Vol. 20, nr. 6, 2005, pp. 632-644.

12 Chandra, A., Calderon, T., *Information intensity, control, deficiency risk, and materiality*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24, No. 3, 2009, pp. 220-232.

13 Barlaup, K., Dronen, H.I., Stuart, I., *Restoring trust in auditing: ethical discernment and Adelphia scandal*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24, No. 2, 2009, pp. 183-203.

14 Hassink, H., Bollen, L., Meuwissen, R., Vries, M., *Corporate fraud and the audit expectations gap: A study among business managers*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 18, 2009, pp. 85-100.

15 Doost, R., *Enron, Arthur Andersen and the Catholic Church: are these symptoms of a more chronic problem?*, Managerial Auditing Journal, 18/8, 2003, pp. 673-681.

16 Big 5 era denumirea atribuită celor mai mari 5 firme de audit la nivel mondial, până în anul 2002: PricewaterhouseCoopers (PwC), Deloitte Touche Tohmatsu, Ernst & Young (E&Y), KPMG și Arthur Andersen. După marile scandaluri financiare din perioada 2000-2002 (Enron, WorldCom), firmele de audit Arthur Andersen i se ridică licența de a practica servicii de audit financiar în Statele Unite ale Americii, ceea ce va determina închiderea firmei și implicit ieșirea acesteia din celebrul Big 5, în prezent restul firmelor rămase formând celebrul Big 4.

Ip. 2. Există diferențe semnificative la nivelul valorii fraudei raportată la total cifră de afaceri, în funcție de domeniul de activitate al firmei auditate, de tipul fraudei, de prezența unei legislații anti-fraudă, dar și de apartenența auditorului la Big 4/5.

c) Metode de analiză a datelor

Pentru obținerea rezultatelor cercetării s-au aplicat o serie de metode de analiză a datelor: *analiza factorială a corespondențelor multiple* (AFCM) și *analiza de regresie multiplă* utilizând variabile independente calitative, transformate în variabile de tip Dummy. Analiza factorială a corespondențelor multiple urmărește gruparea indivizilor din eșantionul analizat după o serie de caracteristici comune. Astfel, pe baza variabilelor calitative identificate (*Domeniu de activitate*, *Tip fraudă*, *Perioada desfășurării fraudei* și *Auditor*) se va obține o hartă de grupare a firmelor supuse fraudelor financiare în funcție de anumite caracteristici comune, propunându-se un profil al firmei fraudate.

Analiza de regresie liniară multiplă cu variabile calitative permite identificarea și cuantificarea legăturilor care se pot stabili între o serie de variabile independente (nenumerate) și o variabilă dependentă (numerică). În cazul de față ne propunem să testăm dacă apartenența firmei la un anumit domeniu de activitate, tipul fraudei, perioada desfășurării fraudei și auditorul însărcinat cu efectuarea misiunii în anul depistării fraudei (variabile independente) sunt factori care influențează în mod direct valoarea fraudei **calculată în mărime relativă** (variabila dependentă).

Potrivit metodologiei, pentru obținerea modelului matematic și a rezultatelor analizei de regresie se impune transformarea criteriilor calitative în variabile de tip Dummy (variabile alternative). Astfel, criteriile calitative vor fi transformate într-un număr de k noi variabile Dummy, unde k reprezintă *diferența dintre numărul de caracteristici ale variabilei calitative inițiale și constanta 1*. De exemplu, pentru criteriul *Domeniu de activitate* vom obține 7 variabile Dummy ($7 = 8 - 1$), pentru criteriul *Tip fraudă* rezultă o variabilă Dummy, criteriului *Perioada desfășurării fraudei* îi corespunde o variabilă Dummy și pentru criteriul *Auditor* vom obține 5 variabile Dummy (conform Tabelului 2). Valoarea 1 pe care o va lua o variabilă Dummy certifică faptul că o anumită firmă va avea caracteristica asociată variabilei alternative, la un moment dat, în caz contrar luând valoarea 0. Astfel, pentru o variabilă Dummy aferentă caracteristicii IT-Telecomunicații, valoarea 1 reprezintă faptul că firma are ca obiect de activitate acest domeniu. În mod asemănător se va proceda și pentru celelalte variabile Dummy asociate criteriilor calitative inițiale: îndeplinirea unei caracte-

ristici va atrage după sine o valoare 1 a variabilei Dummy asociate, iar valoarea 0 va indica absența acelei caracteristici.

Modelul de bază al ecuației de regresie este de forma: $Y = \beta_0 + \beta_1 \cdot D$, unde Y este variabila dependentă numerică, D variabila independentă Dummy (care va lua fie valoarea 1 pentru prezența caracteristicii asociate, fie valoarea 0 pentru absența caracteristicii), iar β_j sunt coeficienții modelului de regresie. Coeficientul β_0 indică valoarea medie a rezultatului – a variabilei dependente, în condițiile în care firma analizată nu deține caracteristica asociată variabilei Dummy, D . Într-un astfel de caz se înțelege că $D = 0$. Coeficientul β_1 indică cu cât va crește nivelul mediu al variabilei dependente (valoarea fraudei) în cazul în care firma analizată deține și caracteristica asociată variabilei alternative ($D = 1$), față de cazul în care nu deținea acea caracteristică (în sinteză, β_1 reprezintă diferența dintre nivelurile medii ale celor două grupuri de referință – grupa care prezintă caracteristica și grupa care nu prezintă caracteristica asociată). Menționăm faptul că variabilele Dummy asociate caracteristicilor aceleiași variabile calitative nu pot lua concomitent valoarea 1 (aceasta poate fi 1 doar pentru o anumită caracteristică), însă pot avea toate valoarea 0, ceea ce determină activarea caracteristicii de referință. De exemplu, în cazul *Domeniului de activitate*, caracteristica *Chimic-Farmaceutic* reprezintă domeniul de referință, atunci când valorile pentru celelalte variabile Dummy sunt toate 0.

Datele au fost prelucrate cu ajutorul instrumentului statistic SPSS 15.0, modulele acestui program permițând pregătirea, prelucrarea datelor și obținerea rezultatelor pentru validarea ipotezelor de lucru.

d) Analiza eșantionului, a variabilelor utilizate și a datelor colectate

Prezentul studiu s-a realizat pe un eșantion de 30 de firme cotate NYSE și NASDAQ, care au fost supuse fraudelor financiare (dintre cele mai celebre cazuri raportate la nivel internațional), în perioada 1999-2009.

Din cauza restricțiilor în ceea ce privește accesul la informațiile despre firmele fraudate din România, prezentul articol s-a focalizat doar pe cazurile de fraudă la nivel internațional, depistate și condamnate. În Tabelul 1 pot fi vizualizate simbolurile atribuite firmelor la bursele de valori unde acestea sunt cotate.

Având drept criteriu de clasificare obiectul de activitate, firmele care au fost supuse fraudelor financiare au activat sau încă își mai desfășoară activitatea în următoarele domenii principale: IT și telecomunicații, servicii, tehnologia construcțiilor de mașini (TCM), industria producătoare, construcții, vânzări,

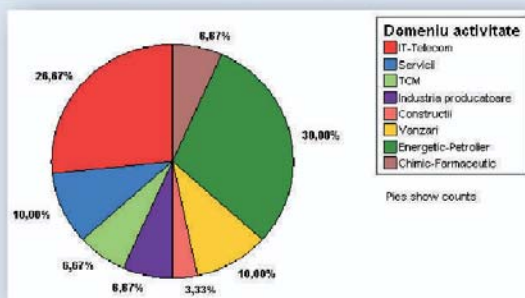
Tabel 1 - Componenta eșantionului analizat

Firme fraudate analizate		
Satyam Computer Services LTD	Tyco International	Enron
Cedant	Qwest Communications International	Global Crossing
Natco Group INC	Nicor INC	Mirant Corporation
Heimerich&payne INC	Merk&Co INC	Reliant Energy
Home Solution of America INC	Halliburton Company	WorldCom
Unify Corporation	El Paso Corporation	Hanover Compressor
Xerox Corporation	Dynegy INC	Network Associates
Chiquita Brands International	Duke Energy Corporation	Waste Management
Healthsouth Coporation	CMS Energy Corporation	Lucent Tchnologies
UTStartcom INC	Bristol-Myers Squibb Company	Dollar General

Tabel 2 - Variabile analizate

Criterii de structurare	Caracteristică	Valoare	Variabilă Dummy	Valori Dummy	
Domeniu de activitate	IT-Telecom	1	D1	1	0
	Servicii	2	D2	1	0
	TCM	3	D3	1	0
	Industria producătoare	4	D4	1	0
	Construcții	5	D5	1	0
	Vânzări	6	D6	1	0
	Energetic-Petrolier	7	D7	1	0
	Chimic-Farmaceutic	8	NULL	-	-
Tip fraudă	Fraudă asupra raportării	1	D8	1	0
	Fraudă asupra activelor	2	NULL	-	-
Perioada desfășurării fraudei	Ante SOX	1	NULL	-	-
	Post SOX	2	D9	1	0
Auditor	PwC	1	D10	1	0
	Delloite&Touche	2	D11	1	0
	E&Y	3	D12	1	0
	KPMG	4	D13	1	0
	Arthur Andersen	5	D14	1	0
	Alții	6	NULL	-	-

Figura 2 - Structura eșantionului analizat după obiectul de activitate al firmelor fraudate

energetic și petrolier, domeniul chimic și farmaceutic. Structura eșantionului analizat în funcție de obiectul de activitate poate fi vizualizată în Figura 2.

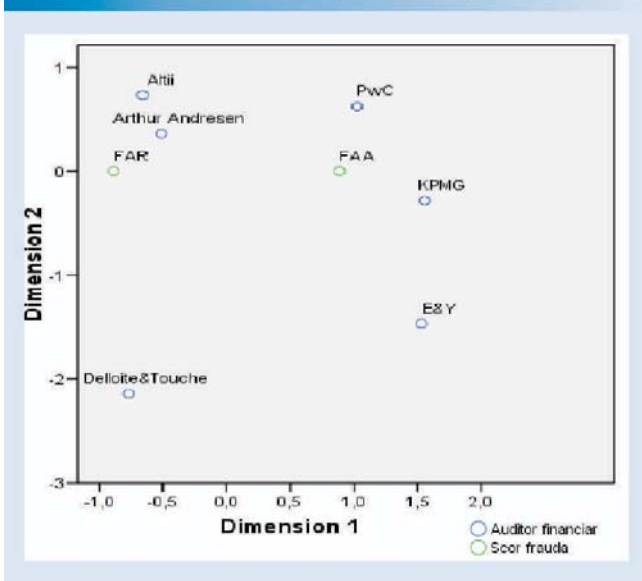
Variabilele de care s-a ținut cont în realizarea studiului pot fi sintetizate în Tabelul 2.

Datele cu privire la variabilele selectate au fost preluate de pe site-ul SEC (*Securities and Exchange Commission*, secțiunea *Litigation*), pentru a identifica firmele fraudate și de pe site-urile burselor de valori (NYSE și NASDAQ), pentru a colecta anumiți indicatori financiari.

Rezultatele cercetării

Dintre principalele rezultate cu privire la modul de asociere a variabilelor calitative, în urma aplicării AFCM, hărțile de reprezentare într-un sistem de două axe factoriale sunt cele mai importante.

Figura 3 - Asocierea dintre tipul fraudei și auditor

În cadrul figurii 3 se poate observa că la nivelul eșantionului analizat există o înclinație a firmelor care au fost auditate de către PwC și KPMG de a comite fraude asupra activelor (FAA), iar firmele care au fost auditate de firma Arthur Andersen sau de alți auditori din afara Big 5 – să comită fraude asupra raportării (FAR). Totodată, se poate observa că numărul firmelor fraudate și care au fost supuse auditului de către E&Y și Deloitte & Touche este unul inferior, în comparație cu celelalte firme auditate de către membri Big 5 sau Big 4.

Conform figurii 4, asocierea dintre tipul fraudei și domeniul de activitate al firmelor fraudate ilustrează faptul că există riscul la nivelul eșantionului analizat ca firmele din domeniile energetic-petrolier, tehnologiilor construcțiilor de mașini și vânzări să fie supuse fraudelor asupra raportării, din cauza fluxurilor monetare impresionante pe care le pot dezvolta. Fraude asupra activelor au fost înregistrate în cadrul firmelor din domeniul serviciilor, iar firmele din domeniul IT-Telecomunicații și din domeniul industriei producătoare au fost supuse în egală măsură atât fraudelor asupra activelor, cât și fraudelor asupra raportării. Se poate observa cum domeniile precum chimic-farmaceutic și construcții nu au înregistrat un număr semnificativ de fraude financiare, în comparație cu domeniile amintite anterior.

Figura 4 - Asocierea dintre tipul fraudei și domeniul de activitate

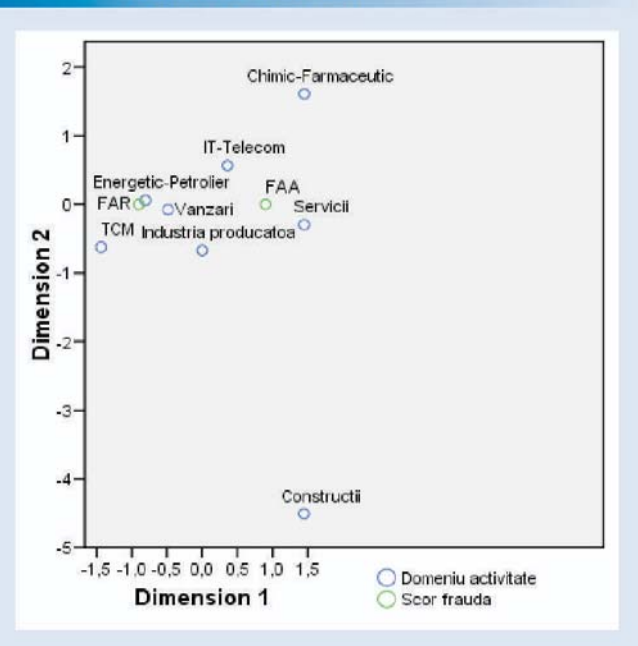
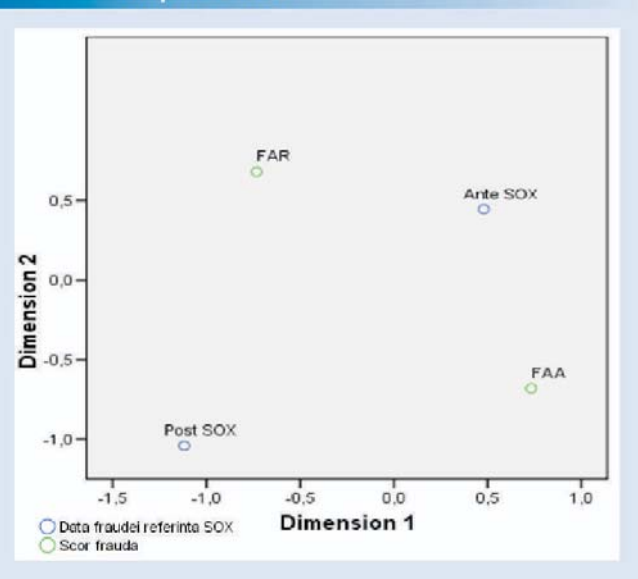
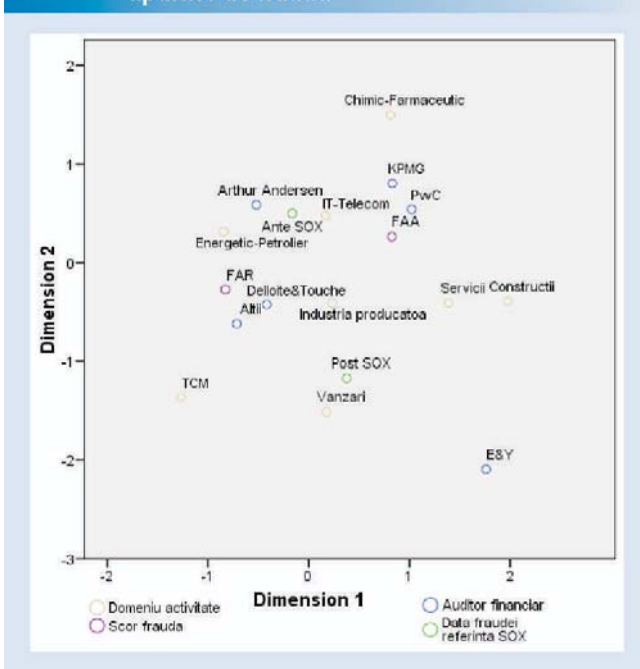

Figura 5 - Asocierea dintre tipul fraudei și adoptarea SOX

Și la nivelul adoptării unor acte normative de referință în domeniu se poate observa în cadrul figurii 5 cum, în lipsa SOX, numărul fraudelor a fost superior față de perioada post adoptare și implementare a acestui act. Mai mult decât atât, se poate observa cum absența SOX nu a influențat semnificativ săvârșirea unui anumit tip de fraudă (asupra activelor sau asupra raportării financiare), fapt menținut și după

Figura 6 - Influența auditorului, domeniului de activitate și adoptarea SOX asupra tipurilor de fraudă

adoptarea legii. Potrivit rezultatelor obținute, la nivelul eșanionului analizat avem o distribuție egală a numărului de fraude privind deturnarea de active cu cel al numărului de fraude privind raportarea financiară frauduloasă, ante și post adoptare SOX.

Prin combinarea tuturor factorilor (*Scor/Tip fraudă, Domeniu activitate, Auditor, Adoptare SOX*) se poate obține prin intermediul figurii 6 un profil al firmelor fraudate, ținându-se cont de modul și gradul de asociere al acestora. Astfel, firmele supuse unor fraude asupra raportării au fost auditate de Arthur Andersen, Deloitte & Touch și alte firme de audit din afara Big 5/ Big 4, aparțineau domeniului energetic-petrolier și, de cele mai multe ori, fraudă era comisă înaintea adoptării SOX. Fraudele asupra activelor erau comise asupra firmelor din domeniul IT-Telecom, servicii și construcții, care erau auditate de către PwC sau KPMG, iar marea majoritate a fraudelor erau săvârșite înaintea adoptării SOX.

Pentru testarea punctuală a influenței variabilelor propuse (*Tip fraudă, Domeniu de activitate, Auditor, Adoptare SOX*) asupra valorii fraudei raportată la cifra de afaceri din anul identificării fraudei s-a utilizat analiza de regresie liniară multiplă pe baza variabilelor calitative de tip Dummy. Astfel, un prim model de regresie ar putea fi transpus sub forma:

$$\text{Val fraud/CA} = \beta_0 + \beta_1 \cdot D_9 + \beta_2 \cdot D_1 + \beta_3 \cdot D_2 + \beta_4 \cdot D_3 + \beta_5 \cdot D_4 + \beta_6 \cdot D_5 + \beta_7 \cdot D_6 + \beta_8 \cdot D_7 + \varepsilon,$$

unde Val fraud/CA este o medie condiționată de $D_9, D_1, D_2, D_3, D_4, D_5, D_6$ și D_7 :

$$M(Y/D_9, D_{i=1,\dots,7}) = \beta_0 + \beta_1 \cdot D_9 + \beta_2 \cdot D_1 + \beta_3 \cdot D_2 + \beta_4 \cdot D_3 + \beta_5 \cdot D_4 + \beta_6 \cdot D_5 + \beta_7 \cdot D_6 + \beta_8 \cdot D_7,$$

cu $D_{9,i} \in \{0; 1\}$. $M(Y/D_9, D_{i=1,\dots,7}) = \beta_0$ reprezintă valoarea medie a fraudei raportată la total cifră de afaceri pentru firmele din domeniul chimic-farmaceutic cu fraude săvârșite înaintea adoptării SOX. $M(Y/D_9, D_{i=1,\dots,7}) = \beta_0 + \beta_1$ reprezintă valoarea medie a fraudei raportată la cifra de afaceri pentru firmele din domeniul chimic-farmaceutic cu fraude săvârșite după adoptarea SOX. Atașarea coeficienților variabilelor $D_1, D_2, \dots, D_7$ permite determinarea unor diferențe ale valorii fraudei ante și post SOX pe domenii de activitate. Astfel, $M(Y/D_9, D_{i=1,\dots,7}) = \beta_0 + \beta_1 + \beta_2$ reprezintă valoarea medie a fraudei raportată la total cifră de afaceri pentru firmele din domeniul IT și telecomunicații, cu fraude săvârșite post adoptare SOX. Asemănător se va proceda și pentru celelalte domenii de activitate.

Obținerea în SPSS a coeficienților de regresie va permite construirea următorului model de regresie general, sub forma:

$$\text{Val fraud/CA} = 83,36 - 6,39 \cdot D_9 - 48,07 \cdot D_1 - 55,59 \cdot D_2 - 69,13 \cdot D_3 - 77,87 \cdot D_4 - 73,05 \cdot D_5 - 75,22 \cdot D_6 - 58,94 \cdot D_7,$$

unde valoarea de 83,36 (%) reprezintă valoarea fraudei raportată la total cifră de afaceri, în condițiile în care fraudă s-a săvârșit înaintea adoptării SOX, indiferent de domeniul de activitate al firmei. Atunci când fraudă s-a comis după adoptarea SOX, nivelul fraudei raportată la CA s-a redus cu 6,39 %, ceea ce ilustrează o anumită eficiență a actului normativ în descurajarea unor astfel de acte de criminalitate economică. Mai mult decât atât, în condițiile în care vom considera că fraudă s-a comis după adoptarea SOX, valoarea acesteia de 76,97 % (83,36-6,39) reprezintă valoarea fraudei pentru firmele din domeniul chimic-farmaceutic, nivel care este cu 48,07% mai mare față de domeniul IT, cu 55,59% mai mare față de domeniul servicii, cu 69,13% mai mare față de domeniul TCM, cu 77,87% mai mare față de domeniul industriei producătoare, cu 73,05% mai mare față de domeniul construcții, cu 75,22% față de domeniul vânzări și cu 58,94% mai mare față de domeniul energetic-petrolier. Acest model explică 30% din variația valorii fraudei, restul variației fiind explicată de o serie de factori externi.

Al doilea model de regresie propus este de forma:

Concluzii

$$\text{Val fraud/CA} = \beta_0 + \beta_1 \cdot D_8 + \beta_2 \cdot D_{10} + \beta_3 \cdot D_{11} + \beta_4 \cdot D_{12} + \beta_5 \cdot D_{13} + \beta_6 \cdot D_{14} + \varepsilon,$$

unde Val fraud /CA este o medie condiționată de $D_8, D_{10}, D_{11}, D_{12}, D_{13}, D_{14}$:

$$M(Y/D_8, D_{i=10, \dots, 14}) = \beta_0 + \beta_1 \cdot D_8 + \beta_2 \cdot D_{10} + \beta_3 \cdot D_{11} + \beta_4 \cdot D_{12} + \beta_5 \cdot D_{13} + \beta_6 \cdot D_{14},$$

cu $D_{10; i} \in \{0; 1\}$. $M(Y/D_8, D_{i=10, \dots, 14}) = \beta_0$ reprezintă valoarea medie a fraudei raportată la total cifră de afaceri pentru firmele cu fraude asupra activelor, auditate de către auditori din afara Big 5 sau Big 4. $M(Y/D_8, D_{i=10, \dots, 14}) = \beta_0 + \beta_1$ reprezintă valoarea medie a fraudei raportată la cifra de afaceri pentru firmele cu fraude asupra raportării financiare, auditate de către firme din afara Big 5 sau Big 4.

Atașarea coeficienților variabilelor $D_{10}, D_{11}, \dots, D_{14}$ permite determinarea unor diferențe ale valorii fraudei asupra activelor sau asupra raportării pe fiecare categorie de auditor (din Big 5/4). Astfel, $M(Y/D_{10}, D_{i=10, \dots, 14}) = \beta_0 + \beta_1 + \beta_2$ reprezintă valoarea medie a fraudei raportată la total cifră de afaceri pentru firmele cu fraude asupra raportării financiare auditate de către PwC. Asemănător se va proceda și pentru celelalte categorii de auditori.

Transpunerea cifrică a modelului de regresie, pe baza coeficienților obținuți în urma analizei sub SPSS, va fi:

$$\text{Val fraud/CA} = 41,88 - 31,92 \cdot D_8 - 16,34 \cdot D_{10} - 6,19 \cdot D_{11} - 24,16 \cdot D_{12} - 10,70 \cdot D_{13} + 20,41 \cdot D_{14}.$$

Astfel, în condițiile în care firma fraudată a fost supusă unei fraude asupra activelor, fiind auditată de către un auditor din afara Big 5/4, valoarea relativă a fraudei a fost de 41,88%, cu 31,92% mai mare față de cazul în care fraudele au fost asupra raportării, în condițiile în care nu a contat cine a auditat situațiile financiare.

Firmele supuse fraudelor asupra raportării și auditate de alți auditori ce nu aparțin B5/B4 au înregistrat un nivel relativ al fraudelor de 9,96%, cu 16,34% mai mare față de firmele auditate de PwC, cu 6,19 mai mare față de firmele auditate de către Delloite&Touche, cu 24,16% mai mare față de firmele auditate de către E&Y, cu 10,7% mai mult față de firmele auditate de către KPMG, însă cu 20,41% mai mic față de firmele auditate de către Arthur Andersen.

Astfel, în medie, valoarea fraudei asupra situațiilor financiare s-a ridicat în cazul firmelor auditate de către Arthur Andersen la un nivel de 30,37% din totalul cifrei de afaceri ($41,88 - 31,92 + 20,41$). Mai mult decât atât, acest model explică 24,3% din variația valorii fraudei raportate la cifra de afaceri.

Identificarea și cuantificarea influențelor factorilor de ordin calitativ asupra riscului de fraudă constituie un mijloc eficient prin care actele de criminalitate economică pot fi prevenite și/sau detectate.

În urma validării ipotezelor de lucru din cadrul cercetării, la nivelul prezentului studiu s-a demonstrat prin evidențe empirice că obiectul de activitate al unei firme poate constitui un factor determinant al apariției fraudelor.

Astfel, domeniul de activitate care presupune rulajul unor fluxuri de trezorerie impresionante sau delapidarea de active conduc la o creștere a vulnerabilității mediului firmelor, la apariția și manifestarea fraudelor financiare. Mai mult decât atât, absența unui cadru legal, dar și a organismelor care să pună în funcțiune actele normative anti-fraudă constituie factori determinanți ai menținerii și propagării fenomenelor nefaste de natura fraudelor.

De cele mai multe ori și complicitatea auditorului financiar poate contribui la ascunderea sau amplificarea fraudelor financiare, generând pagube impresionante și chiar crize financiare.

Utilizarea metodelor statistice avansate, de tipul analizei factoriale a corespondențelor multiple și a regresiei cu variabile calitative constituie proceduri analitice pentru obținerea unor probe de audit suficiente și adecvate.

Astfel, variabilele calitative pot fi transpuse în modele economice pentru a ilustra diferențele dintre grupe/clase de firme, în ceea ce privește nivelul fraudei raportate la cifra de afaceri.

Înlocuirea în cadrul acestor modele cu datele colectate pentru firme din afara eșantionului analizat conduce la obținerea de informații privind valoarea fraudei, dar și a factorilor care contribuie semnificativ la apariția fraudei.

Îmbinarea tehnicilor statistice avansate, cu demersul și instrumentarul analizei economico-financiare, având ca fundament principiile și terminologia contabilă, cu aplicabilitate în auditul financiar va conduce la apariția unei noi direcții de cercetare.

Acest domeniu va presupune studierea fenomenelor și proceselor din cadrul misiunii de audit financiar, cu ajutorul statisticii avansate, utilizând o serie de indicatori din analiza financiară, numit, în mod ipotetic, **auditometrie** (*auditometrics*).

Bibliografie

- Barlaup, K., Dronen, H.I., Stuart, I., *Restoring trust in auditing: ethical discernment and Adelphia scandal*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24, No. 2, 2009, pp. 183-203.
- Bernardi, R., *Establishing a baseline for assessing the frequency of auditor's comments concerning perceived client integrity*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24, No. 1, 2009, pp. 4-21.
- Chandra, A., Calderon, T., *Information intensity, control, deficiency risk, and materiality*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24, No. 3, 2009, pp. 220-232.
- Doost, R., *Enron, Arthur Andersen and the Catholic Church: are these symptoms of a more chronic problem?*, Managerial Auditing Journal, 18/8, 2003, pp. 673-681.
- Guttentag, M., Porath, C., Fraidin, S., *Brandeis' policeman: results from a laboratory experiment on how to prevent corporate fraud*, Journal of Empirical Legal Studies, Vol. 5, Issue 2, 2008, pp. 239-273.
- Hassink, H., Bollen, L., Meuwissen, R., Vries, M., *Corporate fraud and the audit expectations gap: A study among business managers*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 18, 2009, pp. 85-100.
- Huang, H-W., *Sarbanes-Oxley section 404 compliance. Recent changes in US-traded foreign firms' internal control reporting*, Managerial Auditing Journal, Vol. 24, No. 6, 2009, pp. 584-598.
- Lenard, M.J., Alam, P., *An Historical Perspective on Fraud Detection: From Bankruptcy Models to Most Effective Indicators of Fraud in Recent Incidents*, Journal of Forensing & Investigative Accounting, Vol. 1, Issue 1, 2010, pp. 1-27.
- Liou, F-M., *Fraudulent financial reporting detection and business failure prediction models: comparison*, Managerial Auditing Journal, Vol. 23, No. 7, 2008, pp. 650-662.
- McKee, T.E., *Increase your fraud auditing effectiveness by being unpredictable!*, Managerial Auditing Journal, vol. 21, nr. 2, 2006, pp.224-231.
- Obert, R., ., *DESCF. Manuel&Applications. Synthèse droit et comptabilité*, Dunod, Paris, 1998.
- Pathak, J., Vidyarthi, N., Summers, S., *A fuzzy-based algorithm for auditors to detect elements of fraud in settled insurance claims*, Managerial Auditing Journal, Vol. 20, nr. 6, 2005, pp. 632-644.
- Singleton, T., Singleton, A., Bologna, J., Lindquist, R., *Fraud Auditing and Forensing Accounting*, ediția a 3-a, John Wiley & Sons, New Jersey, 2006.
- Singleton, T., Singleton, A., *Fraud auditing and forensic accounting*, John Wiley & Sons, Inc, New Jersey, 2010.
- Smith, M., *Research methods in accounting*, SAGE Publications, London, 2003.
- Wang, J., Zhou, J., Peng, B., *Weak signal detection method based on Duffing oscillator*, Kybernetes, Vol. 38, No. 10, 2009, pp. 1662-1668.

Semnal editorial

Arareori ne-a fost dat să întâlnim o lucrare care să abordeze o problemă atât de complexă și mereu actuală pentru profesia contabilă. Incitantă prin însuși titlul său, *Dimensiuni științifice, sociale și spirituale în contabilitate*, lucrarea apărută recent la editura Tipo Moldova provoacă cititorul la seri-

oase reflecții și, de ce nu, la reconsiderarea unor opinii deja formate. Menționăm că în spațiul literaturii autohtone, cartea reprezintă o apariție singulară. Dimensiunea intelectuală a lucrării realizează un bun tandem cu verva spirituală a autorului. Produs al reputei școlii ieșene de contabilitate, profesorul *Emil Horomnea* reușește o pledoarie în favoarea profesiei contabile, a rosturilor ei în dezvoltarea și progresul societății omenești. „*Gândul de suflet către Măria Sa... Cititorul*” reprezintă uvertura academică prin care autorul, deținător al unei culturi de excepție, ne invită la o călătorie în lumea contabilității și a profesiei contabile. Întreaga lucrare este construită în jurul a trei axiome fundamentale: • nu putem trăi fără contabilitate și fără profesia contabilă; • majoritatea deciziilor economice se fundamentează pe informațiile contabile sau derivate ale acestora; • contabilitatea și profesia con-

tabilă înseamnă mai mult decât ceea ce par a fi la... prima vedere.

Apelând la argumente ancorate în viața reală, autorul reușește să convingă prin demonstrațiile sale. Elemente de genă, doctrină, și deopotrivă, momente de reper în evoluția contabilității ne conduc la poziționarea contabilității în arhitectura sistemului informațional economic (vezi cap. 1, 2, 3)

Dimensiunile științifice, sociale și spirituale ale contabilității sunt subliniate într-o manieră cu totul aparte. Implicarea profesiei contabile în toate componentele sale – audit, contabilitate, expertiză contabilă, consultanță financiară și fiscală, reprezintă actualmente o realitate pe care nimeni nu o mai poate contesta. Iată de ce, în structura lucrării sunt incluse elemente privind raportarea contabilă și financiară, auditul statutar, expertiza contabilă, normalizare, armonizare și convergență contabilă.

Camera Auditorilor Financiari din România oferă cititorilor ediția a IV-a revizuită și completată a Ghidului privind unele reglementări ale profesiei

de auditor. „Anul 2010 a marcat o nouă abordare a activității de audit financiar, bazată pe multiplele modificări ale reglementărilor internaționale și interne în domeniu, pe creșterea așteptărilor utilizatorilor informațiilor financiare, cât și a exigențelor Camerei privind independența auditorului financiar, calitatea activității de audit financiar și a celorlalte activități desfășurate de membrii săi”, se spune în cuvântul înainte, semnat de prof. univ. dr. Ion Mihăilescu, președintele Camerei Auditorilor Financiari din România.

În perioada ulterioară intrării în vigoare a Ordonanței de urgență a Guvernului României nr. 90 din 24 iunie 2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare consolidate, Camera Auditorilor Financiari din România (Camera) a inițiat și emis noi reglementări pentru

alinierea prevederilor acestora la actul normativ invocat. De asemenea, Camera a adoptat ultimele reglementări internaționale referitoare la activitatea de audit financiar.

Reunind într-un volum întregul set de noi reglementări în domeniul auditului financiar, noua ediție a „Ghidului” este menită să constituie, pentru auditorii financiari, membri ai Camerei, un sprijin activ în exercitarea profesiei, în condițiile unei exigențe sporite pe linia calității activității desfășurate. Auditorilor financiari, membri ai Camerei, le revine importanta misiune de a-și adapta referințele, explicațiile, analizele, constituirea și documentarea probelor, în cadrul dosarului de audit, la noile reglementări în domeniul auditului financiar și al asigurării calității.

Cartea poate fi procurată de la sediul CAFR.

Important pentru autori!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din Consiliul Științific al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro,

obligatoriu în format electronic cu extensia **.doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagină; în articol se precizează titlul în limba română și engleză, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză și română de circa o pagină redactat la persoana a III-a, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză, inclusiv clasificarea JEL.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrite”.

Important for the Authors!

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the Scientific Council of the „Financial Audit” Journal, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, actuality, importance and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted, accepted with reviewing, rejected. The results of the

assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published. The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the article is drafted is **English**; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, footnote references from the bibliography; an abstract in English presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, in English, and also by JEL Classification.

Details on our website www.revista.cafr.ro, section: „Reviews” and „Manuscripts”.

